

Retro Boş Zaman Katılımcısı Olarak Klasik Otomobil Kullanıcılarının

Deneyimleri: Vosvos Özel İlgi Grubu

Doktora Tezi

Alican BAYRAM

Eskişehir 2022

Retro Boş Zaman Katılımcısı Olarak Klasik Otomobil Kullanıcılarının

Deneyimleri: Vosvos Özel İlgi Grubu

Alican BAYRAM

Doktora TEZİ

Spor Yönetimi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Kerem Yıldırım ŞİMŞEK

İkinci Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Dilara KÜRÜM YAPICIOĞLU

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Temmuz - 2022

Bu Tez Çalışması BAP Komisyonunca kabul edilen 1910E167 no'lu proje kapsamında desteklenmiştir.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Alican BAYRAM'ın "Retro Boş Zaman Katılımcısı Olarak Klasik Otomobil Kullanıcılarının Deneyimleri: Vosvos Özel İlgi Grubu" başlıklı tezi 20.07.2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca, Spor Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Yeterlik Tezi olarak kabul edilmiştir.

	<u>Unvanı-Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye (Tez Danışmanı)	: Prof. Dr. Kerem Yıldırım ŞİMŞEK	
Üye	: Prof. Dr. Metin ARGAN	
Üye	: Prof. Dr. Uğur KESKİN	
Üye	: Doç. Dr. Mehmet DEMİREL	
Üye	: Doç. Dr. Sefa Şahan BİROL	

Prof. Dr. Saime ÖNCE

Enstitü Müdürü

ÖZET

Retro Boş Zaman Katılımcısı Olarak Klasik Otomobil Kullanıcılarının

Deneyimleri: Vosvos Özel İlgi Grubu

Alican BAYRAM

Spor Yönetimi Anabilim Dalı / Spor Yönetimi ve Rekreasyon Programı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Temmuz 2022

Danışman: Prof. Dr. Kerem Yıldırım ŞİMŞEK

İkinci Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Dilruba KÜRÜM YAPICIOĞLU

Retro boş zaman, geçmiş zamandaki bir boş zaman aktivitesinin terkar canlanması ya da retro bir ürün veya hizmet aracılığı ile katılım sağlanan boş zaman aktiviteleridir. Bu araştırmada retro boş zaman etkinliklerine katılım gösteren vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin katılım davranışlarının anlaşılması ve açıklanması amaçlanmıştır. Araştırma nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması deseni ile yürütülmüştür. Veriler, 2020-21 yıllarında görüşme, katılımcı gözlem, belge incelemesi ve araştırmacı günlüğü yoluyla toplanmıştır. Verilerin analizinde tematik analizden yararlanılmıştır. Elde edilen bulgulardan ulaşılan sonuçlara göre vosvos klasik otomobil kullanıcıları; vosvosa kimlik atfeden, ilgi çeken, sürücülerin kendilerine özellikler atfettikleri, vosvosa anlam yükledikleri, masrafı çok olan ve iyi hissettiren bir “ciddi retro boş zaman” aktivitesi katılımcı grubudur. Katılımcılar aileden ve çocukluktan gelen ve kullanıcı profiline duydukları ilginin yanı sıra eskiye duydukları merak ile vosvos kullanmaya başlamışlardır. Katılımcıları bir arada tutan öncelikli nedenler arasında yardımlaşma, ilgi çekici olması, iyi hissettirmesi, sosyalleşmeleri, nostaljik duyguları, vosvosla kurdukları bağ ve tutkuları yer almaktadır. Deneyimlerine göre vosvos klasik otomobil kullanıcıları, tutku ile bağlı oldukları, bu hobileri aracılığı ile sosyalleştikleri, nostalji yaşadıkları, özel bağlar kurdukları, teknik ve bakım gibi tecrübeler kazandıkları ve grup içi yardımlaşmanın üst düzeyde olduğu bir retro boş zaman aktivitesi katılımcı grubudur. Gelecek araştırmalar için atari, remastered ve sokak oyunları, cadılar bayramı kutlamaları ve retro sporlar gibi farklı retro boş zaman araştırmaların yürütülmesi önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Nostalji, Otantisite, Durum Çalışması, Ciddi Boş Zaman, Postmodernizm

ABSTRACT

Experiences of Classic Car Users as Retro Leisure Participant: Volkswagen Beetle

(Vosvos) Special Interest Group

Alican BAYRAM

Department of Sports Management

Anadolu University, Institute of Social Sciences, July 2022

Supervisor: Prof. Dr. Kerem Yıldırım ŞİMŞEK

Co-supervisor: Assistant Professor Dilruba KÜRÜM YAPICIOĞLU

Retro leisure time refers to the leisure time activities participated through the revival of a past leisure activity or through a retro product or service. This study aims to understand and explain the participation behaviors of the interest group members of Volkswagen Beetle (Vosvos) classic car participated in retro leisure activities. The current research is a case study of the qualitative research designs. Data collection was performed through interviews, participant observations, document analysis and researcher diary in 2020-21. The collected data were analyzed using thematic analysis method. The results show that the users of classic Vosvos cars are a group of “serious retro leisure” activity participants that ascribes identity to Vosvos, draw attention, characterize themselves, give meaning to Vosvos, put the participants to expense, and feel good. The participants started to be Vosvos users resulting from their inherited interest in the user profile from their family and childhood, and curiosity about the past. The primary reasons holding the participants together are cooperating, attractiveness, feeling good, socializing, feeling nostalgic, and having an emotional connection and passion with the Vosvos. According to the experiences of classic Vosvos car users, they are a group of retro leisure activity participants who connected passionately, socializing through their hobbies, experiencing nostalgia, creating special connections, becoming experienced in the subjects like technique and maintenance, and have a high level of cooperation. For future research, it is recommended to conduct research on different retro leisure activities such as atari, remastered and street games, Halloween celebrations and retro sports.

Key words: Nostalgia, Authenticity, Case Study, Serious Leisure, Postmodernism

TEŞEKKÜR

Bu tezimi; Anneme, sonsuz minnet ve teşekkür duygusu içinde ithaf ediyorum...

Sensiz geçen günlerin sızısı; her acıyı dindirdi, her detayı anlamsızlaştırdı.

Annesizliği tattığım 26 Eylül 2021 tarihi bana,
yaşamadığım acının tarifini bilemeyeceğimi de öğretmiş oldu...

Bir sarmaşık gibi sarmaladığın oğlun, yokuşunda artık yalnız.

Sen; kökleri ruhumun derinliklerinde sonsuzluğa işleyen,
yıllandıkça kalınlaşan narin gövdenle

bedenimi delice saran sarmaşık ağacımdın benim...

Damağa dokunan baharat gibi, çiçek açtıkça hayatımı anlamlaştıran,
yaprak döktükçe yokluk ile tecrübe ettiren,

kalın gövdesiyle saran ve varlığını hissettiren,
ince dallarıyla tenimi okşayan sarmaşık ağacım.

Yokuşumda zahiren sensiz olsam da,
bedenimi saran kalın gövden zamanla salarak dünyalık dayanağımdan,
ince dalların rüzgarlarla kırılarak şefkatinden ve
çiçeklerin kışımnda kuruyarak

bir çift anne göz bebeğinden beni mahrum bıraksa da,
ruhuma işlediğin kökler hep yerinde kalacak.

Kalbimin en ulaşılmaz yerinde.

Sen de bir yerlerden izleyeceksin olanı; ben sana gelene kadar.

Sonsuz huzuru bul ve gittiğin yer cennet olsun annem.

Âmin...

Evladın, Alican.

01/08/2022

10/07/2022

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....

(İmza)

Alican BAYRAM

İÇİNDEKİLER

Sayfa

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
TABLolar DİZİNİ.....	x
GÖRSELLER DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	4
1.2. Araştırma Soruları.....	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
2. ALANYAZIN	7
2.1. Retro ve Boş Zaman.....	7
2.2. Boş Zaman	7
2.2.1. Boş zaman etkinlikleri ve aktiviteleri	9
2.2.2. Retro, repro ve retro-repro sınıflamasında boş zaman.....	12
2.2.2.1. Repro aktiviteler	14
2.2.2.2. Retro aktiviteler	15
2.2.2.3. Repro-retro aktiviteler	16
2.3. Retro Boş Zaman Kavramı Destekleyen Yaklaşımlar	17
2.3.1. Retro pazarlama ve retro boş zaman ilişkisi	18
2.3.1.1. Retro ürünler ve hizmetler aracılığı ile geçirilen boş zaman.....	19

2.3.2. Postmodernizm'in etkisinde retro boş zaman	20
2.3.3. Nostalji'nin etkisinde retro boş zaman.....	22
2.3.4. Otantisite etkisinde retro boş zaman	25
2.4. Retro Boş Zaman Tanımı	27
2.4.1. Retro boş zaman aktivite çeşitleri	29
2.4.1.1. Retro boş zamanda spor.....	30
2.4.1.2. Retro boş zamanda dijital dönüşüm perspektifi: elektronik retro boş zaman ve metavers'de retro boş zaman.....	32
2.4.1.3. Retro boş zaman katılımcısı olarak özel ilgi gurubu olan vosvos kullanıcıları.....	35
3. YÖNTEM	38
3.1. Araştırma Deseni.....	38
3.2. Araştırma Süreci.....	38
3.3. Katılımcılar	40
3.3.1. Yapılandırılmamış görüşme yapılan katılımcılar.....	41
3.3.2. Yarı yapılandırılmış bireysel görüşme yapılan katılımcılar.....	43
3.4. Verilerin Toplanması	45
3.4.1. Yapılandırılmamış görüşme	47
3.4.2. Yarı yapılandırılmış görüşme.....	48
3.4.3. Gözlem	50
3.4.4. Belge incelemesi	56
3.4.5. Araştırmacı günlüğü.....	57
3.5. Verilerin Analizi.....	58
3.6. Araştırmada İnandırıcılık	59
3.6.1. Güvenilirlik	60
3.6.2. Aktarılabilirlik.....	61
3.6.3. Tutarlılık.....	62

3.6.4. Onaylanabilirlik	62
3.7. Araştırmada Etik	63
3.8. Araştırmacı Rolü	64
4. BULGULAR.....	66
4.1. Vosvos Klasik Otomobil Özel İlgi Grubu Üyelerinin Nasıl Bir Retro Boş Zaman Aktivite Katılımcısı Olduğuna İlişkin Bulgular	66
4.2. Vosvos Klasik Otomobil Özel İlgi Grubunun Retro Boş Zaman Aktivitelerine Katılım Nedenlerine İlişkin Bulgular	86
4.3. Vosvos Klasik Otomobil Özel İlgi Grubu Üyelerinin Yaşadıkları Deneyimlere İlişkin Bulgular	91
5. SONUÇ - TARTIŞMA ve ÖNERİLER.....	104
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	104
5.1.1. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin nasıl bir retro boş zaman aktivite katılımcısı olduğuna yönelik sonuçlar ve tartışma.....	104
5.1.2. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin retro boş zaman etkinliklerine katılım nedenlerine yönelik sonuçlar ve tartışma.....	110
5.1.3. “Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin otomobilleri ile yaşadıkları deneyimlerini nasıl açıklıyorlar?” araştırma sorusuna yönelik sonuçlar ve yorumlar	113
5.2. Öneriler	117
KAYNAKÇA.....	118
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLER DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1. <i>Retro, repro ve retro-repro sınıflamasında boş zaman aktivite çeşitleri</i>	13
Tablo 3.2. <i>Yapılandırılmamış grup görüşmesine katılan vosvos klasik otomobil sahiplerinin bilgileri</i>	42
Tablo 3.3. <i>Yapılandırılmamış bireysel görüşmelere katılan vosvos klasik otomobil sahiplerinin bilgileri</i>	43
Tablo 3.4. <i>Yarı yapılandırılmış görüşmelerin yapıldığı vosvos klasik otomobil kullanıcılarına ilişkin bilgiler</i>	44
Tablo 3.1. <i>Araştırmanın katılımcı grubuna ilişkin bilgiler</i>	46
Tablo 3.5. <i>Görüşme soruları için görüşleri alınan uzmanlara yönelik bilgiler</i>	49
Tablo 3.6. <i>Yarı yapılandırılmış görüşmelere ilişkin bilgiler</i>	50
Tablo 3.7. <i>Yapılan gözlemlere ilişkin bilgiler</i>	51
Tablo 3.8. <i>Dijital belge incelemesi kapsamında analiz edilen YouTube üzerinden açık erişim ile paylaşılan videolar</i>	57
Tablo 3.9. <i>Nitel araştırmalarda inandırıcılık ve alt temaları (Guba ve Lincoln, 1982, Merriam ve Tisdell, 2015 ve Yıldırım ve Şimşek, 2013'den uyarlanmıştır.)</i>	60
Tablo 4.1. <i>“Ciddi Retro Boş Zaman” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri</i>	68
Tablo 4.2. <i>“Vosvosa Kimlik Atfetme” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri</i>	74
Tablo 4.3. <i>“İlgi Çekiyor” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri</i>	76
Tablo 4.4. <i>“Sürücülerin Kendilerine Atfettiği Özellikler” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri</i>	78
Tablo 4.5. <i>“Vosvosa Anlam Yükleme” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri</i>	80
Tablo 4.6. <i>“Masrafı Çok” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri</i>	82

Tablo 4.7. “İyi Hissettiriyor” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri	85
Tablo 4.8. “Nasıl Başladı” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri	86
Tablo 4.9. Vosvos Klasik Otomobil Özel İlgilenim Grubunu “Bir Arada Tutan Nedenler” teması, alt teması ve ilişkili olduğu diğer araştırma soruları	90
Tablo 4.10. “Sosyalleşme” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri	93
Tablo 4.11. “Vosvosla Bağ Kurma” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri	99
Tablo 4.12. “Edinilen Tecrübe” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri	100
Tablo 4.13. “Yardımlaşma” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri	102

GÖRSELLER DİZİNİ

Görseller 2.1. <i>Kara Kutu Atari Olarak Bilinen “Atari 2600”. (Araştırmacı tarafından 09.05.2022 tarihinde çekilmiştir.)</i>	14
Görseller 2.2. <i>Eski tip müzik kasetleri. (Araştırmacı tarafından 07.04.2022 tarihinde çekilmiştir.)</i>	15
Görseller 2.3. <i>Volkswagen Beetle marka otomobilleri</i>	16
Görseller 2.4. <i>Modern gramafonlar</i>	17
Görseller 2.5. <i>“Makepung Lampit” oyunlarından bir kare</i>	32
Görseller 3.1. <i>Gözlem 3’e ait “konvoy güzergâhı”</i>	54
Görseller 4.1. <i>“Vosvos Magazin Dergisi” 1. Sayıda yayınlanan “Vosvosla Kış Zordur” makalesi</i>	69
Görseller 4.2. <i>“Vosvos Magazin Dergisi” 4. sayıya ait “Pembe Rüya” makalesi</i>	71
Görseller 4.3. <i>Vosvos Magazin Dergisi 3. sayısı “Bezgin Bekir” makalesi</i>	82
Görseller 4.4. <i>İnstagram kullanıcısı tarafından vosvos klasik otomobile yapılan masraflara ilişkin paylaşım</i>	84
Görseller 4.5. <i>Vosvos Magazin dergisinin 5. sayısında yer alan “Kim Kaldı 60’lardan” makalesine ait Vosvos Dursun ve ailesinin eski fotoğraflarının da yer aldığı görsel</i>	89
Görseller 4.6. <i>Vosvos Magazin dergisinin 4. sayısında yer alan “Ülkem Aydınlik” makalesine ait sosyal sorumluluk etkinliği</i>	95

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Yapılandırılmamış grup görüşmesi katılımcıları ve kartopu katılım süreci	41
Şekil 3.2. Yapılandırılmamış bireysel görüşme katılımcıları ve kartopu katılım süreci	43
Şekil 3.3. Veri toplama araçlarının uygulandığı sıra	45
Şekil 3.4. Gözlem 1 “Kamp Ateşi” veri toplama ortamı.....	52
Şekil 3.5. Gözlem 2 “Kamp Sohbeti” ortamı ve kamp alanındaki konumu	53
Şekil 3.6. Gözlem 4 “Buluşma Etkinliği” ortamına ilişkin fiziksel veri.....	55
Şekil 4.1. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin nasıl bir retro boş zaman aktivitesi katılımcısı olduğuna ilişkin bulgular	67
Şekil 4.2. Araştırmanın üçüncü sorusuna yönelik çıkan temalar.....	92

KISALTMALAR DİZİNİ

Vosvos	Volkswagen beetle ya da tosbağa olarak bilinen binek otomobiller ve T1, T2, T3 minübüslerden oluşan klasik otomobiller.
e- Boş Zaman	Elektronik Boş Zaman

1. GİRİŞ

Toplumların yapısı, inançları, yaşadıkları coğrafya, teknoloji, kültürel yapı, politika ve benzer birçok değişkenin etkisi ile sosyal yaşantılarında farklılıklar gösterebilmektedir. Bunlardan birine, boş zaman yaklaşımını da etkileyen retro kavramı ve etkisi altındaki boş zaman alışkanlıklarını örnek olarak gösterebilmek mümkündür. Boş zaman alışkanlıkları, toplumların farklılıkları ile (kültür, din, coğrafya vb.) değişkenlik gösterebilmektedir. Farklı coğrafyalarda ve kültürlerde farklı boş zaman alışkanlıkları ile karşılaşılabilir. Bu değişkenlik retro eğilimlerini de etkilemektedir. Kişinin kendi geçmişindeki ya da kendinden önceki geçmişte var olan alışkanlıkların bazıları ise unutulmamakta ve tekrar edebilmektedir. Tekrar eden bu geçmiş alışkanlıklar birer boş zaman aktivitesi ise retro boş zaman çatısı altında ele alınabilmektedir. Boş zaman aktiviteleri teknolojinin ilerlemesi ile metaleisure aktivitesi (metavers’de geçirilen boş zaman) olmanın (Bayram, 2022) yanı sıra 80’li yılların atari oyunları da günümüzde oynanabilmekte ya da son model bir elektrikli otomobile binip otonom sürüş zevkini yaşamak yerine sokaklarda klasik otomobillerle gezen insanlara rastlanılabilmektedir. Birçok boş zaman aktivitesi retro ruhu ile yeniden canlanıp güncel boş zaman aktiviteleri yerine tercih edilebilmektedir. Retro bir ürün olan vosvos klasik otomobiller ile yapılan boş zaman aktiviteleri bu çalışmada ele alınmıştır. Bu çalışmayla ortaya konulan retro boş zaman kavramını anlamak için boş zaman kavramı ve retro kavramı ele alınmıştır. Retro boş zaman kavramı, özel ilgi grubu olan vosvos (Volkswagen beetle ya da tosağa olarak bilinen binek otomobiller ve T1, T2, T3 minibüslerden oluşan klasik otomobiller) otomobil kullanıcıları ile yürütülen bir araştırma ile tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu nedenle, boş zaman ve retro kavramlarından sonra, retro boş zaman aktivite çeşitliliği ve beslendiği yaklaşımlar ve özel ilgi grubu olan vosvos grupları araştırma kapsamında anlaşılmaya ve tanımlanmaya çalışılmıştır.

Aralarında karşılıklı bir ilişki bulunan “boş zaman” ve “rekreasyon” kavramları literatürde farklı yaklaşımlar ve tanımlar altında ele alınmıştır (Keskin ve Bayram, 2018). Bunlardan Williams (2003), boş zamanı temel insani görevler, sorumluluklar (yeme, içme ve uyuma gibi), kişisel bakım ve iş zamanları dışında kalan zaman dilimi olarak tanımlarken; gönüllü katılıma vurgu yapan Parr ve Lashua (2004) ise zorunlu işler dışında kalan zaman diliminde gönüllü yapılan aktivitelere harcanan zaman dilimi olarak ifade etmiştir. Boş zamanı iş ve zorunluluk dışında kalan zaman diliminden ayıran bir diğer yaklaşımı ise Leitner ve Leitner (2004), yılında yaptıkları çalışmada ifade ederken;

Stebbins (2007) de gönüllü katılım vurgusu yaparak boş zamanı, bireyin serbest zamanı içerisinde hoşuna giden uğraşları yapması olarak tanımlamıştır. Boş zamanını geçirme şekli, yaşam kalitesini etkilemektedir (Johnson ve Backman, 2010; Podgorelec, Klempić Bogadi, ve Šabijan, 2017). Bireyin yaşam kalitesini etkileyen ve olumlu faydaları olan bu boş zaman diliminde yapılan aktivitelere ise rekreatif veya rekreasyonel aktiviteler denilmektedir (Keskin ve Bayram, 2018; Mobley, 2006). Benzer bir ifade ile (Hazar, 2014; Karaküçük, 2014), rekreasyon aktivitelerinin bireyin gönüllü katılım sağladığı, haz aldığı, doyum sağladığı, günlük iş ve zorunlu ihtiyaçlar dışında kalan boş zamanında yaptığı aktiviteler olarak tanımlamıştır. Birey güncel veya geleneksel diyebileceğimiz bu boş zaman aktivitelerinin yanı sıra nostaljik teması ile retro boş zaman eğilimlerinde de bulunabilir.

Geçmiş ile ilgili, geçmişe ait olan veya geçmişi anımsatan şeyler anlamına gelen ve Latince bir kelime olan “retro” (Castellano vd., 2013), n11.com ve hepsiburada.com gibi popüler çevrimiçi satış platformlarında “Retro Ürünler” başlığı altında karşımıza çıkmaktadır ([http-1](#); [http-2](#)). Retronun kökenini Guffey (2006), yetmişli yılların başında Fransız eleştirmenler, yazarlar ve moda tasarımcılarından oluşan “le mode rétro” ve 1960’ların uzay yarışlarıyla bağdaştırır. Günümüze kadar gelen bu kavram geçmişe dönük veya geriye dönük anlamlarında kullanılır (Brown, 2018). Konuşma dilimize girmiş bir kelime olma özelliği de taşıyan “retro” yu yansılardan yerel yönetimlerin sundukları hizmetlere, tüzel kuruluşlardan bireysel etkilere kadar birçok alanda görmek mümkündür. Bu hizmet türlerinin başında, etkinlikler ve aktiviteler gelmektedir. Bu etkinliklere; Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi tarafından 2019 yılı içerisinde düzenlenen “Retro Spor Şenliği” ve İzmir’de düzenlenen “İzmir Retro Festivali” örnek olarak verilebilir ([http-3](#); [http-4](#)). Etkinlikler kapsamında retro kavramının ruhuna uygun geçmiş temalı aktiviteler (ebru, minyatür ve çini atölyeleri, atari ve sek-sek gibi oyunlar) gerçekleştirilmiştir. Bahsi geçen etkinlik ve oyunları birer boş zaman aktivitesi olarak ele almak mümkündür. Söz konusu bu etkinlikler, boş zaman aktivitesi tanımına (bireyin boş zamanında gönüllü katılım gösterdiği etkinlik veya aktiviteler) uymaktadır. Retro boş zaman eğilimi içerisinde bulunan birçok kuruluştan, yapıdan veya bireysel katılımdan söz etmek mümkündür. Terlouw (2013), klasik otomobiller ile gezintiyi, nostaljik ve otantik bir boş zaman turu olarak değerlendirmiştir. Klasik otomobil gezintisinin yanı sıra, eski atarilerle oyun oynayanları veya eski temalı etkinlikleri de birer “retro boş zaman aktivitesi” olarak ifade edebilmek mümkündür. Yetim, Hastürk ve Arğan (2020),

Ramazan ayı süresince düzenlenen bir kısım boş zaman etkinliklerini “retro etkinlik” olarak değerlendirmiş ve boş zaman tatmini ölçeğini kullanmışlardır. Güncel boş zaman etkinliği imkânı olmasına rağmen eski ve eskiyi çağrıştıran boş zaman aktivite ve etkinliklerine yönelen insanların bir nedeni olmalıdır. Bu yönelimlerden birine özel ilgi grubu örneği olarak; vosvos otomobil kullanıcılarını retro boş zaman aktivitesi kapsamında ele alabilmek olası görünmektedir.

Boş zaman diliminde yapılan aktivitelerle ilgili farklı sınıflamalar mevcuttur. Bu sınıflamaların hepsi boş zaman diliminde tüketilen olguyu anlamaya yöneliktir. Yapılan incelemelerde geçmiş temalı boş zaman aktivitelerinin (retro boş zaman) ise bu bağlamda net bir tanımlama ile ele alınmadığı görülmüştür. Bazı araştırmalarda kullanılmasına rağmen bir tanımlamanın ve detaylı bir araştırmanın yapılmamış olması literatür açısından bir eksiklik olarak yorumlanmıştır. Bu araştırmalardan Yetim, Hastürk ve Argan (2020), Ramazan gecesi etkinliklerini retro boş zaman etkinliği olarak ele alıp yansıttığı nostaljik ruh üzerinden çalışmış, Bayram, Argan ve Şimşek (2019) ise bunu; retro, repro ve retro/repro ürün boyutuyla açıklayıp bir tanımlamada bulunmuştur. Ayrıca Campbell (2018), eski bir bisiklet ile gezme durumu için “retro boş zaman” ifadesini kullanmış ama detaylandırmamıştır.

Boş zaman diliminde tüketilen geçmiş temalı ve yeniden canlanan aktivitelerin tanımlanması akademik literatüre katkı sunacaktır. Bu nedenle retro boş zaman kavramının çalışılması ve sonuçlarının paylaşılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Retro ürünler ve hizmetler ile geçirilen boş zaman aktivitelerinin güncel boş zaman aktivitelerinden ayrıştığı noktaların anlaşılması ve ortaya konulması boş zaman literatürüne farklı bir bakış açısı sağlayabilecektir. Hizmet sektöründeki retro hizmetlerin ve pazarlama çatısı altındaki retro ürünlerin (gramafon, atari, volkswagen beetle vb.), boş zaman diliminde kullanımı bir retro boş zaman aktivitesi olarak değerlendirilebilir. Retro temelli hizmetlerin yanı sıra piyasada birçok retro ürün de satılmaktadır. Bu ürünler (gramafon, radyo, atari, tetris vb.) bireyler için aynı zamanda bir boş zaman değerlendirme araçlarıdır. Bir bireyin spotify veya mobil telefonu ile birçok sanatçıya ait müziği dinleme kolaylığına rağmen eski tip veya modernleştirilmiş bir gramofon ile müzik dinlemesi, bireyin tercih nedenlerindeki farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Bu tercih nedenlerini ortaya koymak; boş zaman katılımcılarını farklı bir bakış açısıyla anlamaya zemin hazırlayabilecektir. Farklı retro eğilimlerin her biri ayrı bir durum olarak değerlendirilebilir. Bu farklı alan ve gruplara hitap eden retro boş zaman etkinliklerinden

ve aktivitelerinden söz etmek mümkündür. Örneğin; sportif, sanatsal veya turizm temalı retro boş zaman etkinlikleri olduğu söylenebilir. Retro ürünlerin kullanılması ya da retro hizmetlerden faydalanılması aşamasında bireylerin birer boş zaman katılımcısı olduğu düşünülmektedir. Literatürde daha önce retro temelli aktiviteler ile geçirilen zaman için “retro boş zaman” ifadesi kullanılmış; fakat bir tanımlamaya gidilmemiştir. Bu araştırmada retro ve boş zaman arasındaki ilişkinin ortaya konularak tanımının yapılması; bir retro boş zaman kullanıcısı olarak vosvos klasik otomobil kullanıcılarının, retro boş zaman aktivitelerine katılım amaçlarının belirlenmesi ve retro boş zaman aktivitelerinin neler olabileceğinin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Bu amaç doğrultusunda özel ilgi grubu olan vosvos otomobil kullanıcıları, bir retro boş zaman katılımcısı olarak ele alınmış ve bu tezin araştırma konusu olmuştur.

Kişi ya da grupların özel ilgi kapsamında gerçekleştirdikleri faaliyetler, birer boş zaman etkinliği katılımıdır (Sung, 2004). Burada iki unsur aranmaktadır. Bunlardan ilki, katılımcının bu özel ilgisi için özel zaman ayırmasıdır. Diğeri ise; bu faaliyet için bir ticari harcamanın olmasıdır (Trauer, 2006). Vosvos klasik otomobil grupları da bu özel ilgi grupları kapsamında değerlendirilip tezin araştırma konusu olmuştur. Ön değerlendirmelerle; araştırmacı, gruplarla etkileşim kurmuş ve grupların özel bir zaman ve bütçe ayırdıklarını tespit etmiştir. Retro boş zaman kavramını ve retro boş zaman katılımcılarının katılım nedenlerini anlamak için yürütülen bu tez çalışmasında, bir gruba odaklanılarak araştırmanın verimliliğinin artırılması hedeflenmiştir. İfade edilen bu bakış açısı çerçevesinde araştırmanın amacı, önemi ve sınırlılıkları takip eden bölümlerde verilmiş olup ek olarak ortaya atılan “retro boş zaman” kavramını destekleyici kuramsal yaklaşımlar araştırmanın ilerleyen bölümlerinde ele alınmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, retro temelli boş zaman etkinliklerine katılım gösteren vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin katılım davranışlarını anlamak ve açıklamaktır. Bu amaç çerçevesinde, retro temelli boş zaman aktivitelerinin tespiti, tanımının yapılması, katılım nedenlerinin anlaşılabilir olarak ortaya konulması ve deneyimlerinin anlaşılması amaçlanmıştır.

1.2. Araştırma Soruları

Belirtilen araştırma amacını gerçekleştirebilmek adına aşağıda yer verilen sorulara yanıt aranacaktır. Bu sorular;

1. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyeleri nasıl bir retro boş zaman aktivitesi katılımcısıdır?
2. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin retro boş zaman etkinliklerine katılım nedenleri nelerdir?
3. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyeleri vosvos otomobilleri ile yaşadıkları deneyimlerini nasıl açıklıyorlar?

1.3. Araştırmanın Önemi

Günümüzde retro; festival, retro night, retro parti ve retro spor şenlikleri gibi birçok etkinlik düzenlenmektedir. Retro kelimesinin kullanıldığı bu etkinliklerin yanı sıra; 80’ler-90’lar Partisi, Ramazan Gecesi Etkinlikleri, Aşuk ile Maşuk veya Hacivat ve Karagöz gibi birçok aktivite de ülkemizde hala aktif olarak değerlendirilen boş zaman aktiviteleri olarak görülmektedir. Ayrıca Cadılar Bayramı ve Noel Kutlamaları’nda izlenen geleneklerin hala devam etmesi, batı medeniyetinde de retro temelli boş zaman aktivitelerinin olduğunu söylemek mümkündür. Bu etkinliklerin ortak yönü; geçmiş temalı etkinlikler olmasının yanı sıra, bireylerin boş zaman aktivitesi olarak da tercih edebilecekleri zaman tanımına uymasındır. Eski temalı bir ürün ya da hizmet satın alınarak katılım sağlanan bu boş zaman aktiviteleri; birer “retro boş zaman aktivitesi” olarak ele alınmış ve tanımının yapılması amaçlanmıştır. Eski temalı boş zaman aktivitelerine farklı bir bakış açısıyla bakarak literatüre de katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda vosvos klasik otomobil kullanıcılarının; festival, toplantı, kutlama ve benzeri birçok etkinlik için otomobilleri ile bir araya gelmesi retro boş zaman etkinliği kapsamında değerlendirilip ele alınmıştır. Sahada var olduğu gözlemlenen Retro boş zaman eğiliminin literatürde de tanımlanması; retro temelli boş zaman aktivite katılımcılarını anlayabilmek ve retro tercihlerle boş zaman aktivite eğilimi sergileyen bireylerin tercih nedenleri arasındaki farkı görebilmek için önemli olduğu düşünülmektedir.

Daha önce konunun detaylı araştırılmamış olması ve literatürde ilk defa bu tanımlamanın yapılacak olması, araştırmanın bir diğer önem unsurunu oluşturmaktadır. Bazı araştırmalarda bu tarz aktivitelerin retro boş zaman aktivitesi olarak tanımlandığı görülmüş; ancak detaylı bir tanımlamanın yapılmadığı tespit edilmiştir. Konunun geniş bir araştırma alanına sahip olması, konuyu sınırlandırılma ihtiyacını doğurmuş olduğundan; araştırma vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyeleri ile sınırlandırılmıştır. Ezcümle, bu araştırmanın önemi; sahada var olduğu araştırmacı tarafından gözlemlenen ve daha önce detaylı bir tanımının ve araştırmanın yapılmadığı

retro boş zaman aktivitelerinin; vosvos otomobil kullanıcıları özelinde durum çalışması araştırması kapsamında incelenerek bu aktivitelerin neler olduğu ve insanların neden katılım sergilediğinin anlaşılmasına çalışılmasıdır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Planlanan süreçle ilgili aşağıdaki sınırlılıklar araştırmada bulunmaktadır:

- Durum çalışması araştırma deseni yürütülerek gerçekleştirilen bu çalışma 2020 – 2022 yılları arasında yürütülmüştür. Vosvos klasik otomobil kullanıcısı olan 14 katılımcı ile katılım nedenleri ve deneyimleri boylamsal ve derinlemesine bir şekilde incelenmiştir. Katılımcıların deneyimleri ile sınırlıdır ve bütün vosvos klasik otomobil kullanıcıları ile genellenemeyeceği gibi bütün retro boş zaman katılımcıları için de genellenebilir bir özellikte değildir.
- Araştırma süreci, insan sağlığı göz önünde bulundurularak ve pandeminin yarattığı fiziksel mesafe korunarak yürütülmüştür. Yüz yüze yapılan görüşmelerde kullanıcıların HES (Herkes için Sağlık) kodu sorgulanmıştır. Pandemi süreci nedeniyle görüşmelerin bir kısmı çevrimiçi yürütülmüştür. Yüz yüze görüşmelerde uygulanan fiziksel mesafe ve çevrimiçi görüşmeler nedeniyle fiziksel bir temasın oluşmaması araştırmanın sınırlılıkları arasındadır.
- Araştırmada veriler; yapılandırılmamış grup görüşmesi, yapılandırılmamış bireysel görüşmeler ve gözlemlerin yanı sıra yarı yapılandırılmış görüşme, katılımcı gözlemler ve belge incelemesi aracılığı ile toplanmıştır. Bu nedenle araştırma sonuçları, katılımcıların belirttikleri görüşler, yapılan gözlemler ve doküman incelemesinde elde edilen bulgular ile sınırlıdır.

2. ALANYAZIN

2.1. Retro ve Boş Zaman

Bu başlık altında “retro” ve “boş zaman” kavramları açıklanmaya çalışılacaktır. Bu iki kavramı ayrı ayrı ele alıp, tez’in ana çerçevesini oluşturan “Retro Boş Zaman” kavramı anlaşılır kılınmaya çalışılacaktır. Postmodernizm, nostalji, otantisite ve özel ilgi grubu gibi kuramsal yapı ve teorik yaklaşımlar irdelenip retro boş zaman kavramı açıklanacaktır. Literatürde az da olsa karşılaşılan, ama ana hattının ve genel bir tanımı oluşturulmayan retro boş zaman kavramı, belirtilen yaklaşımlarla açıklanmaya çalışılacaktır. Bu çerçevede buradaki temel amaç; toplumsal hayatta da var olduğu gözlemlenen “retro boş zaman” kavramını literatüre kazandırmak için kavramsal çerçeveyi oluşturmaktır.”

2.2. Boş Zaman

Boş zaman ile ilgili literatürde birçok tanıma rastlamak mümkündür. Boş zaman kavramının, “boş” kelimesinin Türk Dil Kurumu’ndaki (TDK) anlamlarından (yapacak işi olmayan, anlamsız ve bilgisiz) ([http-5](#)) hareketle, negatif bir algılamaya sebebiyet verdiği söylenebilir. Örneklerle irdelemek gerekirse; 2015 yılında dönemin Burdur Valisi bir okuma etkinliğinde, “Okuma bir boş zaman aktivitesi değildir” ([http-6](#)), Sabah gazetesi köşe yazarı Prof. Dr. Bengi Semerci ise; 2006 yılında kaleme aldığı yazısında “Kitap okumak boş zaman eylemi değil ki” başlığını kullanmıştır ([http-7](#)). Boş kelimesinin, negatif anlamının yanı sıra boş zaman diliminde yapılan genel aktivitelere toplumun bakış açısı ile ilgili bir negatif algının da söz konusu olduğu söylenebilir. Bununla ilgili Torkildsen (2012), bir amaca yönelmeyen veya anlamsız bir zaman dilimi olarak algılanabilecek boş zaman kavramının aslında, bireyin kendine ve topluma faydalı olması ve kendini ifade etmesine olanak tanıyan zaman dilimi olduğunu belirtmiştir. Kitap okuma ve boş zaman arasındaki ilişki ile ilgili bazı negatif algıların aksine (Bamberger, 1966; Tel, 2007), okuma etkinliğinin boş zaman aktiviteleri içerisinde önemli bir yer edindiğini vurgulamıştır. Olumsuz iki örnekten hareketle, sınırlı çevrelerde de olsa “boş zamanın” olumsuz algılanmasının nedeninin araştırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bunun nedenleri arasında “boş” kelimesinin negatif izlenim bırakması olabileceği gibi, toplumda “boş zaman” alanının ve faydalarının yeterince tanıtılmamış olması da yatabilir.

Toplumun zihnindeki ve literatürdeki anlamına ilişkin farklı eğilimlerin gözlemlenebildiği “boş zaman”ın çıkış noktası ile ilgili farklı bakış açıları mevcuttur. Boş zaman kavramının çıkışını, sanayi devrimine bağlayan yaklaşımların aksine Braudel (2014), bunu, tarım toplumlarının ortaya çıkışına bağlamaktadır. İki yaklaşımın da dayandığı temel, insanların zorunlu işleri için ayırdıkları zaman diliminin yeni icatlar aracılığı ile azalmasıdır. Bu azalmayla birlikte yaşamak için yapmak zorunda oldukları aktiviteye ayrılan zaman dilimi azalmış ve bu zaman dilimi boş zaman dilimi olarak değerlendirilmiştir. Bu iki bakış açısını destekler nitelikte, Page ve Connell (2010), çalışma saatinin azalması ve kırsal kesimlerin şehirlere göç etmesi ile sanayi devriminin, boş zaman anlayışının şekillenmesini tetiklediğini belirtirken Braudel (2014), tarım toplumuna geçiş ile yiyeceklere pratik düzeyde kavuşan insanlara boş zaman aktivitelerine katılım imkânı oluşturduğunu belirtmiştir. Bir diğer ifadeyle, “İşlerin bir nebze kolaylaması, insana kendisiyle ilgileneyeceği ‘ayrı’ vakit dilimlerini ve imkânlarını mı sunmuştur?” sorusu zihni meşgul etmektedir. Makinelerin insan yaşamını kolaylaştırması ve bunun sonucu olarak zamanda bir artış olması, sorulan bu soruya evet cevabı verir niteliktedir. Bayram (2022), boş zamanın zorunlu aktiviteler dışında yapılan ve gönüllü katılım sağlanan aktiviteler tanımına atıfta bulunarak; ilk insanın da yeme ve içme gibi zorunlu aktiviteler dışında boş zamana sahip olabileceği savını ortaya atmıştır. Boş zaman tarihinin ise, ilk yazılı tarih belgelerine sahip Sümerler ile başladığını ifade etmiştir. Tarihsel bu okumanın etkisi ile gelecekte; günümüz teknolojisinin getirisi olarak, sanal ortamın insana sunduğu hızlı erişim, ulaşım ve paylaşım gibi faktörlerin ekseninde, insanların boş zaman aktiviteleri ile daha hızlı tanıştığı ve şekil değiştirdiği tanımı olasılık dâhilinde görülebilir. Belki de en doğru yaklaşım bu süreçleri sınıflandırmak ve boş zaman yaklaşımına kazandırmaktır. Boş zaman yaklaşımı ve olası getiri-götürüleri üzerine araştırmalar yapan yahut ilgi çekici bulan bireylerin vakıf olduğu boş zamanın farklı tanımlarına haiz olmak; hem tanımın çıkışı ile ilgili farklı yaklaşımların hem de buna yüklenen anlamsal farklılıkların zihinlerde yer etmesine aracı olacaktır.

Boş zaman tanımı ile anlamsal olarak da örtüşen farklı ifadeler literatürde yer almaktadır. Çalışmanın zıt kavramı olan boş zaman; iş, yeme ve içme gibi zorunlu uğraşlar dışında kalan (Parr ve Lashua, 2004; Stebbins, 2007; Torkildsen, 2012), bireyin gönüllü katılımı ve seçme fırsatının bulunduğu zaman dilimidir (Page ve Connell, 2010; Parr ve Lashua, 2004; Stebbins, 2007). Bireyin özgür iradesiyle katılım gösterdiği boş zaman, kapitalist sistemin benimsendiği yıllarda Pürütan etikten, günümüz tüketim

çağında Hedonist etiğe kadar değişime uğradığını ifade eden Osmanlı ve Kaya (2014), güncel boş zamanı; tatiller, sinema, yıllık izinler gibi ferahlama alanı bulan, iş ortamına sıkışmış kişilerin kurtuluş fırsatı ve ferahlama aracı olarak nitelemiştir. Boş zaman, bireyin zorunlu olarak addettiği görevleri yaptıktan sonra bir karşılık beklemeden yetenek geliştirmek, topluluk hayatında gönüllü katılımı geliştirmek, dinlenmek, eğlenmek ve bilgisini geliştirmek gibi gönüllü ve özgür iradesiyle yaptığı aktiviteler için geçirdiği zaman dilimidir (Dumazedier, 1960, 1974). Genel hatları ile bu tanımlar; iş zamanı dışında kalan, gönüllü katılımın olduğu, bireysel gelişime müsait ve bireyin sosyalleştiği zaman dilimi olarak boş zamanı ele almıştır. Bireyin bu boş zaman diliminde katılım gösterdiği bu rekreatif veya rekreasyonel aktiviteler bireye olumlu faydaları vardır. Veblen Teorisi'nin sanal yansımalarını tartışmaya açan Keskin ve Bayram (2019), bireyin boş zamanını aylaklık veya rekreatif aktivitelerle geçirdiğini belirtip iki başlık altında ele almıştır. Keskin ve Bayram, aylaklık aktivitelerini; bireye ciddi faydası olmayan aktiviteler olarak nitelerken, rekreatif aktiviteleri ise bireye ciddi faydaları olan aktiviteler olarak nitelendirmişlerdir. Ayrıca sanal ortamda geçen aylaklık aktivitelerini elektronik aylaklık olarak tanımlamışlardır. McLean ve Hurd (2011) ise, rekreatif aktiviteleri aylaklık ve bireye faydalı olan sportif, sanatsal, kültürel vb. aktiviteler olarak ele almıştır. Rekreasyonel aktivitelerin faydaları, bireyden bireye farklılık gösterebilmektedir (Torkildsen, 2012). Bu aktivitelerin; sosyal ve duygusal faydaları mevcut suç oranını azaltırken Sherer (2006), fiziksel faydaları özgüvene katkı sunabilmektedir (Campbell vd., 2016). Ayrıca boş zaman bakış açısı; rekreasyonun etkinlik boyutu ile ele alındığı durumlarda, birey özeli dışında, yerel ve bölgesel bazda ekonomik, turistik vb. (Agha ve Taks, 2015) faydalarına ek olarak iş hayatına da olumlu faydaları vardır (Okumuş, 2013). Rekreasyon ve boş zaman arasındaki ilişkiyi kavramak, bu iki kavramın faydaları arasındaki bağı da anlamaya yardımcı olacaktır. Bu bahsi geçen faydalar; bireyin katıldığı boş zaman etkinlik ve aktiviteleri aracılığı ile kazanılmaktadır.

2.2.1. Boş zaman etkinlikleri ve aktiviteleri

Boş zaman diliminde gerçekleştirilen aktiviteler, rekreasyon ya da boş zaman aktivitesi olarak adlandırılır (Kılbaş, 2010). Bu tanım, rekreasyonun boş zaman aktivitesine karşılık gelen bir ifade olduğunu, aynı zamanda rekreatif aktiviteler için zorunluluk dışında kalan boş zamana ihtiyaç duyulduğunu ön plana çıkarmaktadır. Bu boş zaman aktivitelerini Page ve Connel (2010) şu başlıklar altında ele almıştır;

- Eğitim temelli aktiviteler,
- Dinlendirici (rahatlatıcı) aktiviteler,
- Eğlence temelli aktiviteler,
- Katılım gerektiren aktivitelerdir.

Bunları sırasıyla irdelenecek olursak, eğitim temelli aktiviteler; bireyin boş zamanlarında kişisel gelişimine katkı sunacak ve bir dayatma olmadan katıldığı fotoğrafçılık ve beceri kursları vb. aktivitelerdir. Dinlendirici aktiviteler ise; parkta yürüyüşe çıkmak, spor yaparak vücudu rahatlatmak, doğa manzarası izlemek vb. aktivitelerdir. Eğlence temelli aktiviteler de geniş bir alana yayılmaktadır. Bunlar; eğlence parkları, gece kulüpleri veya eğlence mekânları gibi örneklerle çeşitlendirilebilir. Son olarak, diğer başlıklarla da örtüşebilecek olan; halı saha maçları, yamaç paraşütü ve dalış gibi bireyin boş zamanlarında gerçekleştirdiği diğer aktivitelerdir. Ayrıca tüm bahsi geçen bu aktiviteler aynı anda farklı türlerin altına girebilmektedirler. Örneğin bir fotoğrafçılık eğitimine katılan boş zaman katılımcısı aynı zamanda eğlence temelli veya dinlendirici bir aktivitenin parçası da olabilmektedir. Bir eğitim süreci olduğu için, eğitim temelli bir aktivite türü olarak da değerlendirilebilir.

Robert Stebbins, 1982 yılında “ciddi boş zaman” kavramını ortaya sürmüş ve takip eden yıllarda boş zaman aktivitelerini 3 başlık altında irdelenmiştir. Bunlar; ciddi, kayıtsız ve proje tabanlı boş zaman aktiviteleridir.

- Ciddi boş zaman aktiviteleri; özel beceri edinme, zorluklarla baş etme, sosyal ağını geliştirme ve bilgi gerektiren temalarının yanı sıra bireyin kariyerine de katkı sunarak, düzenli katılım gösterdiği boş zaman aktiviteleridir (Bendle ve Patterson, 2009; Patterson, Getz, ve Gubb, 2016; Stebbins, 2007, 2008).
- Ciddi olmayan boş zaman aktiviteleri de diyebileceğimiz; kayıtsız boş zaman aktiviteleri; keyif verme ve fayda sağlama gibi ayrıntılarının yanı sıra özel bir yetenek gerektirmeyen ya da çok az gerektiren aktivitelerdir (Stebbins, 2007, 2008). Stebbins tarafından 1997 yılında yazılan bir makale ile literatüre giren bu kavramın, ciddi boş zaman aktiviteleri dışında kalan aktiviteleri tanımlamak için üretildiği ifade edilmiştir. Stebbins (1997), ciddi olmayan boş zaman aktiviteleri de diyebileceğimiz bu aktiviteleri; gazete okumak ve televizyon izlemek gibi gündelik boş zaman aktiviteleri olarak tanımlamıştır. Bu aktivitelerin bir rutin olduğu söylenebilse de; bu

aktiviteler, ciddi boş zaman aktivitelerinde var olan zorluk ve devamlılık gibi temel faktörlerden uzaktır.

- Proje tabanlı (bazlı) boş zaman; kısa vadeli, orta boyutta bir karmaşıklık, bir seferlik ya da nadiren de olsa bireyin boş zamanlarında geçirdiği yaratıcı bir girişimdir (Stebbins, 2005). Planlama, çaba ve beceri gerektirse de ciddi boş zaman aktivitesinde var olan süreklilik gibi bir kaidesi yoktur. Örnek olarak, Halk Eğitim Merkezlerinin verdiği dönemlik ebru kurslarına katılım sağlanması verilebilir. Bu örnek; proje bazlı bir boş zaman aktivitesi olmanın yanı sıra, bu doktora tezi ile ortaya koyulan bir retro boş zaman çeşidi olarak öne sürülebilir. Retro boş zaman ve proje bazlı boş zamana başka bir örnek de vosvos otomobilinin motorunu tamir eden ya da vosvosun boyaması ile kendi ilgilenen kişinin bu işleri bir plan dâhilinde projelendirip yapması verilebilir. Dönemsel proje kapsamında vosvos otomobilini tamir eden bir katılımcı; tamir edeceği yeri, zamanı ve ihtiyaç duyacağı malzemelerin temin sürecini planlaması, proje tabanlı bir boş zaman aktivitesi olarak öne çıkar. Burada geçen Vosvos kullanıcısı, proje tabanlı bir retro boş zaman kullanıcısı olarak da tanımlanabilir.

Boş zaman tanımlarından hareketle bireyin gönüllü katılımı ve zorunlu bir uğraşı dışında kalan aktiviteler boş zaman aktiviteleri olarak tanımlanır. Rekreasyon ya da rekreasyonel aktiviteler de boş zamanda yapılan aktiviteler tanımının kapsamı içerisindedir. Gönüllülük ve istek üzerine katılım vurgusuna rağmen yeni toplum düzeninde, bu aktivitelerin yapılmasının, yaşam için zorunlu hale geldiğini vurgulayan görüşler de vardır. Bunlardan Karaküçük (1997), bireyin zihinsel, fiziksel ve sosyal tatmini yaşayabilmesi adına boş zaman aktivitelerinin, bireyin yaşamı için zorunlu bir hale geldiği görüşünü öne sürmüştür. Bu yorumlardan hareketle; değişen dünya koşulları da göz önüne alındığı zaman, bu yaklaşımın sosyalleşme ve kendini zinde tutma temel içgüdüğü ile irdelenmesi gerektiği düşünülebilir. Bu zorunluluk yaklaşımı, ayrı bir araştırma konusu olmakla beraber; bireyin zorunlu hissedebileceği sosyalleşme arzusu içerisinde seçeceği boş zaman aktivitesinde bir gönüllülük ve istediği aktiviteye yönelme özgürlüğü olabilmektedir. Bir diğer ifadeyle, gönüllü katılımın esas olduğu bu etkinliklerin ve aktivitelerin günümüz şartlarında sağladığı faydalar adına, zorunlu hale geldiği ön plana çıkabilmektedir. Bu durumda boş zamanda etkinlik ve aktivite katılımının gönüllülük ilkesi ile çelişme yorumu; insanoğlunun ihtiyaçlarına göre

değişen, boş zaman alışkanlıkları ile irdelenmelidir. Örneğin, “ilk insanın yaşamak için gereksinimlerini karşıladıktan sonra, doğal ortamında manzara izleme ihtimali de ilk insanın boş zaman aktivitesi değil midir?” sorusuyla irdelenebilir.

Yukarıda belirtilen aktivite ve etkinliklerin boş zaman disiplini ile ilişkili yorumuna istinaden katılım sağlanan herhangi bir aktivite bir boş zaman aktivitesi ise boş zaman etkinlikleri ve aktiviteleri çatısı altında değerlendirilebilir. Birçok aktivite ve çeşidinden söz etmek mümkündür. Boş zaman çatısı altında aktivite çeşitliliği; sportif aktiviteler, eğitim temelli aktiviteler, turizm temelli aktiviteler vb. birçok aktivite çeşidi ile ele alınabilir (Hillman vd., 2021; Iglesias, Monteagudo, ve Brito, 2021; Lenskyj, 2015). Araştırmanın konusu olan retro boş zaman dikkate alınacak olursa, bu etkinlik ve aktivite sınıflamasını retro ürün ve hizmetler aracılığı ile geçirilen boş zaman aktiviteleri ile de yapılabilir. Boş zaman etkinlik ve aktiviteleri retro boş zaman çatısı altında ele alınacak olursa retro sınıflamasında (retro, repro ve retro-repro) etkinlik ve aktivite türlerinin irdelenmesi konuya fayda sağlayacaktır.

2.2.2. Retro, repro ve retro-repro sınıflamasında boş zaman

Davis (2011), müze gezmelerini, geçmiş temalı kültürel aktiviteleri ve vakıf etkinliklerini nostalji temalı olarak vurgulamıştır. Boş zamanın, herhangi bir zorlama olmadan bireyin kendi tatminini ve mutlu olmasını tetikleyen, bir ücret beklemeden (Önder, 2003), beğeni oluşturulan, yoğun düşünme, estetik duygular ve elitlik adına oluşturulan zaman dilimi (Gül, 2014), tanımından hareketle Davis’in nostalji bağlamında ele aldığı aktiviteleri boş zaman aktiviteleri olarak değerlendirmek mümkündür. Retro ve alt kavramları olan repro, retro nova ve repro-retro kavramlarının sırasıyla, eski bir ürünün aynı şekilde piyasaya sürülmesi, eski bir ürünün yeniden teknolojik bir destekle üretilip piyasaya sürülmesi, eski bir üründen esinlenip yeni bir ürünün piyasaya sürülmesi (Brown, 1999) geniş bir boş zaman aktivitesi alanına hitap etmekte ve bu konuya nostaljiden daha açık bir tanımlama getirdiği düşünülmektedir.

Gvion (2009), kaybolmaya yüz tutmuş bir dilde şarkı söylemenin ve bunun için etkinlik düzenlemenin nostaljiyi destekleyen bir boş zaman aktivitesi olduğunu belirtmiştir. Bunu “retro boş zaman aktivitesi” üzerinden değerlendirecek olursak; eski bir dilde şarkı söyleyip teknolojik bir destek almamak “repro boş zaman” aktivitesidir. Günümüz teknolojisinden destek alarak yani yeni teknoloji ile aranje ederek söylemek retro nova bir ürün olarak “retro boş zaman” aktivitesi ve eski bir dilden esinlenip güncel bir dil ile şarkılar söylemek ise repro-retro boş zaman aktivitesi bağlamında ele alınabilir.

Halk oyunları da bu bağlamda ele alınabilir. Halk oyunları, toplumların eski kıyafetleri ve dansları ile geleneklerini yansıtarak boş zamanlarını geçirdikleri bir retro boş zaman aktivitesidir. Halk oyunlarının; boş zaman aktivitesi dışında oynandığı yarışmalar ve bu yarışmalardan para kazanan -Anadolu Ateşi- gibi gruplar da mevcuttur. Bu gruplar; boş zaman aktivitesinden daha ziyade retro pazarlama çatısı altında değerlendirilebilir. Monks (2017), halk oyunlarının nostaljik duygusuna vurgu yaparken Snape (2009), halk oyunlarını eski zamanda ve günümüzde boş zaman aktivitesi olarak değerlendirmiştir. Retro kavramına uyan, eski zamanlarda uygulanan bir aktivitenin günümüzde de gerçekleştiriliyor olması ile bu aktiviteler “retro boş zaman aktivitesi” çatısı altında incelenebilir. Bir boş zaman aktivitesi olarak yapılan bu aktiviteyi kendi bağlamı ve kapsamında anlamak için “retro boş zaman” çatısı altında daha farklı bir bakış açısına yol açabilecektir. Çünkü bu boş zaman aktivitelerini güncel boş zaman aktivitelerinden ayıran temel argüman geriye dönüş, nostaljik bir arayış ve eskiye özlem gibi kavramlardır. Bir diğer ifade ile geçmişte var olan bir aktiviteyi kişinin tekrar nostaljik duygularla bir retro boş zaman aktivitesi olarak ortaya koyması, geçmiş ve geçmiş duygularla bir bağı olmayan başka bir boş zaman aktivitesi ile ilgilenmesi arasında birçok açıdan farklılıklar olduğu düşünülmektedir. Repro, retro ve repro-retro boş zaman aktiviteleri örnekler üzerinde aşağıdaki bölümlerde incelenmiştir. Tablo 2.1’de repro, retro ve repro-retro sınıflamasında boş zaman aktivite çeşitleri sunulmuştur.

Tablo 2.1. *Retro, repro ve repro-retro sınıflamasında boş zaman aktivite çeşitleri*

	Boş Zaman Aktivitesi	
	Ürün	Hizmet
Repro	Klasik otomobiller ile gezmek, eski gramafonlar ile müzik dinlemek vb. boş zaman aktiviteleri.	Gölge oyunu ile orijinal formatında Hacivat ve Karagöz oyunu izlemek.
Retro	Kara kutu olarak bilinen eski tip “Atari 2600” modelinin piyasaya yeni teknoloji ile desteklenip sürülen modeli ile geçirilen boş zaman dilimi.	Görsel şovlarla veya gösterilerle desteklenen “Ramazan Gecesi” etkinliklerine katılım.
Repro/Retro	Eki model teyiplerden esinlenerek üretilen ve sadece görüntüsü teyipe benzeyen bir ürünle müzik dinlemek.	Metavers’de eski nostaljiyi veya ruhu yaşamak için düzenlenecek bir “Ramazan Gecesi” veya Hacivat – Karagöz etkinliği.

Birer “retro boş zaman” türü olan “repro”, “retro” ve “repro-retro” boş zaman aktivite çeşitlerinin teknoloji ile ilişkisine göre sınıflandırıldığı söylenebilir.

Tamamen eski teknolojisi ile günümüzde kullanımı repro olurken, teknolojik bir ek ya da destek alması retro ve eskiden esinlenip yeni teknoloji ile tamamen harmanlanması repro-retro bir aktivitedir.

2.2.2.1. *Repro aktiviteler*

Çatı kavram olan repro eski bir ürünün aynı şekilde piyasada yer almasıdır (Brown, 1999). Eski model bir atari, gramafon, teyp veya otomobil bu gruba girer. Bu ve benzeri eski ürünlerin eski teknolojiye uygun şekilde yeniden üretilmesi de bu kapsamda değerlendirilebilir. Eski model gramafonla ya da teyip ile müzik dinleyen bir boş zaman katılımcısı, “retro boş zaman” çatısı altında bir “repro boş zaman” katılımcısıdır. Bu ürünler ile yapılan aktiviteler de retro etkinlik ve aktiviteler çatısı altında yer alır. Görsel 2.1’de bir kara kutu atari olarak bilinen “Atari 2600” görsel 2.2’de eski tip müzik kasetleri paylaşılmıştır. Bu ürünler ile boş zamanını değerlendiren bir katılımcı “retro boş zaman” katılımcısıdır. Bu görsellerde paylaşılan ürünler araştırmacıya aittir.

Görseller 2.1. Kara Kutu Atari Olarak Bilinen “Atari 2600”. (Araştırmacı tarafından 09.05.2022 tarihinde çekilmiştir.)

Araştırmacıya ait olan “Atari 2600” ilk olarak 1977 yılında üretici firma tarafından piyasaya sürülmüştür. Türkiye’de “kara kutu” olarak da bilinen bu repro ürünü bir televizyona bağlantı yapmak sureti ile içerisinde yüklü olan oyunları oynamak “retro boş zaman” çatısı altında repro bir boş zaman aktivitesidir.

Görseller 2.2. Eski tip müzik kasetleri. (Araştırmacı tarafından 07.04.2022 tarihinde çekilmiştir.)

Görsellerde yer alan kasetler ile müzik dinleyen ve atari ile oyun oynayan bir “retro boş zaman katılımcısı” retro temelli bu aktivitelerin bir parçasıdır. Bu repro ürünler aracılığı ile “repro boş zaman” geçirmiş olmak katılımcıyı bir “retro boş zaman” katılımcısı yapar.

Michael Jackson ya da Barış Manço müziği dinleyen biri nostaljik bir yaklaşım sergilemektedir (Çağlak, 2018). Bu müzik deneyimini eski model kasetler aracılığı dinleyen bir aktivite katılımcısı “retro boş zaman” çatısı altında bir “repro boş zaman” aktivite katılımcısıdır. Bu müzikleri eski tip kasetler yerine dijital bir müzik platformunda (spotify vb.) dinlemek katılımcıyı “retro boş zaman” aktivite çatısı altında “bir retro nova boş zaman” aktivite katılımcısı yapar.

2.2.2.2. Retro aktiviteler

Retro boş zamanın alt kavramlarından olan retro nova ürünler ise eski bir ürünün yeniden teknolojik bir destekle üretilip piyasaya sürülmesidir (Brown, 1999). Bu ürünlere örnek olarak Görsel 2.3’deki son model Volkswagen Beetle marka otomobiller verilebilir (<http-8>).

Görseller 2.3. *Volkswagen Beetle marka otomobilleri*

Vosvos olarak bilinen eski model klasik otomobillerin yeni teknoloji ve tasarım ile yeniden piyasaya sürülmesi retro ürünler çatısı altında ele alınır. Bu ürünler aracılığı ile geçirilen boş zaman, retro boş zaman aktivitesidir. Araştırma konusu olan vosvos klasik otomobillerin teknolojik yeni versiyonu dışında hizmet türlerine de örnek vermek mümkündür. Ramazan gecesi etkinliklerinin yeni teknoloji ile desteklenmesi; yani ses ve görüntü sistemlerinin etkinliklere entegre edilmesi de “retro boş zaman” etkinlikleri çatısı altında retro etkinlikler içerisinde irdelenebilir. Ürün dışında bir hizmet türünün de eski ruhu ve görüntüyü taşıyacak şekilde yeni teknolojiyen destek alınarak sunulması retro başlığı altında ele alınır.

2.2.2.3. *Repro-retro aktiviteler*

Repro-retro, eski bir üründen esinlenip yeni bir ürünün piyasaya sürülmesini ifade etmektedir (Brown, 1999). Bu ürünlere örnek olarak Görsel 2.4’teki modern gramafonları örnek vermek mümkündür. Eski tip gramafonlardan esinlenerek üretilen bu gramafonlar plakların aksine telefon, ups ve bluetooth gibi teknolojilerle uyumlu üretilmiştir (http-9). Bu ürünlerle müzik dinlemek için plağa ihtiyaç duyulmamaktadır.

Görseller 2.4. *Modern gramafonlar*

Bu modern gramafonlar eski gramafonlardan esinlenilmiş ve bazı estetik kaygıları barındırmasına rağmen, plakla çalışmayan sadece görüntüsü gramafon'a benzeyen ürünlerdir. Görseldeki ürün bir çevrimiçi satış mağazasından alınmıştır. Bu ürün telefonda çalan müziği ya da herhangi bir sesi ortama aktarmaya yaramaktadır. Bu ürünlerle geçirilen “retro boş zaman aktivitesi” repro-retro kapsamında ele alınabilir.

Repro, retro ve repro-retro ürünler ve hizmetler retro ürünlerin ve hizmetlerin çatısı altında yer alır (Brown, 1999; Brown, Kozinets, ve Sherry Jr, 2003). Bu nedenle repro, retro ya da repro-retro ürünlerin ve hizmetlerin herhangi biri ile boş zamanını değerlendiren bir katılımcı “retro boş zaman” katılımcısı olarak ifade edilebilir. Aralarındaki teknolojik değişkenliğe rağmen bu aktivite türlerinin hepsi birer retro boş zaman aktivitesidir. Retro ürün ve hizmetler aracılığı ile geçirilen boş zaman dilimi retro boş zaman kavramını destekleyen yaklaşımların ele alınması ile daha net anlaşılabilir.

2.3. Retro Boş Zaman Kavramı Destekleyen Yaklaşımlar

Bu başlık altında retro boş zaman kavramını destekleyen yaklaşımlar ele alınmıştır. Retro pazarlamanın, postmodernizmin, nostaljinin ve otantisitenin retro boş zaman kavramı ile ilişkisi ve destekleyici yönleri açıklanmaya çalışılmıştır.

2.3.1. Retro pazarlama ve retro boş zaman ilişkisi

Postmodern pazarlamanın; pazarlama literatüründe yerini almaya başlamasıyla birlikte yeni pazarlama kavramları da ortaya çıkmıştır. Postmodernist yapıyı tetikleyici unsur olarak gösterebileceğimiz ve 20. yy sonlarına doğru açığa çıkan postmodernist düşünce; felsefe, ekonomi, coğrafya, tarih, psikoloji gibi birçok alanda kendini göstermiş ve bu etki pazarlama alanında da “retro pazarlama” gibi yeni kavramlara kucak açmıştır (Çeber, 2018). Retro boş zaman aktiviteleri ile retro ürünler arasında ilişki olmasına rağmen, bu aktivite çeşitliliği bir araştırmaya konu olmamıştır. Postmodernizmin etkisi altında ortaya çıkan “retro pazarlama” ilk olarak, Stephen Brown tarafından ortaya atılmış ve geçmişteki bir hizmet veya ürünün teknolojik özellikleri dikkate alınarak geliştirilmesi, eski stil ve tarzında kullanılması olarak tanımlamıştır (Brown, 1999). Sarıççek, Çopuroğlu ve Korkmaz (2017), unutulmuş ürün ya da hizmetlerin tekrar piyasaya sürülmesinin retro pazarlamanın temel hedefi olduğunu vurgulamıştır. Geçmişe duyulan özlemin geçmişin estetik duygularını yeniden canlandırıldığını belirten Veenstra ve Kuipers (2013), bu durumun üreticilerin eski ürünleri olduğu gibi ya da yeniden üretip satmasını kolaylaştırdığını vurgulamıştır. Yer süpüren temizlik robotunu merkeze alıp örneklendirmek gerekirse, robotlara henüz alışık olmayan insanlara ulaşmak için işletmelerin büyük çabalar harcaması ve toplumu bu ürünün kullanışlılığı konusunda ikna etmesi gerekebilir. Bunun yanı sıra, geçmişte kullandıkları ve nostaljik teması olan bir ürünü anlatma ve tanıtmaya çabası için harcanan efor ilk örnektekinden daha az zaman alabilecektir. Toplum bu ürünü zaten tanıyor ve ne olduğu konusunda var olan bilgi eksikliği, bilmediği ürüne oranla daha azdır. Bunun yanı sıra bir engel olarak; yeni ürünleri merak ve keşfetme gibi etmenler retro ürünleri, etkinlikleri ve aktiviteleri pazarlama hususunda sektöre uğratabilecek vurgu olarak öne çıkabilir. Olumlu ve olumsuz vurgulardan ziyade, çeşitliliğine odaklanacak olursak bu kavramın hitap ettiği yelpaze oldukça geniştir. Kuşaklar arası etkileşim de bu geniş yelpaze içerisinde önemli bir ayrıntıdır.

Postmodernizm 1970'lerden bu yana, moda tüketim seçimlerine ve davranışlarına rehberlik etmiş ve retro temelli moda stili ise bu rehberliğin bir çıktısı olarak moda akımına katkı sağlamıştır (Armstead ve McKinney, 2019). Retro ürünlerin çatısı, geniş bir alanı kapsadığından literatürde de farklı konularda çalışmalara maruz kalmıştır. Bu çalışmaların son yıllarda artış gösterdiğini sadece retro pazarlama üzerinde değil, retro ve diğer disiplinler arası ilişkiler için de söylemek olasıdır. Pazarlama temelli güncel bir

makalede; Fransız yemek kültürü üzerine yaptıkları çalışmada Julien-David ve Marcic (2020), toplumun retro markalara eğilimine dokunmuştur. Birçok farklı alanda retro pazarlama temelli çalışmaya rastlamak mümkündür. Bunlardan bazıları; sporda retro pazarlama (Scola ve Gordon, 2019), moda ve dikiş (Armstead ve McKinney, 2019), müzik (Drewett, 2008) gibi birçok farklı alanda çalışılmıştır. Bu retro ürün ve hizmetlere var olan ilginin ve çeşitliliğin sahada da benzer orantıda olduğu daha önce ifade edilmişti. Brown, Kozinets ve Sherry (2003), retro ürünleri; “retro devrimi” ve 20. yy sonlarına doğru gerçekleşen, “nostalji patlaması” ile güncellenmiş özelliklere sahip olarak yeniden canlanan, tarihsel bir geçmişe sahip olan ve güçlü bir imaj yönetimi sağlayan ürünler olarak ifade etmiştir. Bu kaynaklar, retronun sahada sahip olduğu popüleriteye örnek olmanın yanı sıra bu ürünler aracılığı ile boş zamanını geçiren bireylerin varlığı ile de bu çalışmayı desteklemektedir. Ayrıca retro ile ilişkilendirebileceğimiz birçok güncel kavram sosyal mecrada ve hayatta yerini almıştır. Boş zaman etkinlikleri çatısı altında retro pazarlamayı detaylı irdelemek için ürün ve hizmet başlıkları altında ele almakta fayda sağlayacaktır.

2.3.1.1. Retro ürünler ve hizmetler aracılığı ile geçirilen boş zaman

Çalışma içerisinde sıkça değindiğimiz, gramafon, atari, eski tip müzik kutusu ve bu araştırmaya konu olan vosvos klasik otomobiller boş zaman aktivitesinin geçirilebileceği birer retro üründür. Bu ürünler retro pazarlamanın konusu olduğu gibi boş zamanı geçirme aracı olarak da “retro boş zaman” araştırmalarının da konusu olduğu söylenebilir. Araştırmaya da konu olan klasik vosvos klasik otomobillerini ele alacak olursak; kullanıcılarının kamplar, etkinlikler, turlar düzenlediği veya bu otomobiller ile sadece gezmek istemesi bir boş zaman aktivitesidir. Boş zamanını modern bir otomobil yerine vosvos klasik otomobiller ile geçiren bir bireyin bu tutumu, retro boş zaman davranışının anlaşılması ve detaylı araştırılmasıyla anlaşılabilir. Birçok retro ürünle boş zaman geçiren bireyi örnek vermek mümkündür. Sahada var olan bir diğer retro ürünle boş zamanını değerlendiren grup ise eski tip atarilerle oyun oynayan bireylerdir. Dijital boş zamanın ilk evreleri olduğunu söyleyebileceğimiz tetris ve atari gibi eski model oyun konsolları yerini modern oyun konsollarına bıraksa da, hala atarilerle oynayan bireyler ve bu bireylerin paylaşım yaptığı sosyal platformlar mevcuttur.

Retro ürünler gibi retro hizmetleri de retro pazarlama ve retro boş zamanın ortak çalışma alanı olarak ele alabiliriz. Bu hizmet türlerine; özellikle belediyeler bünyesinde

gerçekleştirilen kaybolmaya yüz tutmuş ya da eski temalı gelenekler örnek olarak verilebilir. Bunlar; ebru kursları, el halı dokuma kursları, minyatür boyama veya çömlek kurslarıdır. Bunların yanı sıra 90'ların ve 80'lerin müziklerinin çalındığı 80'ler ve 90'lar etkinlikleri. Bu tarz etkinliklerde dönem kostümleri ve müzikleri ile farklı bir tema eşliğinde katılımcılar boş zaman aktivitesinin bir parçası olmaktadır. Ramazan gecesi etkinlikleri, Hacivat ve Karagöz gösterileri ya da cadılar bayramı gibi etkinlikler hizmet türü başlığı altında “retro boş zaman” sınıflaması altında değerlendirilebilir. Bu tarz etkinliklere olan ilgi, pandemi döneminde çevrimiçi etkinliklere de dönmüştür (http-10). Ünlü sanatçıların katılımı ile çevrimiçi bir platformda “80'ler 90'lar Canlı Parti” etkinliği düzenlenmiştir. Retro temalı bu hizmet türleri katılımcılar için birer boş zaman aktivitesidir. Retro ürünlerin ve hizmetlerin “retro boş zaman” kavramı altında incelenmesi özel bir ilgiye yönelen katılımcı davranışını farklı bir bakış açısı ile anlamaya olanak tanıyabilecektir. Retro boş zamanı, güncel boş zaman aktivite olanaklarına tercih eden bireylerin daha iyi anlaşılabilmesi adına farklı çerçevelerden de bakmanın gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu farklı çerçevelerden biri postmodernizm'in retro boş zaman aktivite tercihlerini tetikleme ya da etkileme olasılığıdır.

2.3.2. Postmodernizm'in etkisinde retro boş zaman

Modernizm sonrası açığa çıkan ya da farklı bakış açılarıyla, çerçevesinde modernizmi de barındıran postmodernizm hayatın her alanında kendini göstermiştir (Yeygel, 2006). Connor (2001) özdeşleşmeme ya da muhalif olma durumunu postmodernitenin meşruluk elde etme arzusu olarak ifade ederken; Özdemir (2007), ise modernizm eleştirisi niteliğinde ele aldığı postmodernizmi, bireyin ön plana çıktığı, kalıplara yerleştirilmeyi reddettiği ve sembollere odaklanan yaklaşım olarak açıklamıştır. Postmodernizm'de deneyimin gerçek olduğu hissi ve ulaşılmasının imkânsız olarak algılandığı durumlara kolayda ulaşım hissi vardır (Demir, 2008) ve modernizmi reddeder (Armstead ve McKinney, 2019). Bu kolayda ulaşım hissini veren postmodernizm, yeni ve farklı olanı temsil eder. Temel dayanak olarak modernizmin içerisinde yer alır ve bütün hatları ile modernite olgusundan kopamamanın yanı sıra modernitenin içinde ya da devamında yer alır (Möngü, 2013). Postmodernitenin moderniteden farkı, modernizmin içinde ya da modernizmi takip eden bir yaklaşım olma durumudur. Literatürde muallak kalmış yahut bağlamdan bağlama değişiklik arz etmiş bir halde olduğu ifade edilebilir. Modern olandan öteyi ve farklıyı hedeflemesi, bu duruma zemin hazırlamış olabilir.

Millilik yerine melez kültürleri benimseyen postmodern yapı, toplulukları topluma yeğler (Çağlar, 2008). Postmodern, modern olanın içerisinde, sunulmayanın peşinde olan bir yaklaşımdır (Lyotard, 1994). Postmodern yapının dikkat çeken özellikleri (Çağlar, 2008);

- Teori yerine kurgu ve yerele dönüş vardır.
- Moderne olan eleştiri, dönüştürücü ve yok sayma gibi tavırlar sergiler.
- Doğru anlam içindedir, doğruluğun açığa çıkması için olayların toplumsal süreçteki anlamına bakılmalıdır.
- Tek doğru, mutlak değerler ve nesnellik yoktur.
- Orijinal diye bir yaklaşımı benimsemez ve değer vermez.
- Modern sürece, alternatif sistem sunmadan yıkıcı eleştiride bulunur.

Postmodern dönemin hareketliliği ve yer değiştirme durumu hızlı bir evre halini almıştır. Modern yapının zihinlerde inşa ettiği mekânsal ve zamansal kutu postmodernite için yerini mekânsızlık, özgürlük ve zamansızlığa bırakarak modern yapının duvarlarını yıkmıştır (Karaduman, 2010). Modern paradigmanın aksine aykırılıkları kucaklayan ve kısıtlama kaygısı gütmeyen postmodern yapı birçok disiplinde olduğu gibi boş zaman yaklaşımı için de farklı vizyonel çerçeveler sunmuştur. Bu değişimin mekânsızlık ve özgürlük algısı boş zaman kavramının bireyin özgür iradesi ve seçimi ile örtüştüğü söylenebilir. İş ve zorunluluğun dayatmasından kurtulma ve bireyin kendi zevkine göre alan açma çabası ister istemez postmodern yaklaşımın etkileşim sürecine bireyi sokmuş olacağı kanısından söz edilebilir.

Modernite ile iç içe veya zıt kavramlar olduğu yönünde farklı görüşlere sahip olan postmodernite, bireye ürünün sunabileceği sembolik ve duygusal değerler (Celep, 2019) vermenin yanı sıra; görünüş, imaj ve tüketime dayalı faaliyetleri (Karaduman, 2010) ve multidisipliner hitabeti nedeniyle de boş zaman tüketicisinin ilgi alanına da giren bir kavram olma özelliği taşır. Yani postmodern yapının, boş zaman tüketimi alışkanlıklarını da etkilediğini ifade etmek güç olmaz. Literatürde modernite ile olan muallak ilişkisi ve yenilik, aykırılık ve özgürlük temalarına sahip bir kavram olarak postmoderniteyi ele almak mümkündür. Postmodernizmi, modernizmin reddi olduğunu vurgulayan Armstead ve McKinney (2019), retro temelli ürün ve hizmetlerin çıkışını da postmodernizm çatısı altında ele alır. Retro temelli boş zaman aktivitelerini de bu çatı altında irdelemek güç değildir. Bunu örneklerle irdeleyecek olursak, 2001 yılında kurulan “Volkswagen Kaplumbağa Otomobil Derneği” ve faaliyetlerini ele alabiliriz. Amaçları; Volkswagen kullanıcıları ve sevenleri arasında etkin sosyal iletişimlerin kurulması, çeşitli etkinlikler

ile otomobil tarihinde fark yaratan vosvos klasik otomobillerin yaşatılmasına katkıda bulunmayı hedefleyerek; kaliteli yaşam, paylaşım ve doğa ağırlıklı aktiviteler ile yurt içi ve yurt dışı organizasyonlar yapmaktır (http-11). Amaçlarından da anlaşılacağı gibi, bu dernek eski retro bir ürün aracılığı ile boş zamanlarını değerlendiren bir grup kullanıcının kurduğu ve postmodernist bakış açısının moderniteden uzak; ama kısmen içinde, aykırılık, özgürlük ve öze dönüş gibi yaklaşımları ile yakın ilişki içerisinde. Bireyin sosyal yapıdaki konumu ile postmodernizm hakkındaki fikirlerinin ve yaklaşımının anlaşılabilirliğini savunan Lyotard (1984), bu fikirlerin; kişinin kendi deneyimlerinden, sosyal konumundan kaynaklandığını düşünür. Deneyim ve sosyal konum, retro boş zaman aktivitesi seçen bireyin tercih nedenlerini şekillendirebilir. Retro boş zaman aktivitesi katılımcılarının da bireyden bireye değişiklik gösterebilecek özellikleri ve kişisel farklılıkları aktivite çeşitliliğine neden olabilir. Bunu tetikleyen kültürel, coğrafya ya da inanış biçimlerinden söz etmek mümkündür. Postmodern bakış açısı, eski ürün ve hizmetlerin estetik veya niteliklerinin beğenildiği durumlarda tekrar kullanılmakta olduğunu gösterir (Armstead ve McKinney, 2019). Bu bakış açısı ekseninde retro boş zaman aktivitesinin, bireyi kendi veya atalarının geçmişinde gerçekleştirdiği aktivitelerin güncel boş zaman aktivitesi olarak tekrar hayata geçirmesi kişiyi tarihine götürerek duygusal kazanımlar sunabilir. Burada önemli olan noktalardan biri de kişinin kendi geçmişinde (çocukluk ya da gençlik yıllarında) veya kendisinden çok önce var olan aktivitelerin tekrar hayata geçebilir olma durumudur. Bu durum nostaljinin olumlu çıkarımları ile çelişerek Retro kavramını nostaljinin çatı kavramı da yapar. Katılımcının yaşamadığı ve anı biriktirmediği veya olumlu duygular beslemediği bazı aktivite türleri de “retro boş zaman” aktiviteleri olabilir. Bu durum nostaljinin tartışmalı olan olumlu duygu çatısı ile çelişir düzeydedir. Tüketim ve nostalji ilişkisini özel kılan durum ise, hizmetlerin ve ürünlerin nostaljik tüketiminin dayanağı çoğunlukla tüketicinin deneyimlediği tarihsel döneme işaret etmesidir (Autio, 2015).

2.3.3. Nostalji’nin etkisinde retro boş zaman

Tarihsel olarak nostaljinin, romantizmin ve kitle kültürünün doğuşuyla birlikte başladığı üzerinde duran Davis (2011), nostaljinin; 19. yüzyılın ortalarında ulusal ve şehir müzeleri, kültürel vakıflar ve kent anıtları aracılığı ile kurumsallaşmaya başladığını belirtmiştir. Nostaljinin geçmişe dönme özlemi (Hirsch, 1992), kişinin zaman içinde kendi kişisel değişimini değerlendirmesini sağladığını (Cavanaugh, 1989) ve kişi için geçmişte

kalan ideal yılların kaybının üstesinden gelmeye yardımcı olduğunu (Kaplan, 1984) belirten tanımlamalar vardır. Kişinin kendi deneyimlediği ya da parçası olduğu kültürün kendinden önce deneyimlediği manevi veya maddi kültür unsurlarına sahip bir duygu ve davranış biçimidir (Çağlak, 2018). Yaşlıların özellikle nostaljik olabileceğine dikkat çeken Davis (2011), sanayileşmenin ve modernleşmenin hızlı temposu, insanların geçmişteki yavaş ritimlerini ve geleneğe duyduğu özlem yoğunluğunu arttırdığını belirtmiştir. Holbrook (1993), nostaljiyi geçmiş günlere, mülklere, faaliyetlere düşkünlük veya düne ve geçmişe özlem olarak ifade etmiştir. Bu bilgiler ışığında nostalji; duygu durumunun ön plana çıktığı geçmişe duyulan olumlu duygular bütünü olarak da ifade edilebilir. Bu durum birçok farklı alan ve disiplinde kendini göstermiştir. Kişilere geçmişe duyulan özlemi ve geçmişi hatırlatan retro kavramı bu özelliği ile nostalji kavramı ile ilişki içerisinde (Yurdakavuşan, 2019). Geçmişe duyulan olumlu duygu durumu üzerine inşa edilmesi postmodern akımın yansıması olan retro ve nostalji arasındaki farklardan biri olarak değerlendirilebilir. Geçmişe özlem ya da öykünme olan nostalji duygusu ile geçirilen boş zaman bir retro ürün ya da hizmet aracılığı geçirilmesi durumunda bir retro boş zaman aktivitesi olur. Bu retro boş zaman aktiviteleri olumlu duyguları barındırmanın yanı sıra kişinin geçmişinde ki olumsuz duyguları da çağrıştırabilir.

Postmodern modanın tutunduğu 1970’lerde popüleriteyi yakalayan nostaljik duygunun (Farrell-Beck ve Parsons, 2007; Grainge, 2000), nedenleri arasında; sosyal konum, estetik, topluluk ve kimlik sürekliliği vardır (Armstead ve McKinney, 2019). Bununla birlikte, çoğu bilim insanı nostaljinin kendine özgü duygusal karakterinin acı-tatlı olduğunu ve üzüntü ile neşe dolu bir sevinç olduğunu kabul eder (Bassin, 1993; Cavanaugh, 1989; Havlena ve Holak, 1991). Bir üzüntü durumu varsa dahi olumlu bir çağrışım ve neşe temasının olduğu ayrıntısı ön plana çıkmaktadır. Bireyin üzümlü dertlendiği ve olumlu hisler taşımadığı bir anı veya bir olay, nostalji teması bağlamından uzaktır. Üzümlü durumda da olumlu bir duygu çıkışının olması beklenmektedir. Nostaljiyi, yaygın olan ve modaya uygun nesneler üzerinde genel bir tercih olarak tanımlayan Holbrook ve Schindler (1991) den sonra bu tanımlı genişleterek; kişinin kendi geçmişinden de önce sosyal ve tarihsel duyguları vurgulayabileceği üzerinde durmuştur (Holbrook, 1993). Retronun tanımında da kişinin kendi veya kendi geçmişinden önce var olanın tekrar güncel hale gelmesi vardır.

Retro temelli aktivitelerin gerçekleşmesini nostalji teması ile açıklamanın son derece basit olduğunu belirten Grainge (2000),’a göre, sadece geçmişini yad ederek veya ona duyulan özlemi dile getirerek nostaljik tema tam anlamıyla gerçekleşmez. Bunun yerine geçmişin geri çağırılması ve yeniden yapılandırılması bu duygunun tamamlanmasına hemzemin oluşturur. Yani retro aktivite, etkinlik ya da ürünlerde esas olan tema, sadece düşünmek değil o etkinliğin ya da ürünün güncel olarak var olması veya uygulanmasıdır. Bu retro tarzı ise nostalji yahut estetik bir çabadır (Grainge, 2000; Holland, 2018).

Yukarıda paylaşılan bilgiler ekseninde nostalji, soyut bir duygu bütünlüğü olarak ele alınabilir. Retro ise, duygu olarak soyut olsa da bir olayın somut olarak güncel halinin var olma durumudur. Bir başka deyişle her nostaljik his, güncel olarak işler halde değilse retro olamamakta; ama retro aktivite bir nostaljik his olabilmektedir. Yani geçmişe duyulan bir özlem veya pozitif bir his, ortada geçmişle ilgili bir retro ürün veya hizmet olmasa da nostalji teması ile irdelenebilecekken, ortada geçmişten gelen bir ürünün veya hizmetin yeniden canlanmış hali yok ise retro teması ile irdelenemez. Nostalji, bünyesi gereği retronun bileşenlerinden ya da retro duyguyu yaratan yapılardan biri olarak ifade edilebilir.

Nostalji ve duygu arasındaki ilişkiyi Davis (1979), sadece olumlu duygular barındıran ve olumsuz düşünce, mutsuzluk, umutsuzluk, nefret ve utanç gibi kavramlara yer ve zemin tanımayan yapı olarak tanımlamaktadır. Nostalji; geçmişe duyulan özlem ve yaklaşan olumsuz olaylar karşısında geçmişin olumlu tonlarda çağrışım yapması olarak tanımlanabilir. Paylaşılan literatür bilgilerinin de desteği ile retro ve nostalji arasındaki temel farkın duygu durumu olduğu söylenebilir. Duygu boyutu da dahil olmak üzere geçmişin yeniden canlandırılması kapsamında sunulan ürün ve hizmetler “retro” olarak kabul edilebilir. Retro ürünleri marka ve ürün düzeyinde ele alan Hartmann ve Brunk (2019), retro-markalar, repro-markalar, retro ve repro-markalar, nostaljik markalar, vintage-markalar ve canlandırılmış markalar olarak retro ürünleri sınıflamıştır. Retro kavramı ekseninde, retro, repro ve retro repro sınıflaması başlığı altında detaylı olarak bu kavramlar ele alınmıştır. Retro ürünlerin, geçmişten gelen güçlenmiş yapıları ile nostaljik duyguları ön plana çıkararak güçlü birer ürün olabileceği üzerinde duran Hartmann ve Brunk (2019), tüketicinin bu nostaljik duygu eğilimi sayesinde retro ürünün tercih edilebileceğini ifade etmiştir.

Nostalji, kişisel ve toplumsal nostalji olarak iki ayrı kavram çerçevesinde ele alınır (Davis, 1979) . Bunlardan kişisel nostalji; yaşı ilerledikçe insanın geçmişte kalan

anlarına duyduğu olumlu çağrışımdır. Yıllandıkça geçmişini anımsamak da denebilir. Toplumsal nostalji ise toplumsal olaylar, savaşlar, devrimler bir diğer deyişle toplumsal etkiler yaratan olaylar neticesinde ortaya çıkan değişim ile geriye duyulan özlem olarak ifade edilebilir. Bu durumu örneklerle besleyecek olursak; kişisel nostalji; çocukluk yıllarında sokak oyunları (yakan top, can, birdir-bir vb.) oynayan Alican'ın sokak anılarını düşündükçe olumlu duygu ve çağrışımlar yaşama durumudur. Toplumsal nostalji ise, Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra fes giymenin yasaklanması ve bugünün insanların fes giymemiş olmasına rağmen toplumsal kodlarına dönüp olumlu duygular ile bunu yad etme olasılığıdır. Fütüristik bir bakış açısıyla bakacak olursak 2020 yılında pandemi nedeniyle hayatımıza giren maskeler gelecekte bu dönemi hatırlatan parti ya da benzeri etkinliklerde kullanılabilir. Tıpkı 70'ler ya da 80'ler partisinde dönem kostümü giyen örnekleri gibi gelecekte 2020'li yıllara ait dönem simgelerinden biri koruyucu maskeler olabilecektir. Bu dönemi hatırlatan retro bir ürün olarak kullanılabilir.

2.3.4. Otantisite etkisinde retro boş zaman

Öze dönme, başka türlü olmama veya asıla dönme olarak tanımlanan otantisite eski bir Yunanca kelime olan “authentikos” dan türemiştir (Adorno, 2007). Boş zamanla ilişkili bir kavram olmasına rağmen (Cohen, 2010), boş zaman disiplini ile ilişkili literatürde fazla çalışma bulunmayan otantisiteyi Taylor (2011), kişinin kendine karşı dürüst olma ve varoluşsal durumunu kazanma şeklinde felsefik bir yaklaşımla ifade etmiştir. Literatürde sahicilik ve özüne dönme kelimeleri ile karşımıza çıkan otantisite, bu anlamları ile farklı çalışma alanlarına konu olmuştur. Bir mekânın özüne dönmesi, bir sokağın öze dönmesi, bir toplumun sahiciliğine dönmesi veya siyasal İslam'ını modernliğin toplumu bozması düşüncesiyle sahiciliğe dönüş arayışı üzerine akademik bilgiler, literatürü hali hazırda zenginleştirmiştir. Boş zaman çalışmalarında teorik bir otantisite gelişmediğini vurgulayan Cohen (2010), otantisite ve turizm ilişkisini inceleyerek boş zamanın otantisite ile olan ilişkisinin, turizm üzerinden var olduğunu ifade etmiştir. Bu konuda otantik mekânları ele alan ve Eskişehir Odunpazarı Evleri ve Bursa Cumalıkızık Köyü gibi otantik mekânlarda turizm ve bu mekânlarda boş zamanlarını değerlendiren bireyler ekseninde çalışan Cohen'in turizmi merkeze alması anlaşılabilir bir durumdur. Cohen'in boş zaman ve otantizm üzerine bir kuramsal çerçeve oluşturulmamış olduğuna yönelik temel yaklaşımı, günümüzden bakınca hala

desteklenebilir. Lakin otantizm ve boş zamanın tek kesişen noktasının turizm olduğu ifadesini otantizmin anlamı ile çürütmek mümkündür. Özüne dönmek ve sahicilik ekseninde var olan bu kavram, bir aktivitenin ya da bireyin özüne dönme; bir etkinliği ve aktiviteyi gerçekleştirmek için o aktivitenin özüne inme çabasıdır. Bu durum da, ‘boş zaman ve otantizm turistik amaçlı bir katılım olmak zorunda’ savını zayıflatabilir. Yani sokak oyunları gibi bin bir çeşit güncel oyun oynama imkânı varken; retro ya da remastered oyunlara dönüp onları oynamak, bireylerin bu arayışını retro boş zaman aktivitesi kapsamında irdelemek ve bunu öze-sahiciliğe dönüş olarak ele almak mümkündür. Daha keskin bir anlatı ile bütün retro temelli boş zaman aktivitelerinde bir öze dönüş bulmak mümkündür. Bu çerçeveyi daha belirgin çizmek gerekirse Hacivat ve Karagöz’ün hala rağbet görmesi otantisitenin özüne dönme temel ilkesi ile örtüşmektedir. Bu ve benzeri birçok aktiviteyi sadece turizm merkezli okumak hata olacaktır. Bu nedenle ‘otantisite ve boş zamanın kesişim noktası turizmdir’ ifadesine katılmamakla beraber, bunu belirgin ya da öne çıkan ortak nokta olarak ifade edebiliriz. Otantisite, somut (tarihi mekânların öze dönüşü) ve soyut (kişinin özüne dönüşü) etkisi üzerinden “retro boş zaman” kavramını desteklemektedir.

Otantik kelimesi ile akla ilk gelenler “otantik mekânlar” veya “otantik şehirler” olabilir. Ankara’da Divan Çukurhan, Kyble Restoran, Barba Vasilis (Rum mutfağı), Taam Uygur (Uygur mutfağı) vb. mekânlar turistik mekânlar olması yanı sıra tarihi lezzetler veya ortamlar sunarak otantizm etkisi yaşatmaktadırlar. Otantik mekânlar, oteller veya şehirler olduğu söylenebilir. Özünü koruyan tarihi mekânlar ve şehirler bu kapsama girmektedir. Bu tarz tarihi mekânlarda otantisitenin etkisinin hızlanmasını Çam (2018), 1972 UNESCO “dünya kültürel ve doğal mirası koruma sözleşmesi”nin imzalanmasının etkisi olarak ifade etmiştir. Ama retro boş zaman aktivitelerinin hepsinde bireyin öze ve sahiciliğe dönme özleminin olabilirliği en az otantik mekânlar kadar mevcuttur. Otantik mekânlarda ya da otantizm objeleri ile desteklenerek geçirilen boş zaman, otantik boş zaman olarak da tanımlanabilir. Otantik objeler mekanın otantik bir mekan olmasına aracı olabilecektir. Geleneksel olduğu iddia edilen, hor görülen ve bu yolla modernite baskısı altında kalan kimliklere de yaşam alanı açan otantisite Gülenç (2011), post-modern eğilimin çıktısıdır. Siyasal İslamcıların beklentilerinde, öze ve sahiciliğe dönüş etkisini ifade eden yaklaşımlar da mevcuttur (Gülenç, 2011). Siyasal İslamcıların soyut beklentilerine de konu olan otantisite; boş zaman için turizm çerçevesine sıkışamayacak bir yaklaşım olarak sivrilir. Ramazan ayında düzenlenen

“Ramazan gecesi etkinlikleri” siyasal İslam çerçevesinde incelenebilecek bir boş zaman aktivitesi olarak ifade edilebilir. Buna ek olarak, dini öğretilerin öze dönme kaygısı ile boş zaman aktivitelerini etkilediği düşüncesi üzerinde durmakta da fayda vardır. Din kavramı dışına taşacak bir çerçeveye sahip olduğu düşünülen otantisite ve boş zaman aktivitelerinin kesiştiği nokta olarak, retro boş zaman aktivitelerini tekrar dillendirmekte fayda vardır. Retro festivaller ([http-12](http://12)), retro geceleri vb. birçok retro boş zaman etkinlik ve aktivitelerinde bireyin öze dönme beklentisinin ön planlara çıktığı üzerinde durulmalıdır. Hahl (2016), otantik (öze dönme) talebinin bazı retro eğilimlerini etkilediğini ifade etmesi, bu bakış açısını destekler niteliktedir.

2.4. Retro Boş Zaman Tanımı

Retro boş zaman kavramını anlamak ve zihinde keskin hatlara oturtabilmek için iki kavramı (retro ve boş zaman) ayrı ayrı ele almak ve ilişkisini anlamak önemlidir. Yukarıda bu iki kavram ve “retro boş zaman” yaklaşımını destekleyecek kavramsal yaklaşımlar detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Ayrıca iki kavramın da ortak zeminde buluşabildiği, geçmiş temelli duygularla ortaya konulan boş zaman aktivitelerinin anlaşılır olabildiği bazı yaklaşımlar, bu başlık altında da yer verilmiştir. Geniş bir alanı kapsayan ve birçok farklı disipline çalışma konusu olan retro’nun boş zamanla bugüne kadar ilişkilendirilmemiş olması bu çalışmaya ilham veren unsurların temelini oluşturmaktadır. Bazı araştırmalarda eski temalı etkinlikler retro boş zaman aktivitesi olarak ifade edilmiş lakin retro boş zaman kavramının bir tanımına ve içeriğini belirten detayına literatür incelemesi kapsamında ulaşılamamıştır. Brown (1999), retro pazarlama için sahada var olan ilginin literatürde aynı popülaritede olmadığını belirtmiştir. Brown’un 1999 yılındaki “retro pazarlama” için ortaya attığı görüşü 2022 yılı itibari ile “retro boş zaman” için de söylenebilir. Birçok retro temelli boş zaman etkinliği sahada var olmasına rağmen akademik literatürde aynı ilgiyi görmemiştir. Bilimsel düzeyde “Retro Boş Zaman” kavramının araştırılmaması, retro teması ile boş zaman etkinliklerine katılım sağlayan bireylerin anlaşılmasını güçleştirebilecektir. Retro temelli aktivitelerin tanımlanması ve bu aktivitelere katılan insanların retro eğilimleri çerçevesinde incelenmesi önem arz etmektedir. Bu doğrultuda geçmişindeki boş zaman aktivitelerinin tekrar canlanması ya da retro ürünler veya hizmetler aracılığı ile bir boş zaman aktivitesinin parçası olunması retro boş zaman aktivitesi olarak ifade edilebilir. Bireysel ya da grup halinde bir retro boş zaman katılımı gerçekleştirilebilir. Modernitenin eleştirisi

niteliğindeki postmodern yaklaşım da retro eğilimli boş zaman aktivitelerinin tetikleyici unsurları arasında yer alabilir. Nostaljiyi ve otantisiteyi etkileyen postmodernist akım retro boş zamanı da destekler niteliktedir. Nostaljinin olumlu duygu yansımaları ve öze dönme merakına işaret eden otantisite kavramları da “retro boş zaman” arayışının tetikleyicileri arasında yorumlanabilir. Yukarıda ilişkileri detaylı şekilde verilmiş olan bu kavramsal yaklaşımlar “retro boş zaman” yaklaşımını destekler durumdadır.

Kuramsal ve kavramsal yapısı incelendiğinde bir aktivitenin “Retro Boş Zaman” aktivitesi olması için gereken şartlar aşağıda verildiği şekilde ele alınabilir;

- 1- Katılım sağlanan boş zaman aktivitesinin geçmişte var olan bir aktivite olması (geçmişte bu aktivitenin bir boş zaman aktivitesi olma durumuna bakılmaksızın).
- 2- Bu boş zaman aktivitesinin, katılımcının geçmişinde ya da katılımcıdan önceki geçmişte yaşanmış olması ve buna güncel olarak tekrar katılım sağlanması (katılımcının geçmişte o aktiviteyi yaşama şartı aranmaz).
- 3- Aktivitenin geçmişte var olan durumu ve özellikleri ile aynı şekilde bire bir var olma durumu, yani repro bir aktivite olması.
- 4- Aktivitenin geçmişteki özelliklerine sahip olarak güncel teknoloji ile desteklenmiş olma durumu, yani retro bir aktivite olması.
- 5- Aktivitenin geçmişte var olan özelliklerinden esinlenerek yeni teknoloji ile baştan oluşturulma durumu, yani repro-retro bir aktivite olması.

Bir boş zaman aktivitesinin geçmişte var olan temaya benzetilerek güncel zamana uyarlanmasının, güncel boş zaman aktivitelerinden farklı olabileceği durumu üzerinde durulmuştur. Bu nedenle bu aktivitelerin yeni teknoloji ile desteklenir olması geçmişten esinlenme durumunu etkilemez niteliktedir. Bu durumu oyun konsolları örneği ile inceleyebiliriz. Nintendo firması tarafından 1990’lı yıllarda üretilmiş eski model bir atari ile “Super Mario” oynayan bir katılımcı “retro boş zaman” çatısı altında bir “repro boş zaman” katılımcısıdır. Bu katılımcı tamamen eski oyun konsolları ile ve eski teknolojiye ait çözünürlük ile retro ruhu yaşayan bir katılımcıdır. Aynı atarının, atari kollarının ve oyun kollarının güncel teknoloji ile üretilip çözünürlüğünün artırılması ile “Super Mario” oynayan bir katılımcı “retro boş zaman” çatısı altında bir “repro boş zaman” katılımcısıdır. “Super Mario” oyununu bilgisayar ortamına aktaran, oyun konsolları yerine kalve ve fare (mause) aracılığı ile ve yüksek çözünürlük ile oynayan bir katılımcı “retro boş zaman” çatısı altında bir “repro-retro boş zaman” katılımcısıdır. Çünkü artık

form olarak ilk halinden uzaklaşmış bir ürün aracılığı ile “Super Mario” oynanmaktadır. Ayrıca alanyazında retro ve repro-retro boş zaman aktiviteleri yeniden yapılandırılan ya da üretilen “remakes ve remastered oyunlar” olarak da çalışılmıştır (Choi vd., 2018; Kwan, 2017; Young, 2016). Retro boş zaman çatısı altında sınıflandırılan repro, retro ve repro-retro boş zaman sınıflaması Brown (1999, 2001) tarafından oluşturulan retro ürünler sınıflamasından esinlenerek oluşturulmuştur.

2.4.1. Retro boş zaman aktivite çeşitleri

Retro boş zaman aktivite veya etkinlikleri üç temel gruba ayırarak anlatmak, konunun anlaşılabilirliğine pürüzsüz bir zemin hazırlayabilecektir. Bunlar:

- Geçmişte varolan bir boş zaman aktivitesinin tekrar canlanması ve
- Retro ürünler ya da
- Retro temelli hizmetler aracılığı ile boş zamanlarını geçiren aktivitelerdir.

Geçmişte var olan sokak oyunları (can, birdirbir, yakan top vb.), çocuk oyunları, ramazan şenlikleri, gösteriler, atari oyunları, sokaklarda gezen lunaparklar vb. boş zaman aktivite çeşitlerinin tekrar canlanarak bir boş zaman aktivite çeşidi olarak katılım sağlanması retro boş zaman aktivitesi olarak değerlendirilmelidir. Atariler ya da eskiden sokaklarda gezen seyyar dönme dolaplar birer retro ürün ve hizmet olması nedeni ile üç ayrı sınıflamada da ele alınabilir.

Retro ürünler için, 90’lı yılların popüler oyun aracı “atariler”, bluetooth hoparlörlü ve USB girişli olan eski ya da yeni model “gramafonlar”, “Volkswagen Beetle” ve “seyyar dönme dolaplar” örnek olarak ele alınabilir. Boş zamanlarını atari oynayarak, gramafon dinleyerek geçiren bireyler ya da eski dönemlerde çocuklar için mahalleleri gezen seyyar dönme dolapları nostaljik tema ile ziyaret edenler “retro boş zaman” aktivite katılımcısı olarak irdelenebilir. Retro boş zaman; literatürde farklı çalışmalar altında zamanla dile getirilmiş fakat yeterince irdelenmemiştir. Film eleştirmeni (Campbell, 2018), Mike Ott; “Littlerock” filminin eleştirisinde, filmdeki bir sahnede kullanılan BMX bisiklet modeli için “retro boş zaman aracı” ifadesini kullanmıştır. Bireylerin retro ürün kullanımı ile geçirdikleri boş zaman, dolaylı yoldan “retro boş zaman kavramını” desteklediği düşünülmektedir.

Dolaylı yollardan ele alınabilecek bu ürünlerin yanı sıra hizmet boyutunda ele alınabilecek retro boş zaman aktivitelerinin olduğu söylenebilir. Bu retro hizmet türlerine örnek olarak; Ramazan şenlikleri, düğün ritüelleri, eski sokak oyunları, remastered oyunlar, Hacivat- Karagöz ve gölge oyunu gibi retro hizmetler “retro boş zaman”

aktivitesi başlığı altında yer alabilir. Literatürde detaylı tanımları yapılmasa da bazı hizmet çeşitleri, retro boş zaman türü olarak belirtilmiştir. Bunlardan Yetim, Hastürk ve Argan (2018), Ramazan gecesi eğlencelerini, Cooper ve Macfarland (2012) ise, sosyal kulüpler başlığı altında “retro boş zaman kulüpleri” ni bir retro boş zaman türü olarak ele almıştır.

Weiss Brett, “Retro Pop Culture A to Z: From Atari 2600 to Zombie Films” kitabını 2014 yılında yayınlamıştır. Yazar kitabında; Batman TV şovu, Beatles, karikatür dergileri, “Nintendo Game Boy”, dergiler, Ray Bradbury (bilim kurgu ve fantezi yazarı), Cadılar Bayramı ve kostümleri, Süper Mario’nun canavarı yenme hikâyesi, X-Men, Oz Büyücüsü (The Wizard of Oz) ve Alien gibi birçok retro ürün ve etkinlik temalı örneğe yer vermiştir (Weiss, 2014). Teknolojinin modern insan hayatının neredeyse her zerresini işgal etmiş olması, kendini retro ürünler ve retro boş zaman kapsamında da göstermektedir. Sanal ortamda da birçok retro temelli aktivitenin olduğunu, teknoloji ilerledikçe kendini güncelleyen ürünlerin, eski teknolojik ürünleri sanıldığı kadar geride bırakmadığını söyleyebiliriz. Retro mekânlar, retro alışveriş, retro filmler ve retro moda günlük yaşamın neredeyse her anında var olan aktiviteler haline gelmiştir (Goulding, 2014). Retro bir kafede zaman geçirmek, retro temalı bir alışveriş ortamında (eski hanlar, Çanakkale Aynalı Çarşı, Kapalı Çarşı vb.) turistik ya da boş zaman değerlendirme amaçlı gezmek, film izlemek vb. birçok geçmiş temalı boş zaman aktivitesi şeklinde örneklendirilerek retro ve boş zaman etkinliği kapsamında ele alınabilir.

2.4.1.1. Retro boş zamanda spor

Güncelliğini yitirip tekrar bir grup tarafından canlandırılan spor dalları, retro sporlar başlığı altında ele alınabilir. Bu spor dallarına, bir boş zaman aktivitesi olarak katılım sağlayan bireyler ise bir retro boş zaman katılımcısıdır. Ülkemizde kurulan ve dünyaya yayılmaya çalışan “Etnospor Federasyonu” bünyesindeki bazı sporları da bu kapsamda ele alınabilir. Bu spor dalları (<http-13>);

1. Aba Güreşi
2. Atlı Cirit
3. Yabusame
4. Aşık Oyunu
5. Kökbörü
6. Mangala

7. Mas Güreşi
8. Pato
9. Pencak Silat
10. Ssireum
11. Şalvar Güreşi
12. Yaya Okçuluğu
13. Ulama vb. yeniden canlandırılmaya çalışılan spor branşlarıdır.

Bu branşların yanı sıra atlı okçuluk veya yağlı güreş gibi daha popüler branşlar; Etnospor Federasyonu'nun "yaşatmaya çalıştığını" ifade ettiği sporlar arasında yer almaktadır. Etnospor Federasyonu'nun yaşatmak için listesine aldığı spor branşları dışında da birçok bölgesel oyun mevcuttur. Sert bir branş olan "Paten Derbisi", İtalyada 27 kişilik takımlarla oynanan "Calcio Storico", İngiliz Kraliyet ailesinin final günü katılım sağladığı "Higland Oyunları", Amerikan güreşinin esinlendiği "Catch Fétiche" ve çiftçilerin boğaları yarıştırdığı "Makepung Lampit" oyunlarını da retro sporlar çatısı altında ele almak mümkündür. Görsel 2.5'de "Makepung Lampit" oyunlarından bir kare paylaşılmıştır (<http-14>). Bunlardan "Calcio Storico"; geçmişi 1800'lü yıllara kadar dayanan, İtalya'nın Floransa kenti ile özdeşleşen geleneksel oyunlarından (Magoun, 1942). Her türlü şiddetin serbest olduğu bu oyunda amaç topu rakip kaleye atmaktır. "Higland Oyunları" ise yine geçmişi 1800'lü yıllara dayanan İskoçya'ya özgün bir turnuva (Brewster, Connell, ve Page, 2009). Bu turnuva, kütük atma gibi geleneksel branşların yanı sıra modern olimpiyat branşlarını da barındırmaktadır.

Görseller 2.5. “*Makepung Lampit*” oyunlarından bir kare

Çiftçilerin tarlalarda boğalarını yarıştırdıkları bu geleneksel spor Netflix “Home Game” Belgeseline de konu olmuştu. Bu geleneksel sporlara boş zaman kapsamında katılan sporcular ve izleyiciler birer retro boş zaman katılımcısı olarak değerlendirilir.

2.4.1.2. Retro boş zamanda dijital dönüşüm perspektifi: elektronik retro boş zaman ve metavers’de retro boş zaman

Teknolojinin insan hayatına girmesiyle birlikte boş zaman eğilimleri de teknoloji üzerinden şekillenmeye başlamıştır. Bir diğer ifade ile teknoloji ile yeni boş zaman alışkanlıkları insan hayatına girmiştir. Bu geniş yelpaze televizyonun icadından metaverse serüvenine kadar uzatabilir ve hatta boş zamanların değerlendirildiği ilk dijital icada kadar bu serüven ilerleyebilir. Yenilik ve teknoloji merkezli bir yaşam oluşturma vaadi olan dijitalleşme, sosyal hayatın tamamını kapsamaktadır (Alptekin, 2020). Kişiler arası etkileşimde önemli rol oynayan dijital dönüşüm ise, sosyal hayatın bu teknolojiye tamamen uyum sağlaması, eylemlerini dijital ortamda uygulanabilir hale getirmesidir (Katz, 2017).

Dijital retro boş zaman kavramını iki başlık altında inceleyebiliriz. Bunlardan ilki, elektronik retro boş zaman (e-retro boş zaman) ikincisi ise metaverse’de retro boş zaman (retro metaleisure). Elektronik cihazların keşfi ile birlikte e-boş zaman kavramı da doğdu. Sanal platformlarda oyunlar, Netflix’te dizi izleme veya internette gezinme elektronik boş zaman aktivitelerinden biridir. Elektronik cihazlar aracılığı ile geçirilen bu boş zaman diliminde iş ve eğlence arasındaki zaman sınırlaması kalkmış ve bir baskı ya da zaman sınırlaması olmadan katılımcı boş zaman deneyimini yaşayabilmiştir (Günçan, 2021). İş esnasında dahi müzik dinleyerek iç içe geçmiş bir iş ve boş zaman deneyimi kazanılmıştır. Elektronik boş zaman ve geleneksel boş zaman aktiviteleri arasındaki en temel fark mekânsal farklardır. Elektronik boş zaman sanal bir ortamda gerçekleşir (Nimrod ve Adoni, 2012). Eski elektronik cihazlarla (atari, gramafon, teyp vb.) gerçekleştirilen boş zaman katılımı ise retro ve elektronik boş zamanın kesişim noktasına hitap eder. Bu kesişim noktasını eski cihazlarla sınırlamadan, güncel teknoloji içerisine entegre edilmiş eski oyunları (popüler bir atari oyunu olan marionun son model bir bilgisayarda oynanması) repro başlığı kapsamında ele alarak, bunların bir retro boş zaman aktivitesi olduğu ifade edilebilir. Ayrı bir başlık açılacak olan yeniden düzenlenen ya da güncel versiyonu ile piyasaya sürülen online oyunlar (remastered games) da; repro çatısı altında retro boş zaman ve elektronik boş zamanın ortak çalışma alanlarına hitap eder niteliktedir. Ayrıca eski bir elektronik üründen esinlenip tamamen yeni bir ürün yaratarak da (retro-repro) retro ve elektronik boş zamanı kapsayan boş zaman aktivitesinden söz edebiliriz. Retro, repro ve retro-repro sınıflamasına ve bu kavramların boş zaman aktiviteleri ile ilişkilerine yukarıdaki bölümlerde detaylı şekilde değinilmiştir.

Leigh (2018) “The Nostalgia Nerd's Retro Tech: Computer, Consoles, and Games” kitabında retro ve teknoloji ilişkisini bir bakıma ele alınmıştır. Atarilerin oyun konsollarının gelişim sürecinden bahis etmiş ve günümüz teknolojisine kadar uzanan bir serüven sunmuştur. Nintendo firması da Marionun 30 yıllık serüvenini anlattığı kitabında, 1989 yılında çıkan “Süper Mario Land” oyunundan 2013 yılında çıkan “Süper Mario 3D World” oyununa kadar gelişim evresini ve teknolojik değişimleri anlatmaktadır (Nintendo, 2018). Güncel olarak da en son sürümü olan “Nintendo Mario Kart 8 Deluxe Switch” oyunu çevrimiçi alışveriş mağazalarında şu an bulunmaktadır. Bu örnekler elektronik cihazlar aracılığı ile geçirilen retro boş zamanın örnekleri arasında ifade edilebilecek niteliktedir.

Metaverse ise birçok alışkanlıkları değiştirebileceği gibi toplumun boş zaman alışkanlıklarına da etki yapabilecektir. Elektronik cihazların keşfi ile sanal ortama kayan ve yeni boş zaman alışkanlıkları kazanmamıza neden olan dijital dönüşüm metaverse ile beraber avatarların sosyalleştiği bir boş zaman deneyimi sunacaktır. Metaverse’te geçirilen boş zaman dilimi literatürde metaleisure olarak tanımlanmıştır. Metaleisure, avatarlar aracılığı ile katılım sağlanan 3 ve üzeri boyutlu evrenlerde geçirilen boş zaman dilimidir (Bayram, 2022). Avatar aracılığı ile katılıma hologram da eklenebilir. İnsanlar bu meta evrene hologramları aracılığı ile de katılıp boş zamanlarını değerlendirebilir. Ayrıca giyilebilir teknolojilerin gelişimi ve tam entegrasyonu ile birlikte bu evrenler tahmin edilmesi güç bir deneyim imkânı sunabilecektir. Metaleisure adını da buradan almaktadır. Meta, ötesinde anlamı taşımaktadır. Metaverse, evrenin ötesinde anlamını taşıırken metaleisure ise, bildiğimiz ve bugüne kadar yaşadığımız günce boş zaman deneyimlerinin ötesinde bir boş zaman deneyimi anlamı taşımaktadır. Belediyelerin metaverse üzerinde şehirleşmesi ve turistik gezi sunma olanağını (Goverment, 2021; Yavaş, 2022) ve kampüslerin dönüşümünü (Duan vd., 2021) metaverse turizmi rekasyonu kapsamında, büyük firmaların bu yeni evrenlere iş dünyasını kaydırmasının ve yeni deneyim imkanı sunmasını (Facebook, 2021; Microsoft, 2021) meta rekreatif aktiviteler ya da metaleisure kapsamında ele alınabilir. Boş zamanla ilişkili olan oyun dünyası deneyimi gibi örneklerle metavers’te geçirilen boş zaman olanaklarını çeşitlendirmek mümkündür. Metaverse iki başlık altında boş zaman literatürünü etkileyebilecektir. Bunlardan ilki, sunacağı yeni aktivite ve deneyim çeşitliliğidir. İkincisi ise, sanayi devrimi ile artan boş zaman diliminin benzerinin metaverse ile tekrar yaşanmasıdır. İş toplantıları, doktor kontrolleri ve eğitim gibi birçok alanın metaverse geçmesi ve avatarlar aracılığı ile katılım sağlanması bu yeni evrenin ana konularından biridir (Bayram, 2022; Facebook, 2021; Microsoft, 2021; Sparkes, 2021; Thomason, 2021). Bu geçiş süreci ile birlikte, işe gitmek için hazırlanma süresi, trafikte geçirilen zaman ve bekleme süreleri gibi zaman dilimleri ortadan kalkabilecektir. Avatarlar trafik problemleri ya da işe gitmek için hazırlanan insanları temsilen metaverse’te kısa süre de olmaları gereken iş toplantılarında ya da okullarda olabilecekler. Trafik’de boşa harcanan zaman ya da işe hazırlık için harcanan zaman bireye kalabilecektir. Pandemi döneminde kameralar önündeki çevrimiçi toplantılara kameranın görüş açısında resmi giyinip altında şortla katılan kişiler haber konusu olmuştu ([http-15](http://15)). Pandemi döneminde çevrimiçi toplantılarda kameranın görüş açısı dışında giyinmeyi tercih etmeyen bireylerin avatarları

aracılığı ile katılacağı toplantılarda da giyinmeyi tercih etmeyecekleri olasılık dâhilindedir. Bu durumda işe hazırlık ve işe gitmek için trafikte harcanan zaman bireye kalabilecektir. Bu zaman diliminde katılımcı da geleneksel ya da güncel bir boş zaman aktivitesinin parçası olabilecektir. Metaverse yeni boş zaman aktiviteleri oluşturmanın yanı sıra geleneksel ve güncel boş zaman aktivitelerine ayrılabilen zaman dilimini de arttırabilecektir. Bugünün güncel ve geleneksel boş zaman aktiviteleri geleceğin retro boş zaman aktivitesi olma potansiyelindedir. Bu iki durumda retro boş zaman deneyimini kapsayabilir niteliktedir. Ayrıca metaverse’te avatarı ya da hologramı ile katılacağı bir ramazan gecesi, aşuk ile maşuk etkinliği retro metaleisure aktivitesi kapsamında ele alınabilecektir.

2.4.1.3. Retro boş zaman katılımcısı olarak özel ilgi grubu olan vosvos kullanıcıları

Araştırmada vosvos olarak adlandırılan “Volkswagen Beetle” marka otomobil kullanıcıları retro boş zaman aktivitesi katılımcısı olarak ele alınmıştır. Son model otomobiller yerine retro otomobillere yönelen ve dernek düzeyinde gruplar kurup boş zamanlarını bu eski model otomobiller ile değerlendiren bireyler araştırmanın konusu olmuştur. Bu gruplar kamp etkinlikleri, konvoylar, sosyal sorumluluk projeleri, yardımlar, kutlamalar vb. birçok boş zaman aktivitesinin bir parçasıdır. Vosvos klasik otomobiller, iş için kullanılmayan yanı sıra boş zamanı değerlendirmek için de kullanılabilecek otomobillerdir (Rieger, 2009). Retro bir ürün olması nedeniyle de vosvos klasik otomobiller ile katılım gösterilen boş zaman aktiviteleri bir “retro boş zaman” aktivitesi olarak değerlendirilebilir. O’Brien (2018), vosvos minübüslerini, özgürlük, rahatlama, macera ve sosyalleşme duygularına yol açabilecek birinci sınıf retro tarzı bir boş zaman değerlendirme aracı olarak belirtmiştir. Güncel boş zaman aktiviteleri yerine retro temalı aktivitelere yönelen bireylerin farklı katılım nedenlerin olduğu düşünülmektedir. Bir özel ilgi grubu olarak ele alınan vosvos klasik otomobil kullanıcılarının sahip oldukları vosvos otomobilleri aracılığı ile geçirdikleri boş zaman “retro boş zaman” olarak tanımlanmıştır. Setiffi ve Scotto (2018), klasik otomobiller ile ilgili yaptıkları araştırmada vosvos klasik otomobilleri “efsanevi dönem” temsilcileri olarak tanımlarken klasik otomobile duyulan ilginin aileden veya çocukluktan gelebileceğini ayrıca tutku ve lüks ile açıklanabileceğini vurgulamıştır. Vosvos klasik otomobilleri diğer klasik otomobillerden ayıran unsur “lüks” kavramı olarak ele alınabilir. Çünkü bu grup kendini “halk arabası” veya “halkın arabası” olarak

tanımlayarak lüksten uzak olma durumuna vurgu yapmaktadır. Vosvos klasik otomobillerin lüks kavramı ile çelişmesine, bu toplulukların oluşturdukları derginin adının “Halk Arabası” (<http-16>) olmasını veya “dünyanın en yoksul devlet başkanı” olarak basına yansıyan Uruguay eski devlet başkanı Jose Mujica ile vosvos klasik otomobillerin özdeşleşmesini örnek olarak verebiliriz.

Vosvos klasik otomobil grupları bir retro boş zaman katılımı olmanın yanı sıra aynı zamanda bir özel ilgi grubudur. Bireysel ya da gruplar halinde katılım sağlanabilen özel ilgiler boş zaman deneyimlerinin bir bütünüdür (Sung, 2004). Bireylerin özel ilgileri ile boş zaman etkinliklerine katılımı giderek artmaktadır (Tanrısevdi, 2009). Trauer (2006), boş zaman faaliyetinin özel ilgi olarak tanımlanabilmesi için iki özelliğin ön plana çıktığını ifade etmiştir. Bunlardan ilki, katılımcının özel ilgisini gerçekleştirmek için özel bir zaman ayırmış olmasıdır. İkincisi ise, ticari bir boyutun olmasıdır. Burada yer edinen ticari boyut katılımcının ticari bir faaliyetinden ya da kazanımından ziyade katılım sağladığı boş zaman aktivitesi için kayda değer bir bütçe ayırmasıdır. Özel ilgi katılımcıları belirli bir ilgi etrafında odaklanarak hiç denenmemiş yeni bir alanda ya da alışık olunan bir ilgi türünde boş zaman faaliyetinde bulunurlar (Swarbrooke ve Horner, 1999). Özel ilgi grupları katılım sağladıkları boş zaman etkinliklerinde ürünlerin oluşturduğu duyguları satın alma eğilimindedirler. Bu durum katılımcıların duygusal açıdan bir arayışa yöneldiğini göstermektedir (Tanrısevdi, 2009). Yapılan ön görüşmelerde, vosvos klasik otomobil kullanıcılarının otomobilleri için özel bir vakit ve bütçe ayırdığı tespit edilmiştir. Araştırma öncesi belge incelemesi kapsamında YouTube üzerinden incelenen dijital belgeler (videolar) bir bütçe ayırdıklarını ve özel bir vakit ayırdıklarını destekler niteliktedir.

Özel ilgi grubu olarak araştırma konusu olan vosvos klasik otomobil grupları otomobilleri ile birçok boş zaman aktivitesine katılım sağlamaktadırlar. Klasik gezmek otantik ve nostaljik bir boş zaman aktivitesi olarak tanımlanmıştır (Terlouw, 2013). İş ve zorunlu bir aktivite dışında klasik otomobiller ile gezinmek retro boş zaman aktivitesi çatısı altına değerlendirilebilir. Boş zaman aktivitesi olarak bu gezintileri veya etkinliklere katılımı güncel boş zaman aktivitelerinden farklılaştıran özellikler nostaljik, deneyimlerde farklılıklar veya geçmiş tecrübelerle açıklanabilir. Bu farklılıkların anlaşılmasının boş zaman literatürüne de katkı sunacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda bu araştırmada nitel yaklaşım benimsenerek özel ilgi grubu olan vosvos kullanıcısı bir

grup ile çalışmıştır. İlerleyen bölümlerinde araştırmada benimsenen yöntem, bulgular ve sonuç tartışma bölümleri yer almaktadır.

3. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırma deseni, araştırma süreci, katılımcılar, verilerin toplanması, verilerin analizi, araştırmada inandırıcılık, etik ve araştırmacının rolü başlıkları yer almıştır.

3.1. Araştırma Deseni

Vosvos klasik otomobil kullanıcılarının “retro boş zaman katılımcısı” olarak incelendiği bu araştırmada bir nitel araştırma deseni olan durum çalışması deseni kullanılmıştır. Bazı boş zaman, aktivitelerinin retro eğilimlerle gerçekleştiği gözlemi ile bu aktivitelere katılım nedenlerinin ve katılım sağlayan bireylerin deneyimlerinin araştırılması amaçlanmıştır. Güncel boş zaman aktiviteleri yerine, retro boş zaman aktivitelerine katılan bireylerin katılım nedenleri ve deneyimlerini anlama fırsatı verdiği için, durum çalışması deseni benimsenmiştir.

Nitel araştırmalarda durum çalışması yaklaşımı, bir analiz sürecini temsil ettiğinden sınırları çizilmiş güncel bir ya da birçok durumun uzun süreli olarak ve derinlemesine verinin toplanması, düzenlenmesi ve analiz edilmesiyle ilgili özel bir yöntemi oluşturmaktadır (Creswell, 2013; Merriam ve Tisdell, 2015; Patton, 2014). Betimsel araştırma yöntemleri arasında yer alan durum çalışması (Seggie ve Bayyurt, 2017), güncel ortam ya da gerçek yaşamın içindeki bir durumun araştırılmasıdır (Yin, 2009). Durum çalışmasını bir metodoloji olarak görmeyen Stake'nin (1995) yanı sıra, bunu bir metodoloji ve kapsamlı bir araştırma stratejisi olarak gören yaklaşımlar da mevcuttur (Merriam, 1988; Silverman, 2020; Yin, 2009). Creswell (2016), metodoloji olarak ele aldığı durum çalışmasını, araştırmanın hem nesnesi hem de ürünü olabilecek bir nitel araştırma türü olarak ifade etmiştir. Güncel yaşam ya da belirli bir zaman içerisinde yer alan sınırlı bir durum ya da çoklu durum hakkında birden fazla bilgi kaynağı ile (gözlem, mülakat, işitsel, görsel materyal ve raporlar) detaylı bir durum betimlemesi olarak ifade edilmiştir. Araştırmanın konusu, retro eğilimler ile tercih edilen boş zaman aktivitelerine katılım gösteren bireylerin katılım nedenleri ve deneyimlerinin incelenmesidir. Bu inceleme kapsamında tercih edilen araştırma deseni, araştırmanın amacına uygunluğu nedeniyle seçilmiştir.

3.2. Araştırma Süreci

Araştırma deseni olarak katılımcı grubunun derinlemesine görüşlerinin alınması ve katılımcı gözlem sürecinin planlandığı fenomenoloji desenin seçilmesi planlanmaktaydı.

Covid-19 salgını ile kapanma sürecinin başlaması ve toplumun bir araya geleceği kalabalık aktivitelerin kısıtlanması hatta yasaklanması neticesinde planlanan araştırma deseni üzerinde çalışılması güç hale gelmiştir. Nitel araştırma sürecinin verdiği kolay uyum etkisi ile araştırma deseninin pandemide yürütülebilecek bir desen olmasına dikkat edilerek araştırma deseninde değişime gidilmiş ve çoklu durum çalışma deseni benimsenmiştir. Üç durum üzerine odaklanılmıştır. Bunlar, retro boş zaman katılımcısı olan vosvos klasik otomobil toplulukları, yerel yönetimlerde uygulanan retro boş zaman aktivitelerine katılım sağlayan bireyler ve retro boş zaman hizmeti sunan gruplardır. Tez yazarı; vosvos klasik otomobil toplulukları ile iletişime geçip ön görüşmeleri yaptıktan sonra yamaç paraşütü kazası geçirmiştir. Tez yazarının bir yılı aşan uzun süreli tedavileri nedeni ve zaman kısıtlılığı da göz önüne alınarak araştırma süreci tekli durum çalışması olarak benimsenmiştir. Yazar görüşmeleri ve belge incelemesini tamamlayarak tekli durum deseni üzerine yoğunlaşmıştır.

Araştırma süreci öncelikle kapsamlı bir alanyazın çalışması ile başlamıştır. Retro ve retro ile ilişkili kavramların yanı sıra boş zaman literatürü incelenmiştir. Sosyal medya üzerinden Eskişehir’de bulunan vosvos klasik otomobil toplulukları ile iletişime geçilmiştir. Bir grubun geleneksel olarak düzenlediği ve üç gün süren Eskişehir Kampına 29/30.08.2020 tarihlerinde katılım sağlanmıştır. Kamp alanında organizasyonu düzenleyen dernek başkanın tanıştırdığı farklı illerin dernek başkanları ve vosvos klasik otomobil kullanıcıları ile yapılandırılmamış grup ve bireysel görüşmelerin yanı sıra iki yapılandırılmamış gözlem gerçekleştirilmiştir. Takip eden süreçte 02.09.2020 tarihinde “Eskişehir’in Kurtuluş Kutlamaları Konvoyuna” dernek başkanına ait “Feride” isimli otomobil ile katılım sağlanmıştır. Eskişehir caddelerinde ve sokaklarında 20:44 ‘ten 21:49’a kadar konvoy düzenlenmiştir. Bu konvoyda yapılandırılmış gözlem yapılmıştır. Konvoy sonrası dernek başkanının daveti ile bir kafede gerçekleştirilen toplantıya katılım sağlanmıştır. Planda olmayan bu süreçte araştırmacı, gözlem gerçekleştirmiştir. Diğer gözlemlerden farklı olarak bu gözlem ortamında vosvos klasik otomobiller bulunmamıştır. Vosvos klasik otomobillerinin olmadığı ortamlardaki etkileşimleri de veri olarak toplanmıştır. Yapılandırılmamış görüşmeler ve gözlemler sonrasında altı katılımcı ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerden, kamp alanında tanışılan Sünger ile 22.12.2020 tarihinde, Nalan ile 25.12.2020 ve Cerenimo ile 26.12.2020 tarihinde yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Hınzır ile Cerenimo aracılığı ile tanışılmış ve kendisi ile 05.01.2021 tarihinde çevrimiçi bir görüşme

gerçekleştirilmiştir. Üniversite kampüsünde vosvos otomobilini görüp görüşme talep edilen araştırmacının iş arkadaşı Tahsin ile 06.01.2021 tarihinde ve son katılımcı olan İrmik ile sosyal medya üzerinden iletişime geçilerek 10.01.2021 tarihinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu verilere ek olarak belge incelemesine başvurulmuştur. İncelenen belgeler dijital belgeler kapsamında yer almaktadır. Bu dijital belgeler, internet sitesinde paylaşımı yapılan 1997-1998 yılları arasında çıkarılan “Vosvos Mağazin Dergisi”, YouTube üzerinden açık erişim ile paylaşılan altı video ve sosyal medya hesaplarıdır.

Yapılandırılmamış görüşmeler ve gözlemin ardından veriler tekrar tekrar okunarak görüşme sorularının kapsamı belirlenmeye çalışılmıştır. Ortaya çıkan bulgular ışığında yarı yapılandırılmış görüşme soruları ve araştırma soruları netleşmiştir. Daha sonra önce yarı yapılandırılmış görüşmeler sonra da belge incelemesi ile veri toplama süreçleri gerçekleştirilmiş yine aynı sırayla analizleri yapıp bulgular yazılmıştır.

3.3. Katılımcılar

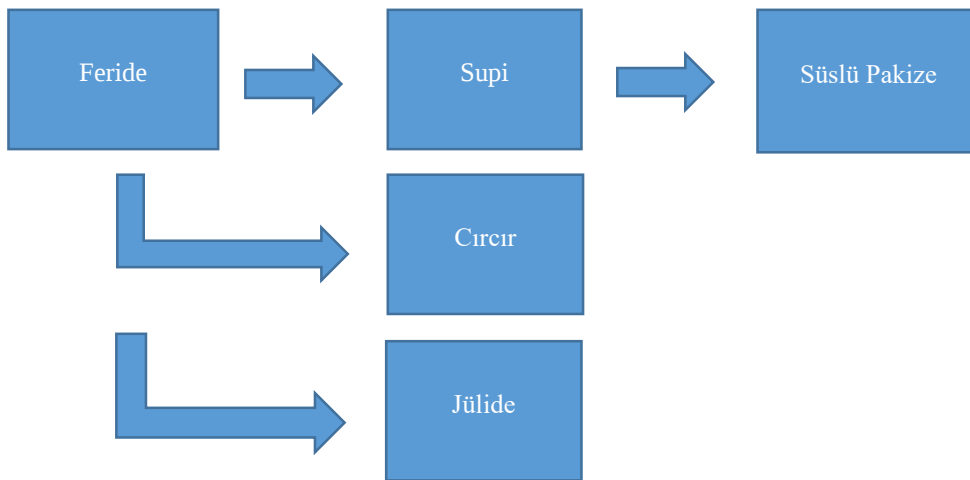
Katılımcıların belirlenmesinde, ölçüt ve kartopu örnekleme tekniğinden yararlanılmıştır. Ölçüt örnekleme, belirlenen ölçütlere uygun katılımcı grubunun araştırma sürecine dâhil edilmesidir. Katılımcıların belirlenmesi sürecinde temel alınan ölçütler; retro bir ürün olan vosvos klasik otomobiller ile herhangi bir boş zaman etkinliğine katılıyor olması ve en az beş yıldır bu katılımı gerçekleştiriyor olmasıdır. Bu ölçütlerden ilki, araştırmanın bir retro temelli boş zaman araştırması olmasından kaynaklanmasıdır. Retro bir ürün olan vosvos klasik otomobil sahibi bireylerin bu otomobili boş zaman dilimi için değil de sadece ulaşım için kullanıyor olma durumu belirlenen ölçüt ile dışarıda tutulmuştur. İkinci ölçüt ise, retro boş zaman katılımı gerçekleştiren bireylerin sahip oldukları tecrübelerinin belirli bir seviyede olmasını amaçlamıştır. Bu ölçütler çerçevesinde tanışılan ilk katılımcı diğer katılımcılar ile araştırmacının tanışmasına aracı olmuştur. Kartopu örnekleme yöntemi ile diğer katılımcılarla tanışılmıştır.

Araştırmacı, katılımcılardan biri ile iş yerinde araştırma öncesinde tanışılmış ve ölçütlere uyduğu belirlenen bu katılımcı araştırmaya dâhil edilmiştir. Bir diğer katılımcı da çektiği vosvos temalı belgesel üzerine sosyal medya üzerinden kendisi ile iletişime geçilerek araştırmaya dâhil etmiştir. Diğer katılımcılar doğal ortamında birbirini önererek araştırma sürecine dâhil olmuştur. Araştırma öncesi ve bulguların ortaya çıkması sürecinde katılımcılar ile görüşülmüş, gerekli izinler alınmıştır. Katılımcıların vosvos klasik otomobillerine verdikleri isimler araştırmada kodlanmıştır. Otomobillerine

verdikleri isimler ile çalışmada atıfta bulunulabilmesi için gerekli izinler alınmıştır. Otomobillerine verdikleri isimlerin çalışmayı yorumlamada ve otomobilleri ile kurdukları bağı anlamada yararlı olacağı düşünüldüğü bu yola başvurulmuştur.

3.3.1. Yapılandırılmamış görüşme yapılan katılımcılar

Yapılandırılmamış grup ve yapılandırılmamış bireysel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılandırılmamış grup görüşmesi beş katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmeye katılacak bireyler için ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Burada da en az beş yıl vosvos klasik otomobil kullanıcısı olmak ve vosvos klasik otomobilleri ile en az bir defa boş zaman aktivite katılımcısı olmak şartları aranmıştır. Görüşme, araştırmacının sosyal medya aracılığı ile tanıştığı “Feride” isimli vosvos klasik otomobil sahibi olan Eskişehir dernek başkanının daveti ile kamp alanında 29.08.2020 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Yapılandırılmamış görüşmeler araştırmacının grup ile ilk temasında plansız bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Eskişehir Sakarbaşı Kamp Alanında dernek başkanı ile tanışılmış ve dernek başkanının kamp kurduğu çardak alanı içerisinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, ilk temasında araştırma amacını anlattıktan sonra doğal bir grup görüşmesi ortamı doğmuş ve ortamda bulunan katılımcılar vosvos klasik otomobilleri ile bağlarını ve neden katılım sağladıklarını paylaşmaya başlamıştır. Görüşme planlanmadığı için ses kayıt cihazı bulunmayan ortamda araştırmacı not tutarak görüşmeyi kayıt altına almıştır. Yapılandırılmamış grup görüşmesi 1 saat 18 dakika sürmüştür. Grup görüşmesi katılımcıları ve kartopu katılım süreci şekil 3.1’de paylaşılmıştır.

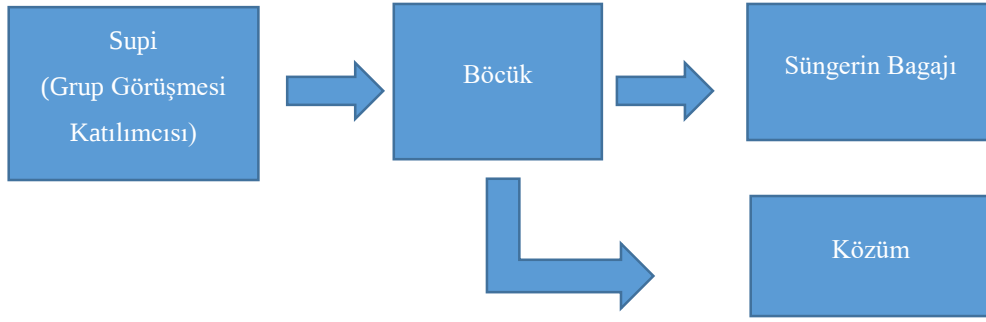
Şekil 3.1. Yapılandırılmamış grup görüşmesi katılımcıları ve kartopu katılım süreci

Araştırmacı kamp alanında ilk önce dernek başkanı Feride ile tanışmıştır. Feride araştırmacıyı sırasıyla Supi, Cırcır ve Jülide ile tanıştırmıştır. Supi çardağa Süslü Pakizeyi davet ederek araştırmacı ile tanıştırmıştır. Araştırmacı doğal gelişen ortamın grup görüşmesine elverişli olduğu kanaati ile notlar almaya başlamıştır. Doğal gelişen bu süreçte elde edilen verilerin faydalı olduğu düşünülerek araştırma sürecine eklenmiştir. Tablo 3.2’de yapılandırılmamış grup görüşmesine katılan vosvos klasik otomobil sahiplerinin bilgileri yer almaktadır.

Tablo 3.1. *Yapılandırılmamış grup görüşmesine katılan vosvos klasik otomobil sahiplerinin bilgileri*

Vosvosun Adı	Katılımcının Yaşı	Katılımcının Cinsiyeti	Kaç Yıllık Vosvos Kullanıcısı	Eğitim Durumu	İşi
Feride	41	E	17	Lise	Serbest Meslek
Supi	47	E	16	Lisans	Mühendis
Cırcır	39	E	9	Ön Lisans	Tekniker
Jülide	29	E	11	Lise	Araç Kiralama Firması Sahibi
Süslü Pakize	34	K	6	Ön Lisans	Sekreter

Yapılandırılmamış grup görüşmeleri beş katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Bu katılımcılardan biri kadın dördü ise erkektir. Katılımcılar 29-47 yaş aralığında ve 6-16 yıllık vosvos klasik otomobil kullanımı tecrübesine sahiptirler. Katılımcıların eğitim durumu incelendiğinde ise iki lise, iki ön lisans ve bir lisans mezunu oldukları görülmektedir. Yapılandırılmamış bireysel görüşmeler üç katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. En az beş yıl vosvos klasik otomobil kullanıcısı olmak ve en az bir defa vosvos klasik otomobilleri ile bir boş zaman etkinliğine katılmış olmak şartı yapılandırılmamış bireysel görüşmeler için de aranmıştır. Bu nedenle vosvos klasik otomobil sahibi olduğu süre iki yıl olan “Cafcaf” isimli klasik otomobil sahibine ait veriler araştırma sürecine dahil edilmemiştir. Yapılandırılmamış grup görüşmeleri gibi bu görüşmeler de tanışma sürecinde aniden gelişmiştir. Grup görüşmesi katılımcılarından “Supi” isimli vosvos klasik otomobil sahibinin, araştırmacıyı başka kullanıcılarla tanıştırmak istemesi süreci başlatmıştır. Araştırmacı kamp alanında kartopu katılım süreci ile doğal ortamında katılımcılarla tanışmıştır. Bu süreç şekil 3.2’de paylaşılmıştır.

Şekil 3.2. Yapılandırılmamış bireysel görüşme katılımcıları ve kartopu katılım süreci

Grup görüşmesi katılımcısı Supi'nin teklifi üzerine kamp alanında bulunan “Böcük” ile, “Böcük” ‘ün aracılığı ile de “Süngerin Bagajı” ve “Közüm” araştırmaya dahil edilmiştir. “Böcük” ile kamp ateşinin yakınında bulunan bir çardakta, “Sünger” ve “Közüm” ile de kamp alanı içerisinde, vosvos klasik otomobillerini park ettikleri doğal ortamda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler araştırmacı tarafından gerekli izinler alınarak not alınmıştır. Plansız gerçekleşen bu görüşmeler için de bir ses kayıt cihazı kullanılmamıştır. Tablo 3.3’de yapılandırılmamış bireysel görüşmelere katılan vosvos klasik otomobil sahiplerinin bilgileri yer almaktadır.

Tablo 3.2. Yapılandırılmamış bireysel görüşmelere katılan vosvos klasik otomobil sahiplerinin bilgileri

Vosvosun Adı	Katılımcının Yaşı	Katılımcının Cinsiyeti	Kaç Yıllık Vosvos Kullanıcısı	Eğitim Durumu	İşi
Böcük	52	E	20	Y. Lisans	Yönetici
Süngerin Bagajı	39	E	16	Lisans	Aile Şirketi Yöneticisi
Közüm	33	E	11	Lisans	Memur

Yapılandırılmamış bireysel görüşmelere katılım sağlayanlardan ikisi lisans biri yüksek lisans mezunudur. “Böcük” ‘ün sahibi yirmi yıldır, “Sünger” ‘in sahibi on altı yıldır ve “Közüm” ‘ün sahibi on bir yıldır bir vosvos klasik otomobil kullanıcısıdır.

3.3.2. Yarı yapılandırılmış bireysel görüşme yapılan katılımcılar

Yarı yapılandırılmış bireysel görüşmeler altı katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların belirlenmesi sürecinde ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Yapılandırılmamış görüşmelerde olduğu gibi yarı yapılandırılmış görüşmelerde de en az beş yıl vosvos klasik otomobil sahibi olma ve en az bir defa vosvos klasik otomobilleri ile boş zaman etkinliğine katılmış olma şartı aranmıştır. Kampta tanışılan ve yapılandırılmamış görüşmelere dahil olan “Süngerin Bagajı” isimli vosvos otomobilin sahibi (yarı yapılandırılmış bireysel görüşmelerde 2. Vosvosu olan “Sünger” adıyla belirtilecektir) ve “Feride” isimli vosvosun sahibi (yarı yapılandırılmış bireysel görüşmelerde ikinci vosvosu olan “Nalan” adıyla belirtilecektir) ile görüşülmüştür. “Feride” araştırmacıyı “Cerenimo” ile tanıştırmıştır. “Cerenimo” araştırma sürecine “Hınzır” ın dâhil edilmesini önermiştir. Ayrıca araştırmacı iş yerinden tanıdığı ve “Tahsin” ve sosyal medyadan iletişim kurup tanıştığı “İrmik” isimli vosvos klasik otomobil sahipleri ile yarı yapılandırılmış bireysel görüşmeler gerçekleştirmiştir. Katılımcılar izinleri alınarak araştırma sürecine dahil edilmiştir. Tablo 3.4’de yarı yapılandırılmış görüşmelerin yapıldığı vosvos klasik otomobil kullanıcılarına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Yapılandırılmamış görüşmelerdeki gibi yarı yapılandırılmış görüşme katılımcıları da vosvos klasik otomobillerine verdikleri isimler ile kodlanmıştır.

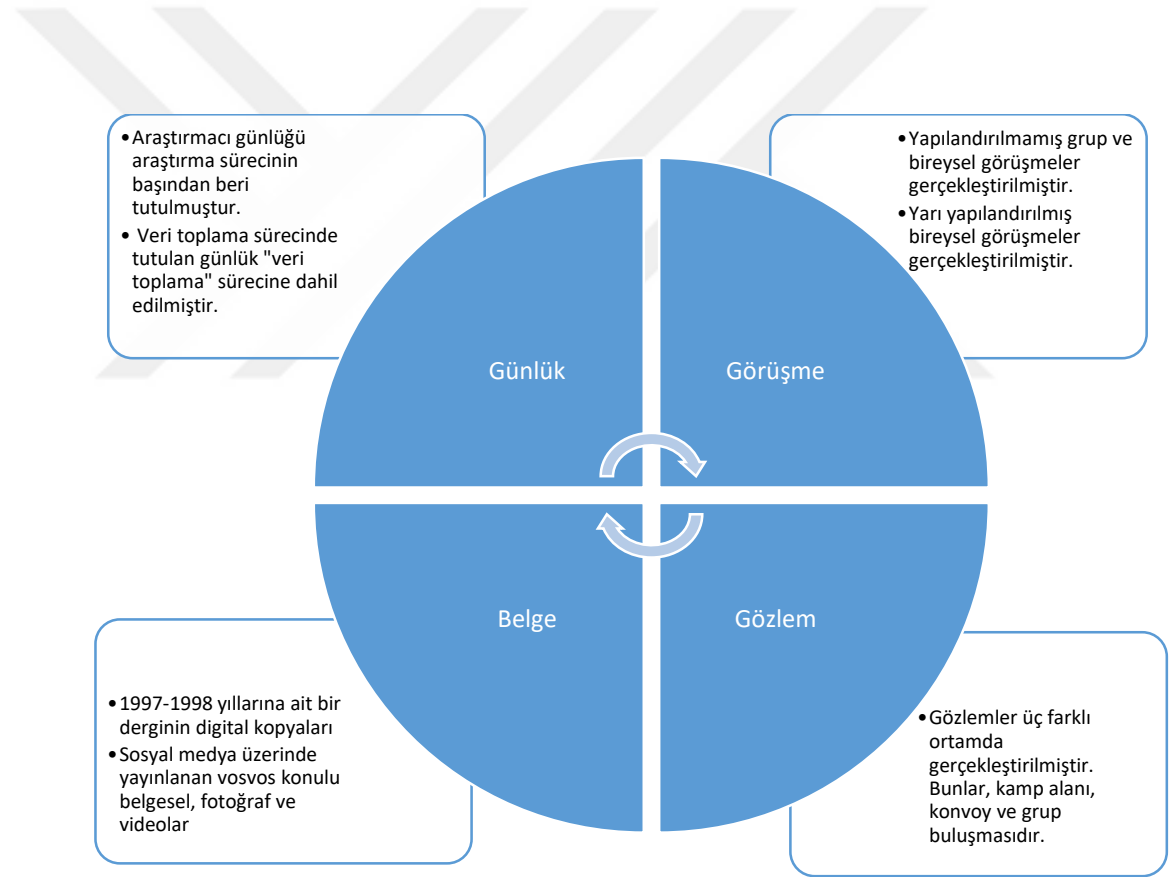
Tablo 3.3. Yarı yapılandırılmış görüşmelerin yapıldığı vosvos klasik otomobil kullanıcılarına ilişkin bilgiler

Vosvosun Adı	Katılımcının Yaşı	Katılımcının Cinsiyeti	Kaç Yıllık Vosvos Kullanıcısı	Eğitim Durumu	İşi
Sünger	39	E	16	Lisans	Aile Şirketi Yöneticisi
Nalan	41	E	17	Lise	Serbest Meslek
Cerenimo	50	E	26	Lisans	İşçi
Hınzır	57	E	30	Lise	Emekli
Tahsin	29	E	5	Doktora	Akademisyen
İrmik	35	K	17	Lisans	Yönetmen

Yarı yapılandırılmış görüşmelere katılım sağlayan vosvos kullanıcılarından ikisi lise, üçü lisans ve biri doktora mezunudur. En uzun süreyle vosvos kullanıcısı otuz yıl ile “Hınzır” ın sahibi olurken “Tahsin” in sahibi beş yıllık vosvos kullanıcısıdır.

3.4. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması sürecinde hem veri toplama yöntemi hem de katılımcılar açısından çeşitliliğe gidilmiştir. Bu amaçla, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmeler, belgeler ve araştırmacı günlüğü aracılığı ile nitel veriler toplanmıştır. Öncelikle yapılandırılmamış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılandırılmamış görüşmeler sonrası yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanmış uzman görüşleri alınmış ve bir adet pilot görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşme bulgulara eklenmemiştir. Hazırlanan görüşme soruları üzerinde gerekli düzenlemeler de yapılarak yarı yapılandırılmış görüşmelere geçilmiştir. Şekil 3.3'te veri toplama araçlarının uygulandığı sıraya ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Şekil 3.3. Veri toplama araçlarının uygulandığı sıra

Şekil 3.3'te de belirtildiği gibi veri toplama süreci araştırmacı günlüğü ile başlamıştır. Ardından yapılandırılmamış grup ve bireysel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılandırılmamış görüşmeler sonrası yarı yapılandırılmış bireysel görüşmeler

gerçekleştirilmiştir. Tablo 3.1’de katılımcı grubundan hangi veri türü ile veri toplandığı, tarihi ve süresi paylaşılmıştır.

Tablo 3.4. Araştırmanın katılımcı grubuna ilişkin bilgiler

Katılımcılar (Vosvoslarının adı)	Görüşme Türü	Görüşme Tarihi	Görüşme Süresi
Feride	Yapılandırılmamış Grup Görüşmesi	29.08.2020	1 saat
Supi			18 dakika
Cırcır			
Jülide			
Süslü Pakize			
Böcük	Yapılandırılmamış Bireysel Görüşmeler	30.08.2020	50 dakika
Sünger		30.08.2020	53 dakika
Közüm		30.08.2020	40 dakika
Sünger	Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler	22.12.2021	1 Saat 19 Dakika 14 Saniye
Nalan		25.12.2021	45 Dakika 51 Saniye
Cerenimo		26.12.2021	1 Saat 3 Dakika 30 Saniye
Hınzır		05.01.2021	55 Dakika 43 Saniye
Tahsin		06.01.2021	1 Saat 2 Dakika 56 Saniye
İrmik		10.01.2021	50 Dakika 51 Saniye

Vosvos klasik otomobil sahiplerinin bir kısmı birden fazla vosvosa sahipler. Yapılandırılmamış grup katılımcısı sırasıyla “Feride” ve “Süngerin Bagajı” yarı yapılandırılmış bireysel görüşmeler de “Nalan” ve “Sünger” olarak kodlanmıştır. Bu otomobiller aynı katılımcılara aittir. Bu katılımcılardan yapılandırılmamış ve yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığı ile veri toplanmıştır. Bulgu paylaşımında verinin nereden geldiğini netleştirmek için farklı vosvoslarına verdikleri farklı isimler ile kodlanmışlardır

Görüşmelerle paralel olarak katılımcı gözlemler gerçekleştirilmiştir. Veriler toplanırken, bir yandan da araştırmacı günlüğü ile beraber belgeler toplanmıştır. Katılımcı

grubu ile iletişim kuran araştırmacı, belgeler konusunda grubun görüş ve önerilerini de alıp araştırmacı günlüğünde bunlara yer vermiş ve bu belgeleri toplamıştır.

3.4.1. Yapılandırılmamış görüşme

Yapılandırılmamış görüşmeler araştırmacının ilk temasında ve doğal ortamında gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, katılımcı grubu ile ilk temasını 29.08.2020 tarihinde vosvos klasik otomobil kullanıcılarına ait bir derneğin kamp ortamında gerçekleştirmiştir. Araştırmacı, araştırma amacını belirttikten sonra katılımcılar ile bilgi paylaşımı sürecine girmiştir. Katılımcıların paylaşımları önce sözlü sonra da yazılı izinleri alınarak veri toplama sürecine dâhil edilmiştir.

Katılımcı grubunun retro bir ürün olan vosvos klasik otomobiller ile nasıl bir bağları olduğu, bu bağın nasıl başladığı ve onların bu otomobiller ile hangi boş zaman aktivitelerine katıldıklarının araştırılacağı, araştırmaya dâhil olan kişilere belirtilmiştir. Bunun üzerine; kamp alanında dernek başkanının vosvosuna yakın bir çardakta, doğal bir grup görüşmesi ortamı oluşmuş ve katılımcılar grup görüşmesi dinamiğine uygun birbirini tamamlar ve yorumlar şekilde cevaplar vermiştir. Bu ilk temas, güçlü bir iletişim kanalı oluşturmanın yanı sıra araştırmacıya grubu tanımak için önemli bir fırsat da vermiştir. Katılımcılar katılım süreçlerinin nasıl başladığını, vosvos klasik otomobiller ile aralarında nasıl bir bağ olduğuna yönelik veri paylaşımında bulunmuşlardır. Ayrıca bir boş zaman aktivitesi olarak kamp alanında bulunma örneğinden hareketle gönüllü katılım sağlanan organizasyonlara yönelik bilgi paylaşımında da bulunmuşlardır. Planlanmadan ilerleyen bu yapılandırılmamış grup görüşmesinde araştırmacı, notlar almış ve ses kayıt cihazı kullanmamıştır.

Kamp alanında gözlem yapıldığı esnada grup görüşmesi katılımcılarının -tecrübeli olarak ifade ettikleri- başka vosvos kullanıcıları ile araştırmacıyı tanıştırmak istemeleri ile beraber, yapılandırılmamış bireysel görüşmelere de zemin hazırlanmıştır. Yapılandırılmamış grup görüşmeleri gibi bu görüşmelerde de katılımcılardan, önce sözlü sonra yazılı izinler alınarak görüşmeler not alınmıştır. Yapılandırılmamış grup görüşmesi ile aynı tarihte (29.08.2020) gerçekleştirilen yapılandırılmamış bireysel görüşmelerde 3 katılımcıdan veriler toplanmıştır. Bu katılımcılara, araştırmanın amacı anlatılmış ve grup görüşmesinde ortaya çıkan ayrıntılar sorulmuştur. Bu sorular; “vosvos araçlarla ilginin nasıl başladığı”, “araçlarla aralarında nasıl bir bağ olduğu” ve “bu araçlarla kamp, konvoy

vb. gönüllü aktiviteler gibi hangi boş zaman aktivitelerine katılım sağladıkları” şeklindedir.

Tanışmak ve araştırma sürecini başlatmak için katılım sağlanan kampta elde edilen verilerin kullanılabileceği ve sistematik notların alındığı kanaati ile veriler yapılandırılmamış görüşme olarak ele alınmıştır. Bu görüşmelerin neticesinde yarı yapılandırılmış görüşme soruları tekrar düzenlenmiştir.

3.4.2. Yarı yapılandırılmış görüşme

Yarı yapılandırılmış görüşmelerde, ikinci ve üçüncü araştırma sorularına yanıt aranmıştır. Birinci araştırma sorusu ise, analiz sürecinde ortaya çıkmıştır. Bu durum analiz başlığında ele alınmıştır.

Katılımcı grubu, vosvos klasik otomobil kullanıcılarından oluşmaktadır. Bu kullanıcılar en az beş yıldır vosvos klasik otomobil kullanan ve en az 1 defa bu otomobiller ile boş zaman aktivitesine katılan bireylerdir. Bu aktiviteler, kamp, konvoy, buluşma vb. gönüllü katılım sağlanan ve vosvos klasik otomobillerin ana temada olduğu aktivitelerdir. Bu klasik otomobiller ile bir iş ve zorunluluk dışında gezmek de retro boş zaman etkinliği olarak değerlendirilmiştir. Katılımcı grubuna, onları araştırmaya dâhil etmeden önce kaç yıllık kullanıcı oldukları ve vosvos klasik otomobilleri ile bir boş zaman etkinliğine katılıp katılmadıkları sorulmuştur.

Vosvos klasik otomobil kullanıcılarının retro boş zaman katılım nedenleri, otomobil ile bağları ve katılım sürecinin nasıl başladığına yönelik ayrıntılı bilgiler elde edebilmek adına dört bölümden oluşan görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formu; katılımcıların ve araştırmacının ısınma süreci için “giriş soruları” bölümü ile başlamaktadır. Takip eden ikinci bölümde de, vosvos klasik otomobil ve kullanıcı arasında nasıl bir bağ kurulduğu ile ilgili sorulardan oluşan “otomobil ile katılımcının bağı” bölümü yer almaktadır. Üçüncü bölümde, katılımcının vosvos klasik otomobil ile geçirdiği retro boş zaman ile ilgili sorulardan oluşan “vosvos ve boş zaman aktiviteleri” ile ilgili sorular yer almaktadır. Dördüncü bölümde ise, katılımcının vosvos otomobili ile yaşadığı zaman dilimini ve boş zaman katılımını da etkilediği düşünülen sorulardan oluşan “kişisel deneyimleri” ile ilgili sorulardan oluşmaktadır. Görüşme formu oluşturulurken uzman görüşleri alınmış ve form son haline uzman görüşleri dikkate alınarak ulaşılmıştır. Tablo 3.5’te görüşleri alınan uzmanlara yönelik bilgiler yer

almaktadır. Uzman görüşleri tek seferde gönderilmemiştir. Her yeni uzman görüşü alındıkça, gerekli düzenlemeler yapıp bir diğer uzman görüşüne sunulmuştur.

Tablo 3.5. Görüşme soruları için görüşleri alınan uzmanlara yönelik bilgiler

Uzmanın Ünvanı	Soruların Gönderildiği Tarih	Uzmanın Dönüş Yaptığı Tarih	Uzmanlık Alanı / Alanları
Uzman 1 Doç. Dr.	11.11.2020	12.11.2020	Dilbilgisi
Uzman 2 Dr. Araştırma Görevlisi	12.11.2020	13.11.2020	Eğitim Bilimleri Nitel Araştırma
Uzman 3 Prof. Dr.	13.11.2020	14.11.2020	Boş Zaman Nitel Araştırma
Uzman 4 Dr. Öğretim Üyesi	14.11.2020	15.11.2020	Eğitim Bilimleri Nitel Araştırma
Uzman 5 Dr. Öğretim Üyesi	15.11.2020	15.11.2020	Eğitim Bilimleri Nitel Araştırma
Uzman 6 Araştırma Görevlisi	15.11.2020	15.11.2020	Eğitim Bilimleri Nitel Araştırma
Uzman 7 Prof. Dr.	15.11.2020	16.11.2020	Felsefe Nitel Araştırma
Uzman 8 Doç. Dr.	16.11.2020	18.11.2020	Boş Zaman Nitel Araştırma
Uzman 9 Prof. Dr.	18.11.2020	21.11.2020	Boş Zaman Nitel Araştırma
Uzman 1 Doç. Dr.	21.11.2020	21.11.2020	Dilbilgisi

Tablo 3.5'te de görüldüğü gibi on turda toplamda dokuz uzman görüşü alınmıştır. Sorular, alan uzmanlarına gönderilmeden önce ve alan uzmanlarından dönütler alındıktan sonra olmak üzere, dilbilgisi uzmanı tarafından görüşme soruları iki kez değerlendirmiştir. Sorular uzmanlara eş zamanlı gönderilmemiş olup bir önceki uzmanın katkıları ile düzenlenen yeni hali takip eden uzmana gönderilmiştir. Bu nedenle uzman kontrolü 11.11.2020 ve 21.11.2020 tarihleri arasında onbir gün sürmüştür. Uzman 8 ve 9 dışındaki bütün uzmanlar aynı gün ya da bir gün sonra dönüt vermişlerdir. Uzman görüşleri sonrasında oluşan ve görüşmelerde veri toplama aracı olarak kullanılan görüşme sorularının son hali EK-1'de paylaşılmıştır.

Görüşme formunun son halinin hazırlanması ile beraber nitel verilerin toplanması için yapılacak olan yarı yapılandırılmış görüşmelerin tarihine katılımcıların uygunluk durumuna göre karar verilmiştir. Görüşmeler 22.12.2020 ile 10.01.2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden dört tanesi görüntülü görüşme programları üzerinden çevrimiçi gerçekleştirilirken, diğer iki görüşme yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Tablo 3.6’da yarı yapılandırılmış görüşmelere ilişkin bilgiler paylaşılmıştır.

Tablo 3.6. Yarı yapılandırılmış görüşmelere ilişkin bilgiler

Katılımcının Vosvosunun Adı	Görüşme Yeri	Kayıt Türü
Sünger	Çevrimiçi	Görüntü ve Ses Kaydı
Nalan	Yüz Yüze	Ses Kaydı
Cerenimo	Çevrimiçi	Görüntü ve Ses Kaydı
Hınzır	Çevrimiçi	Görüntü ve Ses Kaydı
Tahsin	Yüz Yüze	Ses Kaydı
İrmik	Çevrimiçi	Görüntü ve Ses Kaydı

Tablo 3.6’da görüldüğü gibi görüşmelerden ikisi yüz yüze dördü ise çevrimiçi gerçekleştirilmiştir. Yüz yüze yapılan görüşmelerden biri açık alanda, diğeri ise kapalı alanda gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler pandemi döneminde yapıldığı için yüz yüze yapılan görüşmelerde sosyal mesafeye dikkat edilmiş, maske kullanılmış (kapalı alanda) ve Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı’na ait Hayat Eve Sığar uygulamasındaki HES kodu taranmıştır. Görüşme öncesi taranan HES kodunda araştırmacı ve katılımcıda risk durumu olmadığı bilgisi ile görüşme başlamıştır. Taranan HES kodu örneği EK-2’de paylaşılmıştır. Pandemi koşullarına uygun ve katılımcılara da güven ortamı sağlanarak bu görüşmeler yürütülmüştür.

3.4.3. Gözlem

Vosvos klasik otomobiller aracılığı ile katılım sağlanan boş zaman aktivite çeşitlilikleri kendi doğal ortamlarında gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda dört gözlem gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ikisi, vosvos otomobil sahip bireylerin oluşturduğu kamp ortamında gerçekleştirilen yapılandırılmamış gözlemlerdir. Üçüncüsü, vosvos otomobiller ile konvoy turunda gerçekleştirilen katılımcı gözlemdir. Sonuncusu ise, vosvos otomobil sahiplerinin bi kafeteryada düzenlediği bir buluşma etkinliğidir. Bu

buluşma etkinliği kapsamında da katılımcı gözlem gerçekleştirilmiştir. Gözlemlere ilişkin bilgiler tablo 3.7’de paylaşılmıştır.

Tablo 3.7. *Yapılan gözlemlere ilişkin bilgiler*

	Gözlem Yapılan Organizasyon	Etkinliği Düzenleyen	Gözlem Alanı	Gözlem Tarihi	Gözlem Süresi
Gözlem 1	16. Geleneksel 30	Eskişehir	Kamp Ateşi	29.08.2020	1 Saat
Kamp Ateşi	Ağustos Zafer Bayramı Eskişehir Vosbağa Kampı	Derneği			10 Dakika
Gözlem 2	16. Geleneksel 30	Eskişehir	Kamp Sohbeti	30.08.2020	50 Dakika
Kamp Sohbeti	Ağustos Zafer Bayramı Eskişehir Vosbağa Kampı	Derneği			
Gözlem 3	2 Eylül Eskişehirin	Eskişehir	Konvoy	02.09.2020	1 Saat
Konvoy	İşgalden Kurtuluşu Konvoy Kutlamaları	Derneği	Turu (Hareket Halinde)		5 Dakika
Gözlem 4	Vosvos Buluşması	Eskişehir	Kafetarya	02.09.2020	3 Saat
Buluşma		Derneği			42 Dakika

Tablo 3.7’de görüldüğü gibi dört ortam gözlemi yapılmıştır. Gözlemlerde katılım sağlanan boş zaman aktivitesi çerçevesinde katılımcıların birbiri ile olan etkileşimi dikkate alınmıştır. Kamp alanında gerçekleştirilen iki gözlem, yapılandırılmamış gözlemlerdir. Konvoy ve buluşma etkinliklerinde yapılan gözlemler ise yapılandırılmış gözlemler olarak gerçekleştirilmiştir. Yapılan dört gözlem de katılımcı gözlem olarak gerçekleştirilmiştir. Yapılandırılmış katılımcı gözlem örnek formu EK-2’de sunulmuştur. Yapılandırılmış ve yapılandırılmamış katılımcı gözlemler sürecinde araştırmacı grupla etkileşim içerisinde olmuştur.

Gözlem 1; “Kamp Ateşi”, Eskişehir Vosbağa Derneği tarafından 16. sı düzenlenen “Geleneksel 30 Ağustos Zafer Bayramı Eskişehir Vosbağa Kampı” kamp alanında gerçekleştirilmiştir. Bu yapılandırılmamış katılımcı gözlem, akşam saatlerinde kamp ateşi etrafında toplanan müzikli eğlence esnasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı gerekli izinleri alarak kamp ateşi yakınında bulunan bir gruba odaklanmıştır. Yapılandırılmamış gözlem kapsamında gerçekleştirilen gözlemlerde katılımcı grubun sohbet konularına odaklanılmıştır. Şekil 3.4’de gözlem 1 “Kamp Ateşi” ortamına ilişkin fiziksel veri

paylaşmıştır. Gözlemin gerçekleştirildiği yer konum olarak, Sakarya Nehri'nin kaynaklarından biri olan Sakarıbaşı kolunun çıkış noktasıdır. Yapılandırılmış gözlem kapsamında Sakarya Nehri'nin kaynaklarından biri olan Sakarıbaşı Göleti, park halindeki vosvos otomobillerin manzarası eşliğinde ve doğal bir ortam ve kamp ateşi etrafında toplanan dört kişilik bir gruptan veriler toplanmıştır. Bu gölete halk arasında “Sakaryabaşı” da denmektedir.

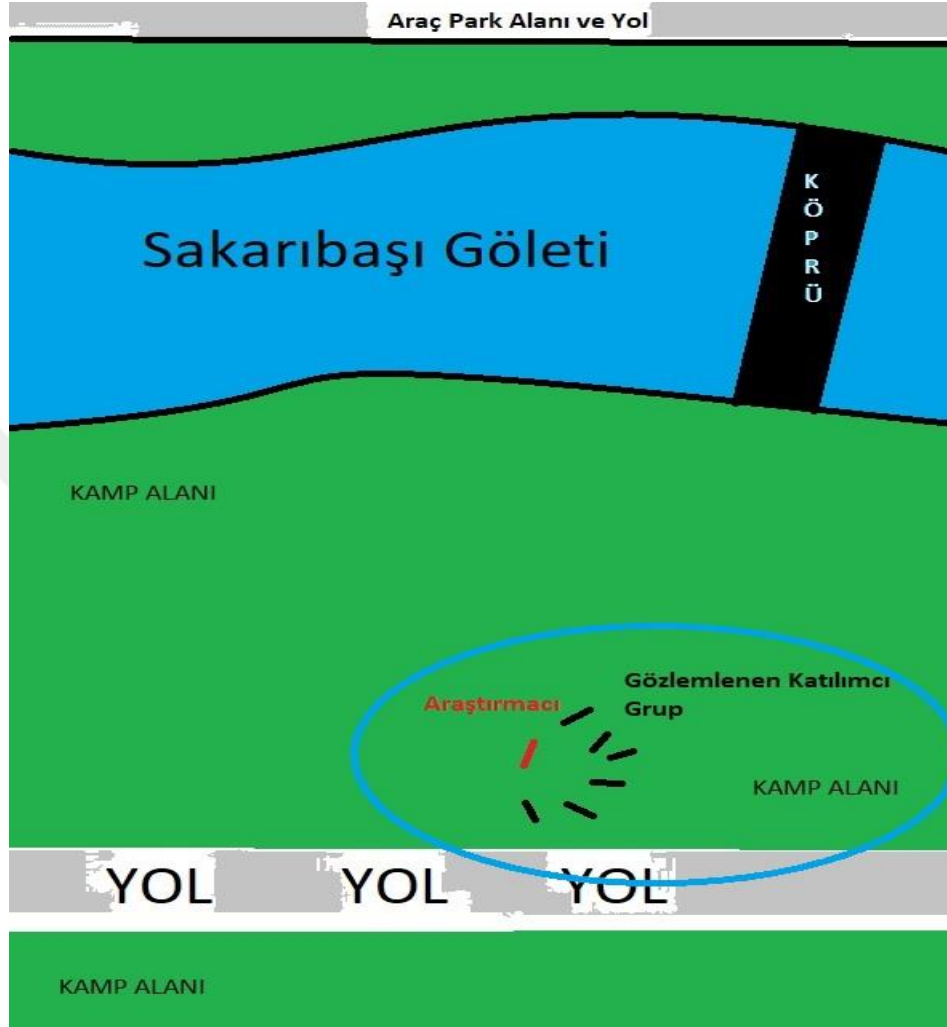

Şekil 3.4. Gözlem 1 “Kamp Ateşi” veri toplama ortamı

Araştırmacı kamp ateşinin sol alt kısmında kırmızı renkle belirtilirken beyaz renkle belirtilen dört katılımcı ile katılımcı gözlemi gerçekleştirmiştir. Doğaya zarar vermeyecek şekilde özel yapım ayaklı bidonlar içerisinde yakılan kamp ateşi ve müzik eşliğinde gözlem gerçekleşmiştir. Şekilde “yol” olarak belirtilen yer kamp alanı içerisinde bulunan ve sadece kampçılarının otomobilleri ile girebildikleri bir yoldur.

Gözlem 2, aynı kamp alanında “Gözlem 1” den bir gün sonra gerçekleştirilmiştir. Kamp alanına giriş noktası olan gölet üzerindeki köprüye yakın bir alanda kamp sohbeti

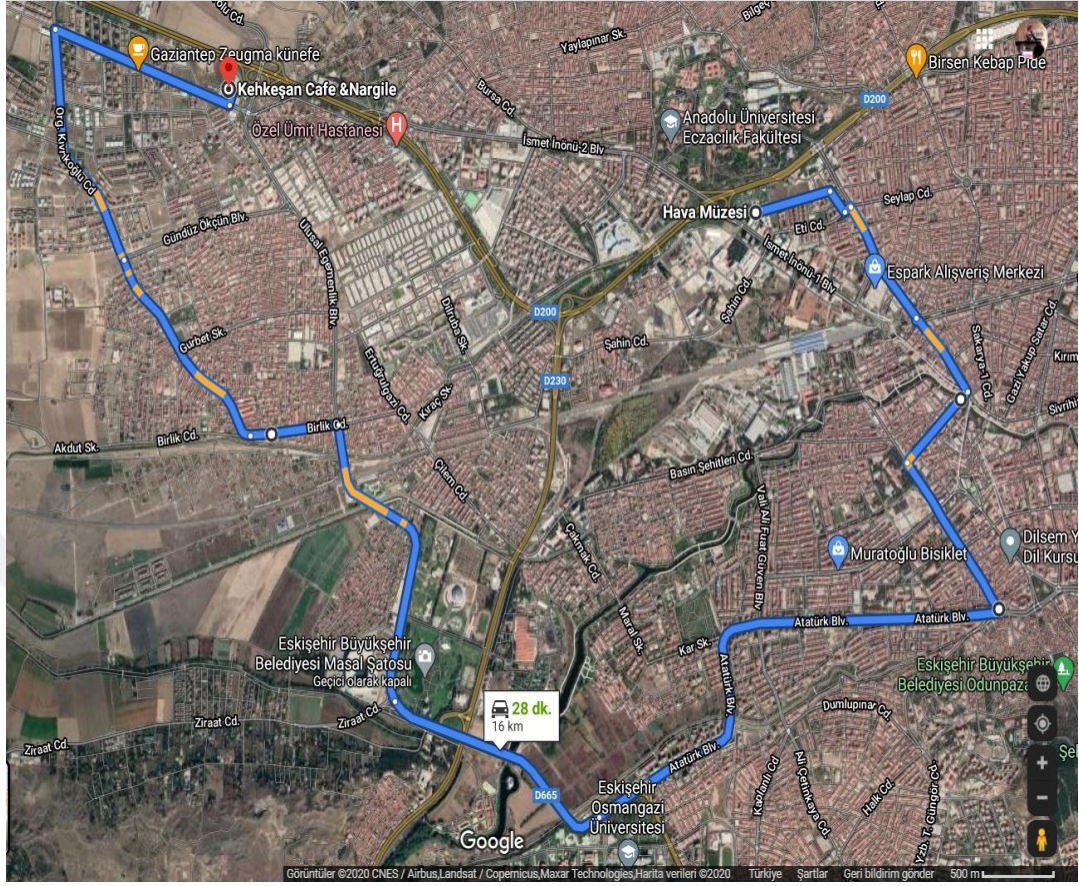
gerçekleştiren bir gruptan veriler toplanmıştır. Şekil 3.5’te ikinci gözleme ait “Kamp Sohbeti” ortamı ve kamp alanındaki konumu yer almaktadır.

Şekil 3.5. Gözlem 2 “Kamp Sohbeti” ortamı ve kamp alanındaki konumu

Kamp alanı içerisinde gerçekleştirilen “Gözlem 2” altı kişilik grup ile gerçekleştirilmiştir. Yapılandırılmamış katılımcı gözlem gerçekleştirilmiştir. Katılımcı gruptan izin alınması ile gerçekleştirilen yapılandırılmamış gözlem kapsamında grubun sohbet konularına ve etkileşimlerine odaklanılmıştır.

Yapılandırılmış gözlemlerin ilki Eskişehir’in düşman işgalinden kurtuluşunun yıl dönümü olarak kutlanan 2 Eylül kutlamalarına katılan ve hareket halinde bulunan bir konvoyda gerçekleştirilmiştir. Katılımcı grubun etkileşimi ve yapılandırılmamış görüşmelerde ortaya çıkan, toplumun ilgisine odaklanılmıştır. “Google Maps” yardımı ile oluşturulan konvoy güzergâhına ait ekran görüntüsü görsel 3.1’de paylaşılmıştır.

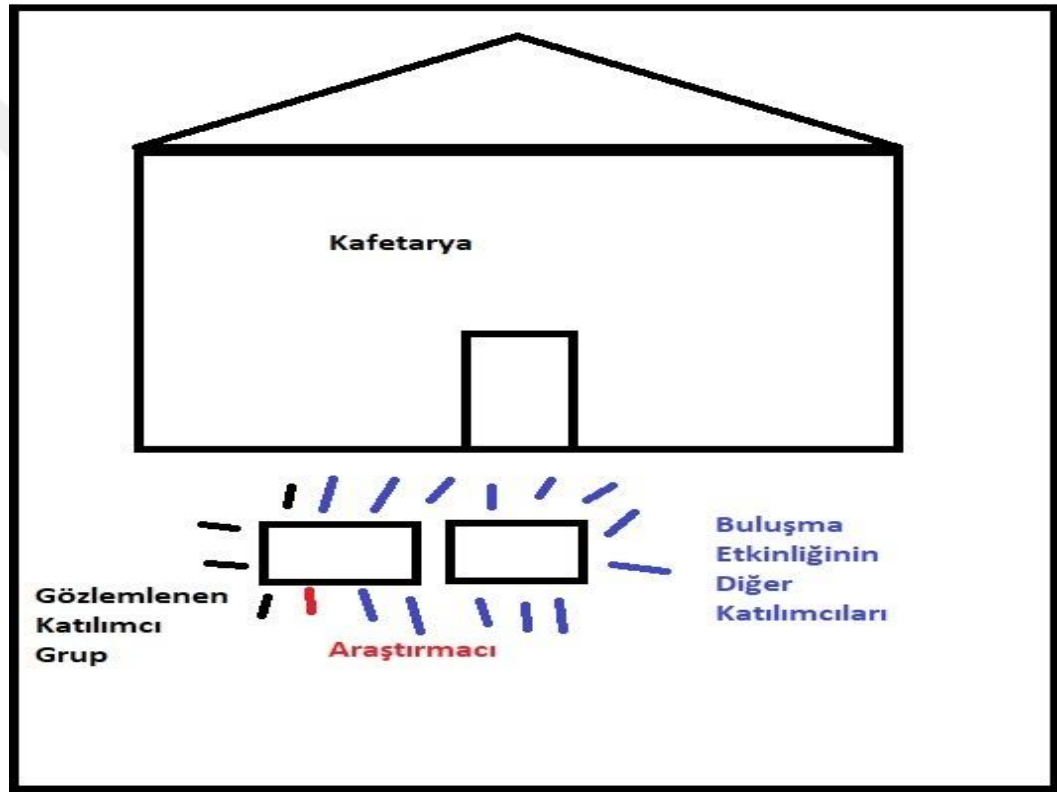

Görseller 3.1. Gözlem 3'e ait "konvoy güzergâhı"

Havacılık Müzesi'nin önünden başlayan konvoy, Bülent Ecevit Bulvarı üzerinde bulunan bir kafede son bulmuştur. Konvoy sırası ile Uludağ Sokak, Üniversite Caddesi (Yılmaz Büyükerşen Bulvarı), Cengiz Topel-1 Caddesi, Şair Fuzuli Caddesi, M. Kemal Atatürk Caddesi, Atatürk Bulvarı, Ulusal Egemenlik Bulvarı, Birlik Caddesi, Tombakzade Bulvarı ve Org. Kıvrıkoğlu Caddesi güzergâhını izledi. Toplam 16 km yola tekabül eden bu güzergâh için Google Maps 28 dakikalık bir süre öngörürken, konvoy bu yolu 1 saat 5 dakikada tamamlamıştır. Sürenin uzamasının nedenleri; konvoyun ağır ilerlemesi, zaman zaman durup fotoğraflar çekilmesi ve kırmızı ışıklarda belkenmesidir. Katılımcı gözlem hareket halindeki konvoyda "feride" isimli vosvos içerisinde çevre gözlemi ile gerçekleştirilmiştir.

Yapılandırılmış gözlem 4, Eskişehir Vosbağa Derneği tarafından konvoy sonrası düzenlenen buluşma etkinliğinde gerçekleştirilmiştir. Konvoyun son durağı olan Bülent Ecevit Bulvarı üzerinde bulunan bir kafede toplanan katılımcı grup gözlemlenmiştir. Grubun sohbet konularına ve etkileşimlerine odaklanılmıştır. Konvoy sonrası ayrılıp, bu

buluşma etkinliğine gelmeyen katılımcılar da olmuştur. Buluşma etkinliğine gelen katılımcı sayısı toplamda 17 kişidir. Açık alanda bulunan uzun bir masa etrafında oturulmuştur. Buluşmanın ilk 10-15 dakikalık kısmında başkan ve bazı üyelerin konuşmasını bütün grup dinlemiştir. Özellikle buluşma etkinliğinin 20. dakikasından sonra katılımcı grup kendi içinde özelleşen sohbetlere dönmüştür. Araştırmacının bütün sohbeti takip etmesinin güçlüğü de dikkate alınarak bulunduğu konuma yakın dört katılımcının sohbet konularına ve etkileşimine odaklanılmıştır. Şekil 3.6’da dördüncü gözleme ait “Buluşma Etkinliği” ortamı yer almaktadır.

Şekil 3.6. Gözlem 4 “Buluşma Etkinliği” ortamına ilişkin fiziksel veri

Şekil 3.6’da kırmızı renkle belirtildiği gibi araştırmacı, yüzü kafeteryaya dönük şekilde oturmuş ve sol tarafında bulunan dört katılımcının sohbetine odaklanmıştır. Buluşmanın ilk 10-15 dakikalık kısmında topluluk konuşması yapan katılımcılar araştırmacının katılımcı gözlem gerçekleştirdiği katılımcılardır. Bu katılımcılar aynı zamanda derneğin yöneticileridir.

3.4.4. Belge incelemesi

Araştırma sürecinde, yanıtı aranan üç soru kapsamında belge incelemesi gerçekleştirilmiştir. İlk soru yarı yapılandırılmış görüşmelerin analizi sırasında ortaya çıkmış ve belge incelemesi sürecinde de bu soruya yanıt aranmıştır. Bu doğrultuda, 1997-1998 yılları arasında çıkartılan altı sayılık dergi, Eskişehir ve Ankara vosvos dernekleri başkanları ile belirlenen altı video ve sosyal medya hesapları belge incelemesi kapsamında değerlendirilmiştir. Belge incelemesine tabi tutulan ilgili dergi dâhil olmak üzere bütün veriler elektronik verilerdir ve bunlara internet ortamından erişim sağlanmıştır.

Belge incelemesi kapsamında veri toplanan derginin altı sayısı internet ortamında dijital erişime sunulmuştur. İlgili sayfada yer alan e-posta adreslerine e-posta atılmış fakat bu adreslere ulaşılamamıştır. Açık erişim ile paylaşılan bu dergi; vosvos gruplarını ve onların etkinliklerini konu almıştır. EK-4'te "Vosvos Magazin Dergisi" ne ait örnek bir sayfaya (1. Sayı 24. Sayfa) ulaşabilirsiniz.

Belge incelemesi kapsamında veri toplanan altı videoya da YouTube internet adresi üzerinden açık erişim ile ulaşılmıştır. Vosvos klasik otomobiller ile ilgili bilgi toplama aşamasında -araştırma öncesinde- birçok video izlenmiş ancak bu videoların hepsi analiz sürecine dâhil edilmemiştir. Dijital belgeler kapsamında araştırmaya dâhil edilen videolara ilişkin bilgiler tablo 3.8' de paylaşılmıştır.

Tablo 3.8. Dijital belge incelemesi kapsamında analiz edilen YouTube üzerinden açık erişim ile paylaşılan videolar

Başlığı	Yayınlanan Kanal	Süresi	Yayın Tarihi
“Hava Soğutmalı Vosvos Kardeşliği Filmi”	Hava Sogutmali	1 Saat 11 Dk. 45 Sn.	21.12.2020
“Vosvos sevdalılarının tamircisi olmak "Kendi yaptığım arabayı öpesim geliyor"”	+90	10 Dk. 13 Sn.	31.07.2020
“Neden Vosvos Kullanıyorum.. Bir aractan daha fazlası ..(53 yaşında)”	Gümüştekin	9 Dk. 4 Sn.	29.04.2019
“Vosvos Sohbetleri #2 [Batin Özen, Bileklik Satarak Dünya Turu]”	Gezgin Derviş	25 Dk. 15 Sn.	30.04.2019
“Nazi Karanlığından Çıkıp Bir İkon Haline Gelen Volkswagen Beetle'ın Tarihi / Vosvos”	Nasıl Başardılar?	8 Dk. 5 Sn.	25.05.2021
“Vosvos Şenliği İzmir 3.Vosvos Yaz Kampı”	İsfuci	5 Dk. 16 Sn.	11.07.2021

Analiz edilen videoların toplam süresi 2 saat 9 dakika 33 saniyedir. Araştırma başlamadan önce araştırmacı, fikir sahibi olmak adına analize konu olan bazı videoları izlemiş notlar almış fakat bu tekrarlı izlemelerin süresini tutmamıştır. YouTube paylaşım sitesi üzerinden açık erişim ile paylaşılan videoların araştırma süresince vosvos otomobil kullanıcı profilini tanıma ve grup hakkında fikir olma konusunda araştırmacıya destek olan unsurlardan biri olmuştur.

3.4.5. Araştırmacı günlüğü

Araştırmacı çalışma için hazırlıklara başladığı 19.12.2019 tarihinden itibaren araştırmacı günlüğü tutmuştur. Araştırmacı bu günlükte; araştırma sürecinde yaşadığı sorunlara, düşüncelerine, duygularına, katılımcılar ile yaşadığı etkileşim sürecinde edindiği izlenimlere ilişkin notlar almıştır. Araştırmacı veri toplama, analiz ve raporlama süreçleri boyunca görüşmelerin, gözlemlerin ve belge incelemelerinin öncesinde ve sonrasında günlük tutmuştur. Bu verileri detaylandırarak ek bilgilere ve yapılan telefon görüşmeleri, mailleşmeler veya sosyal medyadan kurulan iletişime yönelik bilgiler günlüğe not edilmiştir. Araştırmacı günlüğünde kayıt altına alınan bu bilgiler, verileri desteklemek adına ihtiyaç duyulan yerlerde tarih bilgileri verilmek sureti ile kullanılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizi sürecinde tümevarımsal bir analiz süreci izlenmiştir. Tümevarımsal analiz veri içerisindeki örüntü, tema ve kategorilerin keşfedilmesidir (Patton, 2014). Analiz süreci veri toplama süreci ile başlar. Veriye yoğunlaşma süreci analiz sürecinden ayrılmamalıdır (Miles, Huberman, ve Saldaña, 2018). Veri analizi, dar kapsamlı analiz birimlerinden başlayarak geniş birimlere doğru ilerlemiş sonrasında ise katılımcının “neyi” “nasıl” deneyimlediğinin detaylı betimlemesi sistematik süreçlerinden oluşmuştur (Moustakas, 1994). Verilerin analizine yapılandırılmamış görüşmelerin analizi ile başlanmıştır. Daha sonra yarı yapılandırılmış görüşmeler, gözlemler, belge incelemesi ve araştırmacı günlüğünde yer alan nitel veriler analiz edilmiştir. Bu noktada Moustakas (1994)’ün önerdiği beş aşamalı veri analizi süreci izlenmiştir. Bu aşamalar önemli ifadelerin belirlendiği süreçle başlamakta ve sırasıyla ortak ifadelerin sınıflandırılması, anlam kümelerinin temalar altında toplanması, dokusal ve yapısal betimlemelerin oluşturulması ve bu betimlemelerin birleştirilmesi ile son bulmaktadır. Bu 5 aşamalı veri analizi süreci izlernirken detaylı alan ve kenar notları da alınmıştır. Verilerin sistematik bir şekilde analizi yapılırken; alan notu, kenar notu ve kategoriler arasındaki ilişkiler de göz önünde bulundurularak detaylı bir basamaklandırma süreci izlenmiştir (Miles, Huberman, ve Saldaña, 2014). Bu plan; veri analiz sürecini sistematik düzen içerisinde tutarak araştırmacıya verilerin hâkimiyeti konusunda yardımcı olmuştur.

Analiz süreci, saha çalışmasından önce literatür bilgileri ile başlayan “önsel kodlama” ile desteklenmiştir. Önsel kodlama, kod oluşturma bir yöntemi, saha çalışmasından önce geçici bir “başlangıç listesi” geliştirmektir (Miles, Huberman, ve Saldaña, 2018). Önsel kodlama ile başlayan analiz sürecinde, sırasıyla yapılandırılmamış görüşmelerde tutulan notların dökümü yapılmıştır. Bir kodlama sürecinde birden fazla kodlama tekniğinden yararlanılacağı gibi bir tek kod için de birden fazla kodlama tekniğinden yararlanılabilir (Miles, Huberman, ve Saldaña, 2018). Bu notlar “tanımlayıcı kodlama”, “canlı kodlama” ve “duygu kodlama” tekniklerinden yararlanılarak kodlanmıştır. Bu kodlar aracılığı ile temalara ulaşılmıştır. Ardından araştırmacının ikinci danışmanı tarafından uygunluk durumu kontrol edilmiştir.

Bir sonraki aşamada yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilerin dökümü yapılmış ve kodlardan temalara ulaşılmıştır. Bu aşamada kodlama ve temalara ulaşma süreci ikinci danışmanla beraber çevrimiçi toplantılarla yürütülmüştür. Öncelikle

araştırmacı verileri kodlamıştır. Araştırmacının kodladığı veriler çevrim içi toplantılar ile ikinci danışman olan öğretim üyesi ile tekrar kodlanmış ve karşılatılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerin kodlama sürecinde “tanımlayıcı kodlama”, “canlı kodlama”, “süreç kodlama”, “duygu kodlama”, “değer kodlama”, “geçici kodlama”, “alt kodlama” ve “özellik kodlama” tekniklerinden yararlanılarak gerçekleştirilmiştir. Gerekli düzenlemelerin ardından temalara ulaşılmıştır.

Sonraki aşamada gözlemlerden elde edilen verilerin analizi gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı ham gözlem verilerini bir arada toplayıp düzenlemeleri yaptıktan sonra kodlama işlemine geçmiştir. Kodlamalar “tanımlayıcı kodlama”, “süreç kodlama”, “duygu kodlama”, “bütünsel kodlama” ve “geçici kodlama” tekniklerinden yararlanılarak gerçekleştirilmiştir. Daha sonra ikinci danışman ile beraber bu kodlar ve temalar tekrar gözden geçirilmiştir.

Analiz sürecinin son aşamasında belge incelemesi ile toplanan verilerin analizi gerçekleştirilmiştir. Veriler araştırmacı tarafından “tanımlayıcı kodlama”, “duygu kodlama”, “değerler kodlama”, “bütünsel kodlama”, “özellik kodlama” ve “alt kodlama” teknikleri ile kodlanmış sonra da bu kodlar temalar altında toplanmıştır. İkinci danışman ile beraber bu kodlar ve temalar tekrar kontrol edilmiştir.

3.6. Araştırmada İnandırıcılık

Nitel araştırmalarda sonuçların doğruluğu ya da “inandırıcılık” nicel araştırmalarda bulunan “geçerlilik” kavramı yerine kullanılır (Krefting, 1991). İnandırıcılık (trustworthiness) kavramına dikkat çeken Guba ve Lincoln (Guba ve Lincoln, 1982), literatürde altın standartlar olarak yerini alan bazı ölçütler belirtmiştir. Araştırma sürecinde inandırıcılığı güçlendirmek için bu ölçütler benimsenmiş ve buna dikkat edilmiştir. Tablo 3.9’da nitel araştırmada inandırıcılık süreci alt temaları ile paylaşılmıştır (Guba ve Lincoln, 1982; Merriam ve Tisdell, 2015; Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Tablo 3.9. Nitel araştırmalarda inandırıcılık ve alt temaları (Guba ve Lincoln, 1982, Merriam ve Tisdell, 2015 ve Yıldırım ve Şimşek, 2013'den uyarlanmıştır.)

İnandırıcılığın Alt Temaları	Yöntemleri
Güvenirlilik	✓ Detaylı gözlem ✓ Uzman incelemesi ✓ Uzun süreli etkileşim ✓ Çeşitleme ✓ Katılımcı teyidi ✓ Araştırmaçı önyargılarını Azaltma
Aktarılabirlik	✓ Ayrıntılı betimleme ✓ Amaçlı örnekleme ✓ Ortamın ve katılımcıların ayrıntılı tanımı
Tutarlık	✓ Binişik yöntemleri kullanma ✓ Tutarlılık incelemesi
Onaylanabilirlik	✓ Çeşitleme ✓ Teyit

Araştırma sürecinin veri toplama ve analiz süreçlerinde tablo 3.9'da belirtilen alt temaları ve yöntemleri dikkate alınmıştır. İnandırıcılığın artırılması kapsamında aşağıda bu tedbirlere yönelik alınan önlemler detaylı bir biçimde açıklanmıştır.

3.6.1. Güvenilirlik

Araştırma sürecinde güvenilirlik boyutuna ilişkin katılımcı grup ile etkinlik ortamlarında iletişim kurulmuş ve yapılan görüşmelerle veriler toplanmıştır. Katılımcı grupla beraber dört ayrı ortama katılım sağlanmış ve gözlemler yapılmıştır. Belge incelemesi sürecinde katılımcı grubun deneyiminden yararlanılmıştır. Araştırma sürecine dâhil olan katılımcılar, diğeri katılımcılar tarafından tecrübeli oldukları gerekçesi ile önerilmiştir. Araştırmaçı, katılımcılardan birine katılımcının çektiğı belgesel aracılığı ile sosyal medyadan, diğeri ise iş ortamından ulaşmıştır. Söz konusu belgeseli diğeri katılımcılar önermiştir. Bu etkileşim sürecinin güvenilirlik için önemli olduğı düşünülmektedir.

Kuramsal çerçeve oluşturma sürecinde; veri toplama araçlarının geliştirilmesi, verilerin toplanması, analizi ve düzenlenmesi süreçleri boyunca araştırmaçı, danışman ve ikinci danışman öğretim üyeleri ile etkileşim içerisinde olmuştur. Görüş alışverişinde bulunulmuş ve ortak bir karar alma süreci yürütölmüştür. Bu etkileşim sürecinin yanı sıra

altı aylık periyotlar ile Tez İzleme Komitesi doktora tez sürecini izlemek için toplanmış süreç hakkında bilgi paylaşımı yapılmış ve komitenin önerileri ile araştırma süreci ilerlemiştir. Veri toplama araçları, son haline ulaştıktan sonra danışman ve ikinci danışman olan öğretim üyeleri tarafından incelenmiş ve alanında akademik yeterliliği bulunan dil bilgisi uzmanı, nitel ve boş zaman araştırmaları deneyimi olan toplamda dokuz uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşlerinin ardından danışman ve ikinci danışman olan öğretim üyeleri tarafından da incelenen veri toplama araçlarının araştırma sürecinde kullanılmasına karar verilmiştir.

Veri toplama yöntemleri ve veri kaynaklarını belirlenme sürecine çeşitleme yapılmıştır. Katılımcı grubun farklı yaş gruplarında ve farklı şehirlerin dernek temsilcisi olması sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırma amacı doğrultusunda veri toplama aşamasında çeşitleme yapılmıştır. Yapılandırılmamış gözlem ve görüşmelerin yanı sıra grup görüşmesi, yarı yapılandırılmış görüşmeler, yapılandırılmış katılımcı gözlemler ve belge incelemesi ile veriler toplanmıştır. Araştırma sürecinin başından sonuna kadar araştırmacı günlüğü tutulmuştur.

Araştırmanın amacı ve kuramsal çerçevesi kapsamında veri toplama araçları geliştirilmiştir. Alan uzmanlarından destek alınmıştır. Bu durum; veri toplama ve analiz süreci boyunca araştırma uzaklaşmaması konusunda yardımcı olmuştur.

Katılımcılardan toplanan veriler teyit edilmiştir. Katılımcılarla veri paylaşımı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, analiz sürecinde muallak kalan bazı görüşler için katılımcılarla görüşmeler yapılmış ve analize dahil edilmiştir. Bu durum katılımcının belirttiği görüşlerin araştırmacı tarafından yanlış yorumlamasının önüne geçmek için tercih edilmiştir. Belge incelemesi kapsamında veri analizine dahil edilen dijital belgeler için katılımcı grubun görüş ve önerileri alınmıştır. Katılımcı grubun belirttiği görüşler de dikkate alınarak incelenecek belgelere karar verilmiştir.

3.6.2. Aktarılabilirlik

Araştırma sürecinde aktarılabilirlik kavramı da dikkate alınarak veriler ayrıntılı bir biçimde sunulmaya çalışılmıştır. Analizler sonucunda gözlemler ve belge incelemesi kapsamında elde edilen veriler bulgular bölümünde doğrudan alıntılar yapılarak paylaşılmıştır. Ayrıca araştırma süreci ile ilgili detaylı bilgiler yöntem bölümünde açıklamaları ile detaylı bir şekilde paylaşılmış ve gerekçelerine yer vermeye çalışılmıştır.

Aktarılabirlik ölçütü de temel alınarak katılımcı belirleme sürecinde iki ayrı örnekleme tekniğinden yararlanılmıştır. Öncelikle araştırma amacı kapsamında detaylı olarak açıklanan ölçütler temel alınarak ölçüt örnekleme daha sonra bu ölçütler dikkate alınarak kar-topu örnekleme ile ulaşılan katılımcılar araştırmaya dahil edilmiştir.

3.6.3. Tutarlılık

Araştırma sürecinde tutarlılık ölçütü çerçevesinde geliştirilen veri toplama araçları, araştırmanın kuramsal çerçevesine uygun olarak oluşturulmuştur. Toplanan verilerin; araştırma odağı kapsamında elde edilmesi sağlanmıştır. Toplanan verilerin analizinde ve bulgulara ulaşmada farklı veri kaynaklarının birbirini destekler nitelikte olması tutarlılık boyutunu da desteklemiştir.

Araştırma kapsamında kullanılan veri toplama araçlarının farklı katılımcılar aracılığı ile ulaşılan verilerin analizinde karşılaştırma yapma olanağı sağlamıştır. Farklı veri toplama çeşitleri ile elde edilen veriler de analiz sürecinde karşılaştırma yapma ve tutarlılığı sağlama olanağı sağlamıştır. Bu veri toplama çeşitleri; yöntem ve bulgulara da detaylı değinilen grup görüşmesi, yapılandırılmamış görüşmeler ve gözlemler, yarı yapılandırılmış görüşmeler, katılımcı gözlemler ve belge incelemesidir. Bu çeşitlilik sayesinde toplanan verilerin birbirini destekler niteliği, bulgular bölümünde detaylı şekilde ele alınmıştır.

3.6.4. Onaylanabilirlik

Araştırma süreci boyunca onaylanabilirlik ölçütüne; araştırmacı, danışman ve ikinci danışman sürece dâhil edilerek dikkat edilmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın planlama sürecinde; veri toplama araçlarının geliştirilmesi, verilerin toplanması ve analizi, araştırma bulguları ve bu bulgulara dayalı yorumların oluşturulması ve öncesinde araştırmacı, danışman ve ikinci danışman öğretim üyesi arasında paylaşımlar yapılmış ve şeffaf olma ilkesi benimsenmiştir. Ayrıca ikinci danışman ile gerçekleştirilen araştırmanın amacı ve odağı, verilerin analizi ve bulguların yazımı konularını kapsayan on dört çevrimiçi ve iki yüz yüze toplantı gerçekleştirilmiştir. Çevrimiçi toplantılar video kaydı olarak kayıt altına alınmıştır. Çevrimiçi toplantılar 40 dakika ile 120 dakika arasında sürmüştür. Komite toplantılarında; araştırma verileri ve analizleri komite üyeleri ile paylaşılmıştır. Araştırmanın onaylanabilirlik boyutunu destekleyecek bir diğer boyut ise araştırmacı günlüğü olmuştur. Araştırma sürecinin başından sonuna kadar tutulan bu

günlük, araştırma sürecinin kayıt altına alınmasını sağlamıştır. Araştırma sürecinin her aşamasında teyit için başvurulmuştur. Elde edilen veriler bulut sistemi ve araştırmacıya ait hard disk olmak üzere iki farklı depolama aracına kayıt edilmiştir. Ses kaydı, video kaydı, çıktı ve saha notları olarak dört farklı boyutta kayıt edilen bu veriler, onaylanabilirlik boyutunu da desteklemiştir. Yapılandırılmamış görüşmeler, yapılandırılmamış gözlemler, grup görüşmesi, yarı yapılandırılmış görüşmeler, katılımcı gözlemler ve belge incelemesine yönelik saha notları tutulmuştur. Ayrıca veri toplama araçlarının oluşturulması sürecinde, çevrimiçi ve elden görüşü alınan uzmanların verileri de depolanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelere ait iki ses dosyası dört video kaydı arşivlenmiştir. Son olarak belge incelemesi sürecinde incelemeye tabi tutulan; dergi, videolar ve açık erişimi olan sosyal medya hesapları arşivlenmiştir.

3.7. Araştırmada Etik

Araştırmanın tasarlanması sürecinden, raporun sunulması sürecine kadar araştırmacının dikkat etmesi gereken etik ilkeler vardır (Creswell, 2013; Glesne, 2012). Miles, Huberman, ve Saldaña (2018), izlenmesi gereken bu etik süreçle ilgili araştırmacının beş soruyu sorması gerektiğini ve bu sorulara cevap aranması gerektiğini ifade etmiştir. Bu sorular;

- Araştırmamla insanları sömürüyor muyum?
- Katılımcıların raporumu görme hakları var mı?
- Araştırmam katılımcı gruba bir şekilde zarar verebilir mi?
- Saha çalışmam sırasında zararlı eylemler gözlemlersem ne yapmalıyım?
- Verilerin ve raporun sahibi kimdir?

Araştırma sürecinin başlangıcından raporlaması sürecine kadar bu etik ilkelere özen gösterilmiştir. Miles, Huberman, ve Saldaña'nın yukarıda yer alan sorularına sırasıyla cevap verilmiştir. Daha sonra etik ilkeler kapsamında bazı önlemler alınmıştır. Bu önlemlere aşağıda yer verilmiştir. Araştırma sürecinde katılımcı grupla zengin etkileşimlerde bulunulmuştur. Katılımcı grup, vosvos otomobillerle olan bağlarından ötürü üst düzey bilgi paylaşımı sergilemiş ve sürekli araştırmacıya yardımcı olmak istemişlerdir. Bu etkileşimli paylaşım sürecinin; katılımcı grubun gönüllü katılımı ile gerçekleşmiş ve veri kullanımı konusunda izinler alınmıştır. İkinci soruda yer alan katılımcının raporu görme hakkı kapsamında, bulguların yazım sürecinde katılımcı gruba ulaşılmış ve gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır. Tez yayınlandıktan sonra katılımcı

grubun talebi ile toplu bir sunum yapılacaktır. Araştırma sürecinde paylaşılan bulguların katılımcı gruba zarar vermeyeceği düşünülmektedir. Zarar verebileceği düşünülen bir bulgu danışman ve ikinci danışman öğretim üyesi ile ortak karar verilerek bulgulardan çıkartılmıştır. Çıkartılan bu bulguların araştırma kapsamında bir etkisi olmadığı da düşünülmektedir. Saha çalışmaları sırasında zararlı bir eylem ile karşılaşılmamıştır. Verilerin sahibinin katılımcı grup olduğu düşünülmektedir. Alınan izinler doğrultusunda yayınlanan raporun ise tüm insanlığa ait olduğu düşünülmektedir. Bu temel prensipler doğrultusunda etik ilkelere de bağlı kalınarak aşağıdaki önlemler alınmıştır.

- ❖ Anadolu Üniversitesi bünyesinde bulunan “Bilimsel Etik Kurulu”ndan etik ilkelere uygunluğunu belirten onay alınmıştır (EK-5).
- ❖ Araştırmaya katılan vosvos klasik otomobil kullanıcılarına araştırma amacı net bir şekilde açıklanmıştır. Araştırma sürecine katılımları konusunda sözlü ve yazılı onamları alınmıştır (EK-6).
- ❖ Araştırma sürecinde elde edilen tüm veriler, farklı depolama araçları (araştırmacıya ait hard disk ve bulut veri depolama sistemi) aracılığı ile saklanmıştır. Danışman, ikinci danışman, Tez İzleme Komitesi üyesi olan öğretim üyeleri ve katılımcılar dışındaki kişilerle paylaşılmamıştır.
- ❖ Araştırma raporuna ait son şeklin katılımcı grup ve grubun isteği doğrultusunda katılım sağlayacak diğer dernek üyelerine toplu bir sunumla sunulması planlanmaktadır. Bu sunum bilimsel bir sunumdan ziyade araştırma sürecini ve bulguların paylaşılacağı bir sunum olarak düşünülmektedir.

3.8. Araştırmacı Rolü

Bu araştırmanın katılımcıları, retro bir ürün olarak vosvos klasik otomobil kullanan kullanıcılar olmuştur. Araştırmanın amacı ise, retro temelli boş zaman etkinliklerine katılım gösteren vosvos klasik otomobil sahiplerinin katılım davranışlarını anlamak ve açıklamaktır. Bu doğrultuda tez yazarı; retro ürünlere ilgi duymakta ve bazı retro ürünlere sahiptir. Tez yazarı da sahip olduğu retro ürünler, atari çeşitleri, müzik kasetleri ve plakları aracılığı ile boş zamanını değerlendiren bir retro boş zaman katılımcısıdır. Her ne kadar tez yazarı vosvos otomobil sahibi olmasa da farklı retro ürünlere sahiptir. Tez yazarı, sahip olduğu atariler ile 90’lı yılların dijital oyunlarını oynayarak, eski tip teyip kasetleri ve eski radyo aracılığı müzik dinleyerek retro boş zaman katılımcı grubuna

girmektedir. Yazarın bir retro boş zaman katılımcısı olması araştırmanın katılımcı grubunun özellikle nostaljik duygularını anlamasında yardımcı olduğu düşünülmektedir.

Ayrıca araştırmacı; Rekreasyon Bölümü lisans mezunu olmakla beraber rekreasyon alanında lisans üstü eğitim de almış ve boş zaman konusunu kapsayan proje ve araştırma süreçlerinin içinde yer almıştır. Lisansüstü eğitimi sürecinde nitel araştırma ve analiz dersleri almış, birçok eğitim programına da katılım sağlamıştır. Araştırmacının retro ürünlere, nitel araştırmalara ve boş zaman alanına olan bu ilgi ve deneyiminin araştırma sürecinde araştırmaya katkı sunduğu düşünülmektedir.

4. BULGULAR

Bu bölümde, özel ilgi grubu olarak retro temelli boş zaman etkinliklerine katılım gösteren vosvod otomobil sahiplerinin katılım nedenlerini anlamak ve açıklamak amacıyla toplanan verilerin analiz edilmesi sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Katılımcılar vosvos klasik otomobillerini “vosvos araç” olarak ifade ettikleri için katılımcıların ifadeleri değiştirilmeden sunulmuştur. Bulguların sunulması sırasında araştırmada yanıtı aranan soruların sırası izlenmiştir. Bu amaçla öncelikle Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin nasıl bir retro boş zaman aktivitesi katılımcısı olduğu, ardından katılım nedenleri ve son olarak yaşadıkları deneyimlere ilişkin görüşme, gözlem ve belge incelemesinden elde edilen bulgular birlikte sunulmuştur.

4.1. Vosvos Klasik Otomobil Özel İlgi Grubu Üyelerinin Nasıl Bir Retro Boş Zaman Aktivite Katılımcısı Olduğuna İlişkin Bulgular

Araştırmada yanıtı aranan ilk soru; vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin nasıl bir retro boş zaman aktivite katılımcısı olduğunun anlaşılmasıdır. Bu araştırma sorusu yarı yapılandırılmış görüşmelerin analizi sürecinde ortaya çıkmıştır. Bu bulgulara yapılandırılmamış grup ve bireysel görüşmelerin yanı sıra yarı yapılandırılmış görüşmeler, gözlemler ve belge incelemesi ile toplanan veriler aracılığı ile ulaşılmıştır. Toplamda yedi temaya ulaşılmıştır. Ulaşılan temalar şekil 4.1’de verilmiştir.

Şekil 4.1. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin nasıl bir retro boş zaman aktivitesi katılımcısı olduğuna ilişkin bulgular

Vosvos klasik otomobil kullanıcıları özel bir ilgilenim grubu olarak ciddi retro boş zaman, vosvosa kimlik atfeden, vosvos otomobilleri ilgi çeken, sürücülerinin kendilerine özellikler atfettiği, vosvos otomobillerine anlam yükleyen, masrafı çok olan bir aktivite ve kullanıcısına kendini iyi hissettiren bir aktivite katılımcısıdır. Paylaşılan ilk araştırma sorusuna ait temalar alt temalara da sahiptir. Bu temalardan ilki olan “Ciddi Retro Boş Zaman” teması, alt temaları ve alt temaların elde edildiği veri toplama yöntemleri tablo 4.1’de paylaşılmıştır.

Tablo 4.1. “Ciddi Retro Boş Zaman” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri

Tema	Alt Temalar	Bulgunun Elde Edildiği Veri Toplama Yöntemi			
		Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler	Yapılandırılmamış Görüşmeler	Gözlemler	Belge İncelemesi
Ciddi Retro Boş Zaman	Sebat İsteyen	✓	✓		✓
	Boş Zaman Kariyeri	✓		✓	✓
	Somut ve Sürekli	✓		✓	✓
	Faydalar				
	Kayda Değer Bir Çaba	✓		✓	✓
	Sosyal Bir Topluluğun Üyesi Olmak	✓	✓	✓	✓
	Aktivite ve Katılımcının Arasında Oluşan Bağ	✓			✓

Şekil 4.1’de görüldüğü gibi ciddi bir boş zaman etkinliği teması altında altı alt temaya ulaşılmıştır. Bu alt temalardan ilki sebatır. Katılımcılar ciddi bir boş zaman etkinliği olarak vosvos klasik otomobil katılımcısı olmayı sebat isteyen bir ilgi grubu olarak ele almışlardır. Katılımcılar sebat isteyen bir retro boş zaman aktivitesi olması durumunu her türlü güçlüğüne rağmen vazgeçilmeyen, bir aktivite biçiminde ifade etmişlerdir. Örneğin Supi yaşadığı güçlüklerle rağmen vosvos otomobilinden vazgeçemediğini aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

“Mesela sigara paran olmaz ama vosvosun bir şeyi eksikse gider onu alırsın ya da yaparsın. Kıyarsın o paraya. Borç alır yine yaparsın. Seni yolda bırakır sinirlenirsin acele işin vardır ya da kampa gidiyorsun ama yolda kalırsın, kızarsın sakınleşir direksiyonu okşarsın hadi kanka yürü dersin ama yürümez. Masrafı da çoktur bu meretin benzini içer zaten ona hiç girmiyorum ama sanayiden de çıkmıyor bizim zibidi. Ama yine de bırakamazsın onu inatla tutkuyla devam edersin onunla yaşamaya. Bizimkine tutku denmez aslında bence bu doğru değil. Bizim ciddi bir tedaviye ihtiyacımız var sorunluyuz. (gülüyor)” (Supi, 29.08.2020).

Supi’nin yaşadığını belirttiği zorluklara rağmen yine de vosvosunu kullanmayı tercih etmesine benzer bir görüşü Tahsin’de belirtiyor. Üşüdükleri için uzun yola battaniye ile çıkan Tahsin üşümesine rağmen 2019 model otomobili yerine vosvosunu tercih ettiğini ve ondan vazgeçemediğini aşağıdaki ifadeleri ile belirtiyor;

“Bilen kimse de daha a şunun camı da manuel’miş Örnek veriyorum efendim içeriye soğuk geliyormuş. Hani o tarzda bakmıyor kimse, ya diyor ki bu ara bu yani biz bunu biliyoruz zaten. Kelebek çamı var kelebek camıyla şey yapıyorsun havalanıyorsan. Yani kışın buz gibi kaloriferi mesela bizimkinin kaloriferi arazlıydı Uzun yol gideceğimiz de üstümüze battaniye alıp gidiyorduk yani. Yani insan bunu normalde çeker mi? Yani benim bizim 2019 model de arabamız var. Ama onun tadı bir başka onla ee yolculuk etmek daha bir keyifli hissediyorsun Yani arabanın her şeyi hissediyorsun.” (Tahsin, 06.01.2021).

Tahsin’in soğuk havada battaniye ile seyahat etmek pahasına vosvos otomobilini tercih etmesi ya da Supi’yi yolda bırakmasına rağmen sebat ederek vosvos otomobil kullanması vosvos özel ilgi grubu katılımcılarının sebat isteyen bir aktivitenin parçası olduğu bulgusunu güçlendirmektedir. Bu bulguyu güçlendiren bir diğer veri ise belge incelemesi aracılığı ile elde edilmiştir. “Vosvos Magazin Dergisi” 1997 yılında çıkardığı ilk sayısının 28. sayfasında “Vosvosla Kış Zordur” başlığı ile bir makale kaleme almıştır. Bu makalede vosvos otomobilin yolda bırakabileceği ve yolda kalmamak için bakımlarının yapılması gerektiği “motor bakımı”, “fren bakımı”, “mekanik”, “silecekler”, “kalorifer”, “lastikler” ve “dış bakım” alt başlıkları altında ele alınmıştır. “Vosvos Magazin Dergisi” ne ait belge görsel 4.1’de paylaşılmıştır.

bakımlı VW

Vosvosla kış zordur

Aşağıda verdiğim bakım bilgileri her mevsim için gerekli. Ancak, VW’ler kış aylarında daha problemlidir. Özellikle de kış soğuklarında, yağmurda, çamurda yolda kalmak çok zor bir durum. Kış bakımı hem arabanızın hem sinirlerinizin sağlığı için çok önemli ve ihmale gelmez bir iş.

Motor bakımı: 1 Hava filtresi buji platin subap ayarları. Hava filtresi hortumları ve hava filtresi hortumlarının bağlandığı filtre üzerindeki subapların kontrolü. Distribütör, avans otomatığı bakımı. Bütün benzin hortumlarının kontrolü, özellikle karbüratör benzin girişi ve karbüratör üst kapağının bakımı yapılmalı. Karbüratörün üzerindeki giriş borusu çok tehlikeli. Sebebinin sorarsanız; karbüratör üzerindeki benzin girişi fabrikasyon geçmedir, dolayısıyla bazen karbüratörün üst kapağındaki sarı uç yerinde çıkıyor ve haberi-

kontrol edilmeli, eksik ise akü suyu ile tamamlanmalı. Akü yerinin sabit olması, oynamaması gerekiyor. Özellikle akünün üstü yağlı kan bir madde ile kapatılmalı, elektrik kaçağı önlenmelidir.

Silecekler: Silecek motoru bakımı silecek fırçası yenilenmeli, silecek su deposuna camsil, mavi ispirto veya alkol konmalı aksi taktirde donan su fiskeye pompasını veya su motorunu bozabilir.

Kalorifer: VW’nin tartışılmaz çok güzel kalorifer sistemi, hiç bir güç kullanmadan ısı elde ediyor. Ancak tam ve salıkli sıcaklık ve içeriye egsoz dumanı alması için bakımlı olması gerekiyor. Bu biraz zor olmasına rağmen, iş bilen usta için çok basit.

Aydınlatma: Far ve sinyal lambalarının kontrolü. Görüşün zayıfladığı kötü havalarda bu çok önemli. Arka cam resistansını lütfen iyi kullanın. Resistans çok ceryan çektiğinden dolayı...

Görseller 4.1. “Vosvos Magazin Dergisi” 1. Sayıda yayınlanan “Vosvosla Kış Zordur” makalesi

Vosvosun yolda kalması durumu katılımcıların sıklıkla ifade ettiği ve eski tarihli bir dergiye de konu olduğu görülmüştür. Yakıt masrafı, çıkardığı teknik sorunlar ve günümüz konforunu yansıtmadığını belirten yorumlara rağmen vosvos otomobil için zaman ayırmaları “sebat isteyen” bir aktivite bulgusunu ön plana çıkarmıştır.

Ciddi bir boş zaman aktivitesinin bir diğer alt teması olan “Boş Zaman Kariyeri” elde etme, gönüllü dernekleşme süreçleri ve bu dernek içerisinde aldıkları roller ile desteklenen bir bulgu olarak ortaya çıkmıştır. “Kamp ateşi”, “konvoy” ve “buluşma etkinliği” gözlemlerinde dernek başkanının ve bazı yöneticilerin vosvos otomobilleri ile katılım gösterdikleri bu retro boş zaman aktivitesi kapsamında boş zaman kariyeri elde ettikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Bu gözlemlerde, kamp ateşinin nereye ve nasıl kurulacağına, konvoyun hangi kuralları izleyeceğine, otomobillerinde yaşadıkları arızalar için diğer katılımcıların fikir alışverişi bulunduklarına ve bazı kullanıcıların bu özel ilgilerini yardımlaşmaya dönüştürdüğü gözlemlenmiştir. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyeleri ile geçirdiği retro boş zaman diliminde tiyatro topluluğu kurarak edindiği boş zaman kariyerini Cerenimo aşağıdaki ifadeleri belirtmiştir:

“... abim ama bir de şöyle bi durum var da tiyatro topluluğu da kurduk. AnkaVos tiyatro topluluğu da kurduk. “Saatleri Ayarlama Enstitüsü” oynadık. O da güzel gerekçemiz şu yani ben 50 yaşındayım. Benim sanat hayatım yok. Sahne hayatım da yok ama bizden sonraki gelecek olan nesile şeyi bırakmak lazım vosvos sadece seni A noktasından B noktasına taşıyacak bir araç

değildir. Yani Volkswagen kullanıcısının bir farklılığı vardır.” (Cerenimo, 26.12.2020).

Sosyal topluluk içerisindeki statüleri “Boş Zaman Kariyeri” adına bulgu olarak sunulabileceği gibi bu topluluk içerisinde bir tiyatro oyunu sahnelemek ve yönetmek de bu bağlamda ele alınabilir. Bu bulgu, katılımcının bir oyun sahnelemesi ve tecrübe kazanması yönüyle “Somut ve Sürekli Faydalar” sağlayan bir etkinlik alt temasıyla da yakından ilişkilidir. Ayrıca “Somut ve Sürekli Faydalar” alt temasını destekleyen farklı birçok bulgu verilerden elde edilmiştir. Bunlardan öne çıkanları; katılımcıların vosvoslarında çıkan teknik ya da mekanik sorunlardan dolayı kazandıkları kendi otomobillerini tamir etme becerisi ve içinde bulundukları sosyal topluluğun bir üyesi olarak (yolda kalma, kan bulma, iş bulma vb.) konularda birbirleri ile sürekli yardımlaşmalarını ifade etmektedirler. İfade ettikleri bu durum somut ve sürekli fayda sağlayan bir retro boş zaman aktivitesi olduğunu açık bir biçimde göstermektedir. Otomobil tamiri konusunda kazandığı tecrübeyi ve topluluk içerisindeki yardımlaşmayı Nalan

“...abi kardeş ikimiz yapıyoruz tamiri ama kendikilerimizi yapıyoruz. Yani kardeşim daha bilgili o konularda. Ben sadece yardımcı, ben işte karbiraör temizliği buji değişimi onları o konularda daha hâkimim. Çok arıza veriyor araç mesela Karadenize tatile gidiyorduk bir kere 9-10 vosvos. Arkadaşın birinin vosvosu tekledi durdu birden ve durduk hepimiz 20 - 30 kişiyiz hop kaldırdık motoru indirdik içinden geçtik 3-5 saat uğraştık. Böyle bir ortamda

ister istemez tecrüben oluyor bakıyorsun izliyorsun biri bir şey biliyor sen de öğreniyorsun. Tabi bazen ben biliyorum demek başımıza belada açıyor (gülüyor). Yanlış bir şey yapıyorsun araban mahfoluyor ama onu da öğreniyorsun bu vesile ile. Vosvosçular genelde ustasıyla arkadaş olur arabayı bırakıp gitmeyiz çok önemli bir şey yoksa. Ustayla sanayide oturur onu tamir ederiz ustaya çıraklık yaparız orada kaparız bir şeyler.” (Nalan, 25.12.2020).

biçiminde ifade etmiştir. Nalanın bu ifadesi vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin katıldıkları retro boş zaman aktivitesi ile somut ve sürekli faydalar sağlayan bir aktivitenin parçası olduğu bulgusunu desteklemektedir. Bir diğer ilişkili alt tema ise “kayda değer bir çaba” dır. Bu tema da yukarıda paylaşılan verilerle ilişki içerisinde. Bir katılımcının otomobil tamirini öğrenmesi bunun için kayda değer bir çaba harcamasıyla mümkündür. Aynı zamanda yukarıda paylaşılan özel ilgi grubu olarak tiyatro oyunu yönetmeleri ve sahnelemelerinin yanı sıra grup üyeleri ile yardımlaşmak için ortaya koydukları çaba da “kayda değer bir çaba” alt boyutuna bulgu olarak ulaşılmasını sağlamıştır. Vosvos Magazin dergisinin 4. sayısında Batur Belirdi isimli kullanıcının 1997 yılının başında 325 milyon TL’ye aldığı pembe vosvosuna yaklaşık 1 milyar harcama yaptığı ve otomobil için maddi ve manevi kayda değer bir çaba içerisinde olduğu belirtilmiştir. İki sayfadan oluşan makalenin ilk sayfası görsel 4.2’de paylaşılmıştır.

Görseller 4.2. “Vosvos Magazin Dergisi” 4. sayıya ait “Pembe Rüya” makalesi

Görsel 4.2’de yer alan köşe yazısında kullanıcının, vosvosu aldığı ücretin 3 katı kadar bir fiyat karşılığında masraf yaptığı ve çeşitli değişikliklere gittiğini ifade etmiştir. Bu makale kişinin vosvos klasik otomobiline maddi ve manevi kayda değer bir çaba harcadığı bulgusuna örnek teşkil etmektedir. Bir diğer alt tema olan “sosyal bir topluluğun üyesi olmak” alt teması ise özel ilgi grubu olan vosvos kullanıcılarının bir dernek altında toplanması ve toplu etkinlikler yapması ile ulaşılan bulgulardan biridir. Yukarıda paylaşılan yardımlaşma, topluluğa ait dergi ya da dergilerin olması grup olarak sanatsal bir faaliyette bulunmaları ve gerçekleştirdikleri etkinlikler gibi örnekler “sosyal bir topluluğun üyesi olmak” alt temasına ait bulgular olarak ön plana çıkmaktadır. Bu bulguyu destekleyen gözlem verisi de bulunmaktadır. Gerçekleştirdikleri konvoy etkinliğinde sosyal bir topluluğun üyesi olarak belirli kurallar dâhilinde hareket ettikleri dernek başkanın komutları ile hızlanıp yavaşladıkları ve bir topluluk bilinci ile hareket ettikleri gözlemlenmiştir (Gözlem 3 “2 Eylül Eskişehir’in Düşman İşgalinden Kurtuluşu Konvoy Kutlamaları” 02.09.2020). Ayrıca 4. gözlemde grubun bir araya gelerek daha önceden yaptıkları kampı ve konvoyu değerlendirdikleri yaşanan sorunları konuştukları da gözlemlenmiştir (Gözlem 4 “Buluşma Etkinliği” 02.09.2020). Gözlem 3 “konvoy” etkinliğinde vosvoslara binerken dernek başkanın “at bin” komutu, konvoyun önünde öncü ve arkasında seçilen artçı bir ekip olduğunu ve hareket halinde dernek başkanının eliyle konvoya bazı işaretler yaptığını gözlemlemiştir. Bu durum gözlem sonrası dernek başkanına sorulmuş ve şu yanıt alınmıştır:

“Kurallar olmazsa baş edemeyiz. Pandemi yüzünden bakma araç sayımız az 30 tane filan ama bazen çevre illerinde geliyorlar 200 araç gezdiğimizizi bilirim ben. “At Bin” bir komut bizim için araca bin emri gibi bir şey aramızda şakalaştığımız bir komut seviyoruzda (gülüyor). En baştaki arkadaşın arkasında ben olurum beni kimse geçemez bir de en arkadaki aracın arkasına kimse düşemez. En öndeki ile en arkadakinde telsiz var. Bazen konvoy trafiğe yakalanır bası ayrı kıcı ayrı yerden çıkar o zaman biz kontrol ederiz onu bu sistemle işte. Kaybolmayız. Grup halinde hareket etmek için kurallar koymak uygulamak lazım. Bazen sert buluyorlar ama yapacak bir şey yok (gülüyor).” (Araştırmacı günlüğü: Nalan, 02.09.2020).

Dernek başkanının bu konudaki görüşü “Sosyal bir topluluğun üyesi olma” bulgusunu destekler niteliktedir. Öte yandan bu bulgu tüm veri toplama araçlarından elde edilen verilerle de tutarlılık göstermektedir. “Ciddi Retro Boş Zaman” teması altında ulaşılan son alt tema ise “aktivite ve katılımcı arasında bağ oluşması” dır. Elde edilen veriler “aktivite ve katılımcı arasında bağ oluşması” alt boyutu için de ortak bulgu

niteliğindedir. Katılımcılarından Sünger vosvos otomobilini diğer otomobillerden ayrı tuttuğunu ve otomobili ile kurduğu bağı onu okşayıp severek yıkadığını şu sözlerle açıklamıştır:

“... zaten biliyorsunuz eski bir şey olduğu için sürekli bir yenilik yapmanız gerekir üzerinde ya da eskiyen bir şeyleri değiştirmek. Yenilik demeyelim de. Eskiyen şeyleri değiştirmeniz gerekiyor. Ya da aklınızda farklı bir şeyler varsa yapıyorsunuz. Bunlardan zevk alarak yapıyorsunuz zaten hobi dememizin amacı o. Gerçek otomobil sonuçta kanlı canlı ruhsatıyla muayenesi var. Binip gezebilirsiniz de bir otomobil yani hem klasik hem diğerlerine göre çok farklı. Yani bir klasik otomobilden de genelde amerikan arabaları aklına gelir insanların. Ben o konuda yani o tarz düşünen insanlardan değilim. Benim için bir araba. Sadece Vosvos tur. Öyle bir farklı düşüncem var benim yani benim için hiçbir araç önemli değildir. Bugün bindiğim güncel araba da önemli değildir. Benim için önemli olan şey vosvos araba olarak tabi diğerlerine de bir madde olarak önem verip bakımını yaptırmak zorundasınız. Yoksa yolda da kalabilirsiniz. Yeni yeni arabada yolda bırakıyor. Her kullandığımız şey gibi onu bakım [00:06:30:00] yenileme kısmından bahsetmiyorum ama değer anlamında benim için Vosvos en önemlisi. Yani dediğim gibi ona binip gidebiliyorsunuz da hobiniz aslında ne bileyim bir gün çıkartıp, yıkayıp, silip, okşayıp, sevip temizleyip kurulduktan sonra binip gidebiliyorsunuz.” (Sünger, 22.12.2020,).

Nasıl bir retro boş zaman aktivitesidir sorusunun ilk teması olan “Ciddi Retro Boş Zaman” temasına ilişkin bulgular incelendiğinde temaların birbiriyle ilişki içerisinde olduğu ve birbirini desteklediği söylenebilir. Vosvos klasik otomobil kullanıcıları, sebat gösteren retro boş zaman kariyeri oluşturan, somut ve sürekli faydalar elde eden, kayda değer bir çaba içerisinde olan, sosyal bir topluluğun üyesi olan ve aktiviteleri ile arasında bağ oluşturan bir retro boş zaman katılımcı grubu oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Bir boş zaman aktivitesinin ciddi bir boş zaman aktivitesi olabilmesi için altı alt tema ön plana çıkmaktadır. Toplanan veriler, özel ilgi grubu olan vosvos otomobil kullanıcılarının bu altı temaya uygun profil çizdiği dolayısı ile vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu katılımcılarının “Ciddi Retro Boş Zaman Aktivite Katılımcısı” olduğunu göstermektedir. Bu tanı, yarı yapılandırılmış görüşmelerden, yapılandırılmamış grup görüşmesinden, gözlemlerden ve belge incelemelerinden elde edilmiştir.

Araştırma da yanıtı aranan ilk soru kapsamında ulaşılan ikinci tema “Vosvosa Kimlik Atfetme” temasıdır. Katılımcılar vosvos otomobillerinin bir kimliğinin olduğunu düşünmektedirler. Bunun bir göstergesi olarak vosvos otomobillerine ad taktıkları yöntem bölümünde de ele alınmıştır. Ayrıca araştırma katılımcıları vosvos otomobillerinin adı ile araştırmada yer almaktadır. Katılımcılar bu isimlerin vosvosların

ruhunu da yansıttığını ifade etmişlerdir. Hümanist, insancıl, inatçı, mülayim vb. kimlik özelliklerinin vosvosa yüklendiği bulgular arasında yer almıştır. Vosvosu bir canlı olarak görmektedirler. Kullanıcılar vosvos otomobillerini aileden biri, arkadaşı, dostu olarak görmektedirler. Kimi zaman da evcil bir hayvana benzetmektedirler. “Vosvosa Kimlik Atfetme” temasının ve alt temaların elde edildiği veri toplama yöntemleri tablo 4.2’de paylaşılmıştır.

Tablo 4.2. “Vosvosa Kimlik Atfetme” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri

Tema	Alt Temalar	Bulgunun Elde Edildiği Veri Toplama Yöntemi			
		Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler	Yapılandırılmamış Görüşmeler	Gözlemler	Belge İncelemesi
Vosvos’a Kimlik Atfetme	Adı Var	✓	✓	✓	✓
	Ruhu Var	✓	✓		
	Sevimli	✓	✓		
	Şirin	✓	✓		✓
	Hümanist	✓			
	İnatçı	✓			
	Mülayim	✓			
	Sempatik	✓	✓		✓
	Aileden Biri	✓	✓		✓
	Evcil Hayvan	✓	✓		
	Dost	✓	✓		✓
	Arkadaş	✓	✓		✓

Tablo 4.2’de paylaşıldığı gibi vosvos otomobil kullanıcıları vosvos otomobillerine sevimli, şirin, hümanist, inatçı, mülayim, sempatik gibi özellikler atfetmenin yanı sıra aileden biri, evcil hayvan, dost ve arkadaş görme gibi yaklaşım sergiledikleri bulgular arasında yer almıştır. Vosvos otomobillerine isim verdikleri ve bir ruhu olduğuna inandıkları bulgusuna da ulaşılmıştır. Belge incelemesi kapsamında analiz edilen dijital belgelerden “Hava Soğutmalı – Vosvos Kardeşliği Filmi” videosunda Saruhan Singen dünyanın en sevimli arabası olarak ifade ettiği görüşü aşağıda belirtilmiştir:

“İki tane vosvos değiştirdim. Vosvos öyle bir arabaki dünyanın en güzel arabası bence, en sevimli arabası. Sempatik, o kadar sempatik bir arabaki ben onun içine girdiğim zaman

hanımlar bile bana trafikte yer veriyorlar (gülüyor). Buyur geç diye.” (Saruhan Singen, Hava Soğutmalı – Vosvos Kardeşliği Filmi)

Vosvos klasik otomobili ile dertleştiğini belirten yarı yapılandırılmış görüşme katılımcısı İrmik’in ise onu bir dost gibi anlayışlı, baba gibi babacan ve evcil hayvan gibi sadık olarak ifade ettiği görüşü şu şekildedir:

“18 yaşındayken ilk vosvosumu edindim ve 17 sene boyunca yani şu yaşıma kadar hep aynı vosvosu kullandım. Ya benim için çok fazla şey ifade ediyor yani bir arabadan fazlası kesinlikle, çok fazla duygu yüklüyor içinde. Çok fazla anım var yani hani nebileyim değişik bir his anlatması zor. Herhangi bir araba gibi değil, kesinlikle değil bir dost gibi anlayışlı, baba gibi babacan koruyan evcil hayvan gibi sadık yani. Hani araba olarak bakamıyorum ona canım sıkılınca dertleştiğim bile oldu. Üzülünce içine oturup ağladığım insan kimin yanında ağlar? Ben anneme ağlarım ya da dostuma mesela. Sen gidip şu an son model arabana ağlayıp derdini anlatır mısın? Hayır, ama ben konuşuyorum. Demek ki bazen arkadaş bazen anne yani evcil hayvan gibide bir yandan seviyosun okşuyorsun sahipleniyorsun. Farklı bir his ya size delice gelebilir ama 18 yaşında âşık olduğun bir arabayı alıp 17 sene kullanınca bu oluyor galiba (gülüyor).” (İrmik, 10.01.2021).

İrmik, ilk arabası olan vosvosu 17 yıldır kullandığını belirtmiştir. İrmik’in yukarıda belirttiği görüşünden sadece bir dost ya da arkadaş olarak görmediği baba gibi babacan ve evcil hayvan gibi sadık olarak nitelendirdiği, otomobiline diğer kullanıcılar gibi isim vermesi de kendi ifadesinde belirttiği gibi “bir arabadan fazlası” yani kimlik atfedilen ve güven duyulan bir otomobil olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Yapılan dört gözlemde de katılımcıların otomobillerine adları ile hitap ettikleri ve bir canlıymış gibi otomobillerinin durumlarını sordukları gözlemlenmiştir. “Konvoy” gözleminde Nalan’ın bir kafede yaşadığı şu anısın bu blguya örnek olarak gösterilebilir:

“Bir kafede vosvoscu arkadaşlarla otururken Feride hastalanmış onu ustaya bıraktım bu hafta Nalan’a biniyorum diye konuşurken yan masanın bize tuhaf baktığını görüp gülmüştük. Yanlış anlaşılmalara neden olabiliyor bazen sonra o gruba kendimizi tanıtp Feride ve Nalanın vosvos araçlarını olduğunu anlatmak zorunda kalmıştım.” (Gözlem 3. Feride, 02.09.2020, Yer: Araştırmacının Feridenin içinde olduğu konvoy turu).

Otomobillerine isim verme ve canlı gibi davranma arızalanınca “hastalandı” gibi ifadeler kurma bir diğer tema olan “Vosvosa Anlam Yükleme” teması ile de ilişki içerisindedir. Bir diğer katılımcı olan Sünger, otomobilin sahibinin kişiliğini yansıttığına dair görüşünü aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

“Ama bahsettiğiniz şeyleri kişilikleri, karakteri, özelliği adı neyse zaten biz yüklüyoruz onlara. Benim arabam hırçın. Zaten sahibi de hırçındır da ondan hırçındır yani. İşte benim arabam çok hızlı gidiyor yolda. Ya senin araban hızlı gitmiyor sen hızlı kullanıyorsun ya da işte ben şu arabayı solladım bu arabayı makas attım, sen yapıyorsun, sen yüklüyorsun.

Ondan sonra işte benim araba psikopat hayır sen psikopatsın. Sahibi ne neyse arabası da odur sonuçta. Sahibi mülayimse arabası mülayimdir. Ya da bazen şey olabiliyor araba cevap vermiyor okşuyorsun seviyorsun inat ediyor kalkmıyor yerinden o zaman ayrı mesela sahibinin inatçı olmasına gerek yok. İnat ediyor kalkmıyor yerinden seni öylece ortada bırakıyor. Tatile gidiyorsan yolda kalıyorsun ya da işe gidiyorsan kalıyorsun orda çağır çekiciyi seni götürsün tamir filan bir sürü masraf sinir stres sonra eve geliyor bir bakıyorsun senin canın. Atamıyorsun dostun o senin vazgeçemezsin. Benim arabam ben buna çok ağır şeyler yükledim. Ne derler? Özellikler yükledim bu araba çok sakindir. .... Bu araba hızlı gitmeyi sevmez. Bu araba İnsancıl dır. Bu araba yayalara yol verir. İşte bu araba. Ne bileyim sekseni geçmez. Ya da işte o uzun yolda hızlı gidebilirsin falan gibi gibi. Ben bunu yükledim. Bunları da ben her yerde lanse ediyorum. Benden bu arabayı alan birisi. Bu özellikten dışına çıkması çok zor olur. Çünkü o arabanın o özelliklerde olduğuna inanıyor artık. (Sünger, 22.12.2020).

Bu bulgular otomobil ile kurdukları bağı ve otomobile bi kimlik atfettikleri bulgusunu destekler niteliktedir. Gerek görüşme gerekse gözlem verileri araştırma bulgusunun tutarlı olduğunu göstermesi açısından önemli görülmektedir. Otomobiline mülayim, insancıl, dost ya da sırdaş gibi özellikleri yüklediklerini ifade eden katılımcılar ve gözlem verileri “Vosvosa Kimlik Atfetme” bulgusuna ulaştırmıştır.

Araştırmanın ilk sorusu kapsamında elde edilen bir diğer bulgu ise özel ilgi grubu olarak vosvos otomobillerin ilgi çeken bir retro boş zaman aktivitesi olduğu yönündedir. Tablo 4.3’de araştırmanın ilk sorusuna ait “İlgi Çekiyor” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri paylaşılmıştır.

Tablo 4.3. “İlgi Çekiyor” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri

Tema	Alt Temalar	Bulgunun Elde Edildiği Veri Toplama Yöntemi			
		Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler	Yapılandırılmamış Görüşmeler	Gözlemler	Belge İncelemesi
İlgi	Toplumsal İlgisi	✓	✓	✓	✓
Çekiyor	Yakın Çevrenin İlgisi	✓	✓		✓

Araştırmaya yanıtı aranan ilk soru kapsamında vosvos klasik otomobil özel ilgi grubunun “ilgi çeken” bir retro boş zaman aktivitesi katılımcı grubu olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgu, katılımcıların ifadesinin yanı sıra gözlemlerle de güçlü şekilde desteklenmiş araştırmacı “konvoy” gözleminde toplumun yoğun ilgisini gözlemlemiştir. Konvoy esnasında el sallayanlar, fotoğraf çekirmek isteyenler, çocukların ilgisi (el

sallamaları, yanında bulunan ailelerine göstermeleri, şaşkın ifadelerle bakışları vb.), binaların camlarından el sallayanlar ve konvoy etrafındaki kişilerin kornalarla eşlik etmesi el sallaması veri olarak toplanmış ve bu bulguyu güçlendirmiştir (Eskişehir'in Düşman İşgalinden Kurtuluşu Konvoy Kutlamaları. 02.09.2020, Yer: Feridenin içinde hareket halinde konvoy turu). Buna benzer biçimde Hınzır konvoylar ve toplu etkinliklerde ilginin daha fazla olduğunu ama tek başına gezerken de çevreden ilgi gördüğüne yönelik görüşünü şu şekilde belirtmiştir:

“...ya zaten aracın dışarda inanılmaz ilgi çekiyor. Hani anlatamam bunu yıllardır sürekli bakılan el sallanan bir araca binmek güzel bir his. Işıktayken duruyorsun yanında son model jeep var ama içindeki adam vosvosa bakıyor ya da kırmızı ışıktayken yine çocuk el sallıyor annesine gösteriyor resim çekmek isteyenler çok fazla mesela aracı siteye park ediyorum camdan bakıyorum sürekli birileri etrafında resim çekiyor. Ama tabii etkinliklerde konvoylarda iş değişiyor. Acayip bir ilgi duyuyorlar hınzıra adı gibide hınzır kendisi ilgi çekiyor. Etkinlikler farklı tabii onlarca rengarenk vosvos kornalar çalıyor herkesin ilgisini cezbediyor ister istemez ama tek başına gezerken daha kaçamak bakışlı insanlar yakalıyorsun. Gizli resim çekenlerde oluyor.” (Hınzır, 22.12.2020).

Elde edilen veriler sonucunda vosvos otomobillerin ilgi çektiği ve katılımcıların ilgi çeken bir retro boş zaman aktivite katılımcısı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. İlgi çekme toplumun ve yakın çevrenin ilgisi olarak iki alt tema altında irdelenmiştir. Böcük, toplumun ve ailenin ilgisini;

“... kötü amaçlı insan görmek zor burada tanıyoruz birbirimizi. Pandemi sonrası hazıranda etkinliklerimize katıl anlarsın demek istediklerimi. Yolda giderken diğer araçlar sana selam veriyor yol veriyor bu aracın şirinliğini gösteriyor. İnsanların ilgisini çekiyor Çarşıda gez mesela herkes dönüp sana bakıyor. Renkleri farklı ya insanlarda farklı hisler uyandırıyor. Ailem bile hastası bunun. Annem ayrı kardeşim ayrı kuzenler bile arıyor mesela abi nasılsın iyi misin? Ee abi böcük nasıl özledim keratayı diyor. Sen sevince seni sevenlerde onu sevmeye başlıyor.” (Böcük, Tarih: 30.08.2020).

biçiminde ifade etmiştir. Böcükün paylaştığı bu görüş vosvos otomobillerin ilgi çekiciliği ve otomobillere atfedilen kimlik özellikleri alt temaları ile ilişki içerisinde. Kuzenlerinin Böcük ile ilgili konuşurken “kerata” olarak tanımlaması da bu bulguyu destekler niteliktedir. Supi ise eşinin vosvos otomobillerine “kuma” diye hitap etmesine rağmen sürekli eşinin ve ailesinin “Supi” ile ilgilendiğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Oğlum sabahları uyanır garaja girer araca bir bakar öyle işe gider. Annemi kaç gece yakaladım suya kalkıyor geceleri camdan araca bakıp geri gelip yatıyor. Ama nedense araca baktığını kabul etmiyor. Eşimde kuması olarak görüyor ama kumasını benden çok yıkıyor seviyor. Ailede herkes Supi der vosvosa mesela eşim kumam nerde, kumam nasıl, usta ne

dedi filan der. Hastalansa mesela ailedeki herkes teyakkuza geçiyor. Ailenin odak konusu oluyor.” (Supi, 29.08.2020).

Bu bulguların otomobilin ilgi çektiği aynı zamanda araştırmanın üçüncü sorusunun temalarından biri olan “vosvosla bağ kurma” temasıyla da ilişkili olduğu görülmüştür. Katılımcıların ailesi, arkadaş çevresi ve başta çocuklar olmak üzere vosvosu seyir ya da park halinde görenlerin ilgisini çekmektedir.

Araştırmanın ilk sorusu kapsamında elde edilen diğer bulgu ise vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin kendilerine birtakım özellikler atfettiği yönündedir. Bu bulgu “Sürücülerin Kendilerine Atfettiği Özellikler” teması altında toplanmıştır. Kendilerini toplumun her görüşünden insanlardan oluşan duyarlı, doğasever, uyumlu, güvenilir ve topluma örnek olan insanlar olarak tanımlamaktadırlar. Tablo 4.4’de “Sürücülerin Kendilerine Atfettiği Özellikler” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri paylaşılmıştır.

Tablo 4.4. “Sürücülerin Kendilerine Atfettiği Özellikler” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri

Tema	Alt Temalar	Bulgunun Elde Edildiği Veri Toplama Yöntemi			
		Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler	Yapılandırılmamış Görüşmeler	Gözlemler	Belge İncelemesi
Sürücülerin Kendilerine Atfettikleri Özellikler	Duyarlı	✓	✓		✓
	Doğasever	✓	✓	✓	✓
	Topluma örnek olan	✓	✓		✓
	Güvenilir	✓			✓
	Uyumlu	✓			✓
	Her görüşten insan	✓			✓

Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu kullanıcıları kendilerine birtakım özellikler atfetmektedirler. Bu kullanıcılar kendilerini duyarlı, doğasever ve topluma örnek olan insanlar olarak tanımlamaktadırlar. Katılımcılarından Süslü Pakize, Uruguay eski Devlet Başkanı José Mujica’nın en fakir devlet başkanı unvanı ve vosvosçuluğu ile ilişkisini vurgulayarak vosvosçulara atfettiği özellikleri aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

“Uruguay devlet başkanı da öyle mesela duyarlı ahlaklı çalmadı çırpmadı adam. Dünyanın en fakir devlet başkanı. Vosvosçu öyledir örnek olur çevresine imrenir insanlar. Bakmayın

benim kokuşluğuma kamp alanını poşet alır temizlerim mesela. Ya da asla kırmızı ışıklarda geçmem yaya geçidinde durup riayet ederim. Babaannemden yadigâr bu tosbagacılık bana ben hem vosvosu hem vosvosçu ahlakını temizliğini babaannemden aldım. O yüzden bilirim vosvoscuların ahlaklı olduğunu. Buradaki her vosvosçuya güvenirim sende güven şekerim korkma bizden.” (Süslü Pakize, 29.08.2020).

Yapılan “Kamp Ateşi” ve “Kamp Sohbeti” gözlemlerinde vosvos otomobil kullanıcılarının tükettikleri içecekleri yere atmak yerine çöp kovasına attıkları ve çevrelerini temizledikleri gözlemlenmiştir (“Kamp Ateşi” 29.08.2020 ve “Kamp Sohbeti” 30.08.2020). Ayrıca kamp ateşini getirdikleri iki adet bidonun içerisinde yakmışlardır. Kamp gözlemleri sonrası dernek başkanına bunu soran araştırmacı aldığı cevabı araştırmacı günlüğüne aşağıdaki şekilde not almıştır:

“Kamp ateşi için özel hazırlanmış iki bidonu beğendiğimi çok şık ve güzel göründüğünü dernek başkanına söyledim. Başkan da bunun nedeninin, yıllardır aynı yerde kamp yaptıklarını ve çimlere zarar verdiklerini görünce böyle bir fikir geliştirdiklerini belirterek açıkladı. Doğaya duyarlılıklarını gösterir bu durum.” (Araştırmacı Günlüğü, 29.08.2020, Yer: Kamp Alanı).

Elde edilen veriler doğrultusunda vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin kendilerini toplumun her görüşünden insanlardan oluşan, duyarlı, doğasever, uyumlu, güvenilir ve topluma örnek insanlar olan bir retro boş zaman katılımcı grubu olarak gördükleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Katılımcı grubu kendilerine bazı kimlik özelliklerini atfettikleri gibi vosvosa da birtakım anlamlar yüklemektedir. Bu bulgu “Vosvosa Anlam Yükleme” teması altında toplanmıştır. Tablo 4.5’te araştırmanın ilk sorusuna ait “Vosvosa Anlam Yükleme” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri paylaşılmıştır.

Tablo 4.5. “Vosvosa Anlam Yükleme” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri

Tema	Alt Temalar	Bulgunun Elde Edildiği Veri Toplama Yöntemi			
		Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler	Yapılandırılmamış Görüşmeler	Gözlemler	Belge İncelemesi
Vosvosa Anlam Yükleme	Bir Kültürü Var	✓	✓		✓
	Halk Arabası	✓	✓		✓
	Kaliteli	✓	✓		✓
	Hikâyesi - Yaşanmışlığı Var (Buraya Oturmadı gibi?)	✓	✓		✓
	Paranın Satın Alabileceği En İyi Şey	✓			
	Vosvos Öğretmendir / Eğitir	✓			✓
	Orjinaldir	✓			✓
	Barış Elçisi	✓	✓		
	Araç Değil Vosvos	✓			✓

Tablo 4.5’de de görebileceğiniz gibi vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu vosvos otomobillerine birtakım anlamlar yüklemişlerdir. Bu anlamlar vosvosun bir kültürü olduğu, halk arabası olduğu, bir hikayesinin-yaşanmışlığının olduğu, paranın satın alabileceği en iyi şey olduğu, barışın elçisi olduğu ve bir öğretmen gibi eğittiğidir. Ayrıca kullanıcılar otomobil ile vosvos arasında bir fark olduğunu da vurgulamıştır. Vosvos otomobil kullanıcısının topluma örnek olma sorumluluğunu olduğunu ve otomobillerin insanı eğittiğini, bu nedenle de bir halk arabası olduğunu vurgulayan Cerenimo’nun görüşleri aşağıda belirtilmiştir:

Sahne hayatım da yok ama bizden sonraki gelecek olan nesil şeyi bırakmak lazım vosvos sadece seni A noktasından B noktasına taşıyacak bir araç değildir. Yani Volkswagen kullanıcısının bir farklılığı vardır Seni sadece diğer araçlar A noktasında B noktasına götürür ama vosvos içinde nostalji barındırır yılların hatıralarını barındırır. Ona dokunduğun zaman o kültürü eskiyi yaşanmışlığı geçmişi hissedersin. Seni eğitir sana bir misyon yükler. Boşuna halk arabası dememişler buna abim! Halkın arabasıdır bu. Çevrenide temiz tutarsın sigara izmaritini camdan atmaman gerektiği ahlakını da

kazanırsın. Bu topluluk içinde toplumun sıkıntılarına gözünü kapamazsın. Vosvosçunun bir önemi, ehemmiyeti vardır. Sen toplum önünde olup insanlara örnek teşkil etmen lazım. Bizden sonra gelecek olan nesil de diyecek ki ya bak İşte bu adam 50 yaşına gelmiş eşşek kadar adam sanatla hiç alakası yok ama tiyatro yapıyor. Biz pırıl pırıl gençleriz yani biz daha iyisini yapabiliriz diyecekler. Belki bu gömleği bir üst seviyeye çıkartacaklar. Örnek teşkil etmek gerekiyor. Düşünce anlamında memnunum. Sürekli devam ediyor. (Cerenimo, 26.12.2020).

Vosvosun bir halk arabası olduğuna vurgu yapan Cerenimo bir kültüre sahip oldukları ve sorumlulukları olduklarına dair paylaşımda bulunmuştur. Ayrıca bu görüş, bir önceki “Sürücülerin Kendilerine Atfettikleri Özellikler” temasını da destekler niteliktedir. Aslında içinde bulundukları vosvos klasik otomobil özel ilgi grubunun var olduğunu belirttikleri kültürü, sokağa izmarit atmanın yanlış bir davranış olduğunu ya da doğaya saygı duymak ve insanlara örnek olmaları gerektiğini kullanıcılara aşıladığı bulgusu çıkmıştır. Bu bulguyu destekleyen Közüm kendini etkileyen grubu ve ruhu “starbucks gençliği” olarak tanımladığı neslin anlamayacağını aşağıdaki ifadelerle belirtmiştir:

“Buradaki insanlar farklı kafada. Kimin yanına gitsen sana bir şey ısmarlar kardeşi gibi davranır sana. Buraya gelen durumu olan herkes “ben beş bira içeceğim” derse mesela on tane alır diğer beşi de arkadaşlarına ikram etmek için alır. Bu adet şimdi var mı mesela? Alman usulü hesap ödeyen. Starbucks gençliği anlamaz bunları. Bunlar eskide kalan şeyler. Benim yaşıma da genç ama ben bu kültürü aldım bu ortamda olgunlaştım. Şimdi bana birine bir şey ikram etmemek ayıp geliyor.” (Közüm, 30.08.2020).

“Bir kültürü Var” ve “Halkın Arabası” vurgusu belge incelemesi kapsamında incelenen Vosvos Magazin dergisinin 3. sayısında yer verdikleri Bezgin Bekir karikatüründe “İçimizden Biri” vurgusu ile de ele alınmıştır. Bu karikatürün ön yazısında Kemal Sunal filmlerinin ve “Şaban” tiplerinin yıllardır neden hala beğeni ile izlendiğini “İçimizden Biri” vurgusu ile ele alarak vosvos otomobillerin aynı duyguya sahip olduğu belirtilmiştir. Vosvos Magazin dergisinin Leman Dergisinin 1995 yılına ait 46. sayısında Tuncay Akgünün kaleminden çıkan Bezgin Bekir karikatürünü konu alan 3. sayısına ait makale görsel 4.3’te paylaşılmıştır.

BEZGİN BEKİR

“İçimizden biri” değil,
ya da çoğunluğun içinden biri değil

uydurulanlarca, “dinozor” diye tabir edilen ve sayıları oldukça azalmış kesimden muhterem bir zattır, gerçek bir ‘feyle-zof’tur.

Kimi kez ‘Bezginetta Bekiratta’ olur, caretta caretta yavrularıyla birlikte denize girer; kimi kez de HABİTAT II için topluca katledilmeye çalışılan kedi ve köpekleri evine toplar ve der ki: İstanbul kedi ve köpekleriyle güzeldir, onlara dokunma!”

Bir keresinde darbe söylentileri üzerine bir tankın dibinde üç gün boyunca uyur ve darbeyi önler. Bir başka kez, Türk Yunan savaş gemileri arasında balık tutma bahanesiyle olası bir savaş onlediği görülmüştür. Bezgin Bekir’in fazladan ve fuzuli konuştuğu görülmemiştir hiç. Hatta neredeyse hiç konuşmaz ama “1 dakika karanlık” eylemine gürültü çıkaracak onlarca nesneyle katılmaktan da geri kalmamıştır.

Bekir saatlerce hareketsiz de oturabilir, bu haliyle de bir Taocudur kuşkusuz. Bekir’in “doğüstü” yetenekleri de vardır ki, bir akşam saat 8’de, sadece bakışlarıyla koskoca şehrin tüm ışıklarını söndürmeyi başaramamıştır. Bir başka zamanda da 18 saat aralıksız olarak gözlerini dikerek, 3000 ılık yılı ötedeki bir gezegendekilerle temas kurmayı başaramamıştır. Susurluk kazasına asıl neden olanın da o olduğu rivayet edilir. Aslında o Mercedes, kamyonla çarpmamıştır, karşı yönden gelmekte olan Bekir’in VW’sine çarpmıştır. Fakat karsının yaptığı yastıklar sayesinde Bekir kazayı hiç sıyraksız atlattır. Ve tabii ki Bezgin Bekir bir VW-Kaplumbağa kullanmaktadır.

Kemal Sunal filmlerinin neden bu kadar beğenildiği, yüzlerce kez TV’lerde gösterildiği halde neden hiç ondan bıkmadığına ilişkin sosyolojik araştırmalar ve sonuçları diyor ki, “Çünkü Şaban, içimizden biri; Şaban Türkiye gerçeklerinden kesitler taşıyor. Rambo, Superman ya da daha başka film ve çizgi roman kahramanlarıyla ilgili olarak da böyle benzetmeler yapıyor. Onlar hep siyasal ve toplumsal içerikte önemli mesajlar taşımaktalar ve kitleleri son derece ‘dinamik’ şekilde ayakta tutmaktalar. Bir de Tuncay Akçun’un yarattığı ve yıllardır Leman dergisinde yayımlanmakta olan Bezgin Bekir var ki, yok oluşun eşliğine gelicesine değişen bir dünyanın neredeyse tek değişmeyen adamı. Bekir, o değişime ayak

Görseller 4.3. Vosvos Magazin Dergisi 3. sayısı “Bezgin Bekir” makalesi

Ulaşılan veriler ışığında vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu katılımcılarının vosvos otomobilleri “Halk Arabası” ya da “Halkın Arabası” olarak gördükleri bulgusuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin vosvos otomobillerine anlamlar yükledikleri bir retro boş zaman katılımcı grubu olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Araştırma kapsamında ulaşılan altıncı tema ise “Masrafi Çok” temasıdır. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin masrafi çok bir retro boş zaman aktivitesi katılımcı grubu olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Toplanan veriler yakıt, bakım ve arıza masrafları alt temalarını bulgu olarak vermiştir. Tablo 4.6’da araştırmanın ilk sorusuna ait “Masrafi Çok” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri paylaşılmıştır.

Tablo 4.6. “Masrafi Çok” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri

Tema	Alt Temalar	Bulgunun Elde Edildiği Veri Toplama Yöntemi			
		Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler	Yapılandırılmamış Görüşmeler	Gözlemler	Belge İncelemesi
Masrafi Çok	Yakıt Masrafi	✓	✓		
	Bakım Masrafi	✓	✓		✓
	Arıza Masrafi	✓	✓		✓

Vosvos otomobil kullanıcıları bunun masraflı bir aktivite olduğunu ifade etmektedirler. Masraflı olmasına ilişkin görüşler; “Yakıt Masrafı”, “Bakım Masrafı” ve “Arıza Masrafı” alt temaları altında irdelenmiştir. Belge incelemesi kapsamında incelenen “@vosvospoint” instagram hesabı 14.06.2022 tarihinde “Hassas Bekârlardan İnce Sızlanmalar” yazılı bir video paylaşmıştır. Vosvos otomobil sahiplerinin otomobillerine masraf yapmaktan dolayı evlenemedikleri ironisine vurgu yapan videoda sarı bir vosvos görünürken arka fonda konuşan kullanıcının ifadeleri aşağıda belirtilmiştir:

“Evlenemedik suçlusu bu arabadır. İşte düğüne ev eşyasına takı denilen şeylere vereceğimiz parayı işte bunun jantına verdik bunun aksesuarına verdik bunun teybine verdik. Yani bu araba kız arkadaşımın beni kışkandığı bir arabadır” (Belge İncelemesi, @vosvospoint instagram hesabı. 14.06.2022).

Açık erişimle paylaşılan bu videoda yer alan ve yukarıdaki metinde belirtilen ses kaydı farklı otomobiller için de kullanılmıştır. Video ile paylaşılan ses kaydı vosvos otomobil için kayda alınan bir metin değildir. Lüks ya da başka marka klasik otomobiller için de kullanılan bir ses kaydıdır. İlgili hesap bunu vosvos klasik otomobili için paylaşmıştır. Görsel 4.4’de @vosvospoint instagram hesabından açık erişim ile paylaşılan görsel ve yapılan yorumlara yer verilmiştir.

Görseller 4.4. *İnstagram kullanıcısı tarafından vosvos klasik otomobile yapılan masraflara ilişkin paylaşım*

Görsel 4.4’deki paylaşım “vosvos”, “cafe”, “beykoz”, “vosvoscafe” ve “vosvospoint” etiketleri ile paylaşılmıştır. Masraflarının çok olduğu Cerenimo tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“Dedim ya hani birçok amortisman giderlerine rağmen birçok insan bu aracı kullanıyor. Gideri de çok seveni de çok. Yani yakıtı ayrı dert zaten içiyor benzini mübarek eski teknoloji içten yakmalı ee yakıtı bir kenara bırak zaten senede bir iki defa arızalanıyor çekici parası usta parası para da para. Ama seviyoruz be abim ne yaparsın.” (Cerenimo, 26.12.2020).

Cerenimo bu görüşünde vosvosu masraflarına rağmen sevdiğini vurgulamıştır. Bu vurgunun nedenlerinden biri de yedinci tema olarak ortaya çıkan “İyi Hissettiriyor” temasında bulgu olarak ortaya çıkmıştır. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu katılımcıları vosvos otomobil kullanmayı iyi hissettiren bir retro boş zaman aktivitesi olarak tanımlamışlardır. Tablo 4.7’de araştırmanın ilk sorusuna ait “İyi Hissettiriyor” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri paylaşılmıştır.

Tablo 4.7. “İyi Hissettiriyor” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri

Tema	Alt Temalar	Bulgunun Elde Edildiği Veri Toplama Yöntemi			
		Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler	Yapılandırılmamış Görüşmeler	Gözlemler	Belge İncelemesi
İyi Hissettiriyor	Stres Atma	✓	✓		✓
	Huzur	✓	✓		
	Rahatlama	✓	✓		
	Terapi	✓	✓		

Tablo 4.7’de görüldüğü gibi vosvos otomobil kullanıcılarından elde edilen bulgular otomobil ile geçirdikleri vakitte otomobilin kendilerini iyi hissettirdiğine yöneliktir. Yapılandırılmamış grup görüşmesi katılımcısı Süslü Pakize iş stresini vosvos sayesinde attığına dair paylaştığı görüşü aşağıda belirtilmiştir:

“İşten geliyorum mesela hemen garaja giriyorum daha eve atmadan kendimi. Onu bir görüyorum içine oturuyorum öpüyorum. Hele hele o gün iş kötü geçtiyse varya kesin bir girerim garaja içine oturur o eski kokusunu alırım sinirim stresim gider o arada. Öyle eve çıkarım. Rahatlatmada üstüne yok.” (Süslü Pakize, 29.08.2020).

Süslü Pakize kod adlı vosvos otomobil sahibi vosvosunu öptüğünü, içine oturduğunu ve iş stresini vosvos sayesinde attığını belirtmiştir. Motorun çıkardığı sesin, benzin kokusunun ve içindeki eskimişlik kokusunun kendine huzur verdiğini hatta düşünürken bir içinin ferahladığını anlatan Tahsinin görüşleri şu şekildedir:

“Yani bizim için çok keyifli oluyor. O benzin kokusu o böyle her yerden ses geliyor arabanın ama o mutlu ediyor seni. Hiç rahatsız etmiyor böyle motorun gürültüsü. Hani bir çocuk vardı böyle teknede diyordu ki fokurdamasını anlayamazsınız. Buda öyle bir şey aslında bunu kullan yani araba yani ıı biraz böyle ilgisi olan adam yani çok böyle hastası olsun kaç silindir kaç bilmem ne torku. Onla ilgili değil yani yani ben şimdi sıfır arabalarda diyorlarki işte 95 beygir 100 bilmem 40 şey tork bunun torkunuda bilen yok silindirini de bilen şeyini de bilen yok. Bilmese bile o arabaya bindiğinde o benzin kokusunu alıyorsun. O keyfi alıyorsun o gaza bastığında o çıkardığı sen insana inanılmaz bir keyif veriyor. Canımız çok sıkkın olduğunda çıkıyoruz 2 tur atıyoruz şehir içerisinde eve bir geliyoruz Bütün sinirimizi sinirimizi atıyoruz. Motoru dinlemek bile huzurlu motorunun sesi içindeki eskimiş kokusu bi çekiyorum içime (nefes çekiyor burnundan) ohhh o eski kokusu kim bilir ne yaşanmışlıklar var içinde. Bak şu an bile düşünürken bir yüzüme bir rahatlık içime bir ferahlık huzur geldi. .... Çok güzel, çok keyifli böyle TIRIN TIRIN TIRIN (motor sesini taklit ediyor) diye böyle gaza bastıkça çok keyifli.” (Tahsin, 06.01.2021).

Böcük ise vosvos otomobillerin kullanıcılarını sosyal hayattaki sıkıntılardan kurtardığını düşündüğüne yönelik görüşünü aşağıdaki gibi belirtmiştir:

“Bizi işten sıyrıyor, arındırıyor bu vosvos. Sosyal hayattaki sıkıntılardan sıyrılıyorsun.
(Böcük, 30.08.2020).

Elde edilen bulgular ışığında vosvos klasik otomobil özel ilgi grubunun iyi hissettiren, huzur veren, terapi niteliği taşıyan, rahatlatan ve stres atmalarına yardımcı olan bir retro boş zaman aktivitesi olduğu tespit edilmiştir. Vosvosun motor sesinin, barındırdığı yaşanmışlık duygusunun veya katılımcının içinde bulunduğu özel ilgi grubunun etkisi ile katılımcıyı mutlu eden, huzur veren, rahatlatan vb. terapi niteliğinde bir etkinlik olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

4.2. Vosvos Klasik Otomobil Özel İlgi Grubunun Retro Boş Zaman Aktivitelerine Katılım Nedenlerine İlişkin Bulgular

Araştırmada yanıtı aranan ikinci sorunun amacı, vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin retro boş zaman aktivitelerine katılım nedenlerini ortaya çıkartmaktır. Bu amaçla nasıl başladıkları ve onları bir arada tutan nedenlerin ne olduğu sorularına yanıt aranmıştır. Temalar bu sorular çerçevesinde oluşturulmuş ve ulaşılan alt temalar tablo 4.8’de sunulmuştur.

Tablo 4.8. “Nasıl Başladı” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri

Tema	Alt Temalar	Bulgunun Elde Edildiği Veri Toplama Yöntemi			
		Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler	Yapılandırılmamış Görüşmeler	Gözlemler	Belge İncelemesi
Nasıl Başladı	Çocukluktan Gelme	✓	✓		
	Vosvos Sürücülerine İlgi Duyma	✓			
	Eskiye Merak	✓	✓		
	Aileden Gelme	✓			✓

Tablo 4.8’de de görüldüğü üzere katılımcıların bu aktiviteye nasıl başladıkları sorusuna verilen yanıtlardan dört alt temaya ulaşılmıştır. Katılımcılar vosvos klasik otomobilleri ile retro boş zaman aktivitelerine “Çocukluktan Gelme”, “Vosvos Sürücülerine İlgi Duyma”, “Eskiye Merak” ve “Aileden Gelme” nedenleriyle

başladıklarını belirtmişlerdir. Közüm, vosvos sürücüsü olmanın çocukluktan gelen bir ilgi olduğunu:

“Bizim komşu Ali abinin vardı ondan bana kaldı. Çocukluk aşkım yani. Ali abiyi severdim beni de gezdirirdi vosvosu ile öyle öyle başladı bendeki aşk sonra da ruhuma işledi. Çocukluk hatta ilk aşkım.” (Közüm, 30.08.2020).

biçiminde ifade etmiştir. Közümün “çocukluk aşkım” ifadesinde çocukluktan gelen bir ilgi alt temasını destekler bulgu çıkmanın yanı sıra vosvos otomobil ile arasındaki bağı da yansıtan bir bulgudur. Vosvos kullanan insanları kalender ve babacan olarak görüp kullanıcı profiline olan ilgisinden dolayı başladığını belirten Sünger ise bu düşüncesini şu şekilde ifade etmiştir:

“Şöyle an bir şey de var şimdi vosvosun kullanıcı çevresiyle alakalı gördüğünüz insanlar hep böyle farklı insanlar. Yani onlara özenmek de olabilir bu. Vosvos süren adamlara hep bir ilgim vardı bana bir karizmatik kültürlü geliyorlardı ya da ne bileyim eskinin adamı kalender tipler gibi geliyorlardı. Onlara çok özeniyordum vosvosum olmadan önce. Babacan sohbet ehli tiplerdi hep o adamlar ilgimi çekiyordu.” (Sünger, 22.12.2020).

Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin vosvos otomobil kullanımlarının başlangıç noktalarında çocukluklarında aileden ya da sosyal çevrelerinden etkilendikleri bulgusu ortaya çıkmaktadır. İlk soru kapsamında çocukların ilgisini çektiğine dair çıkan bulgunun vosvos kullanıcılarının “Nasıl Başladı” hikâyeleri ile desteklendiği görülmektedir. Çocukluklarında vosvosa derin ilgi duyanların, büyüyünce ve gerekli imkânlarla sahip olur olmaz vosvos sahibi oldukları bulgusu ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra bu bulgunun bir döngü olduğunu da söylemek mümkündür. Bu döngünün farkında olan katılımcılardan İrmik vosvos’un bir kadın için zor olduğunu ve zorlandığını belirtirken kendi çocuğunun da vosvosu görünce tepki verdiğini ve vosvosu göstermemeye çalıştığını yönelik görüşünü aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

“Ya kızım tattığı an zaten ona da almak gerekir. Yani böyle bir bağlılık değişik bir bağlılık. Şimdilik vosvosu hiç göstermemeye çalıştık. Çok böyle bir iki kere gördü ve çıldırdı böyle aahhh uuu büyük tepkiler verdi (Eliyle taklit kızını taklit ediyor). Çıldırdı çıldırdı. Tabi bir çocuk neye çıldırır oyuncaya dimi ee bu araba? Ama çok hani 3-4 yaşından sonra tam zihni ve hafızası tam oluyor. O zamanlara kadar çok fazla içli dışlı etmiyeceğiz. Çünkü çok yorulduk gerçekten yani bakım işi zor. Bana çocukken bulaştı işte 18 yaşından beridir bayağı yani bu sevdadan çok çektim kızım çeksin istemiyorum (gülüyor). Pişmanlık değil tabi ama çok yoruldum be” (İrmik, 10.01.2021).

Çocukluktan kalan bir ilgi ve çocukların oyuncak gibi ilgisini çektiğine vurgu yapan İrmik aynısını kızının yaşamasından yana değil. Çünkü masraflı ve zahmetli bir iş olarak görüyor. Bu masrafı ve zahmeti işaret ederek kızının kendisi gibi vosvos otomobil ile bağ

kurmasından çekiniyor. Katılımcılardan Nalan ise bu durumu çocukluktan kalma bir ilgi ile vosvoscu olduğunu ve zamanla felsefesini anladıktan sonra bunun bir sevedayla dönüştüğüne dair görüşlerini aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

“Çocukluktan gelen bir şey. Hani herbie filmlerinin olsun Bir ıı işte küçüklükte dedemizin anneannemizin, ben anneannemin karbüratör temizlediğini bilirim mesela. Volkswageni hem kendi adıma söylersem çocukluktan hayranım. Çocukluktan gelen bir hayranlığım var yani, evet bakıldığı zaman felsefesi de ilgimi çekti, zaten zamanla felsefesi kullanıcının yapısı duruşu seni bağlıyor bu vosvosa ıı arabanın şekli şemali zaten ilgimi çekiyor. Yani bakıldığı zaman o. anlatılmaz yani bizim ıııı çocukluğumuzda da araba denilince Volkswagen’di. Dediğim gibi dede, dayı da olmasının da şeyi oldu etkisi. Yani araba denildiği zaman o. Parmağımı mesela kapmışlığı var çocukken ne biliyim dudağımı yarmışlığı, dedemin Volkswagen’i vardı. Yani ben 79 doğumluyum hani 73 ıı benim çocukluğumda da vardı hep gene çok geziyordu vosvos. Heralde ondan vosvos bir hayranlığı vardır.” (Nalan, 25.12.2020).

Vosvos otomobil kullanıcılarının eskiye duydukları merak ve çocukluk dönemlerinde aile, sosyal çevre ya da izledikleri filmlerden etkilenmeleri vosvos klasik otomobil özel ilgi grubunun içerisinde bir retro boş zaman katılımcısı olmalarına sebep olmuştur. Katılımcılardan elde edilen bulgular belge incelemesi kapsamında elde edilen verilerle de desteklenmiştir. Vosvos Magazin dergisinin 5. sayısında “Kim kaldı 60’lardan” başlıklı bir makale kaleme alınmıştır. Makalede “Dursun” adı verilen vosvos otomobil sahibi henüz 3 yaşındayken vosvosu babasının aldığını ve çocukluğunun Dursun ile geçtiğini aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

“Vosvos bize babamdan kaldı. Babamın ilk otomobilydi ve büyükbabamın yardımıyla 45.000 liraya aldığında 40 küsur yaşındaydı ama henüz ehliyeti yoktu. .... Dursun’la çok yeri gezdik. O zamanlar ben 3 yaşındaydım. Bütün çocukluğum bu arabayla geçti Türkiye’nin hemen hemen her yerini gezdik.” (Belge İncelemesi, Vosvos Magazin Dergisi 1997 / 5. Sayısı – Kim Kaldı 60’lardan makalesi).

Görsel 4.5’de Vosvos Magazin dergisinin 5. sayısında yer alan “Kim Kaldı 60’lardan” makalesine ait Vosvos Dursun ve ailesinin eski fotoğraflarının yer aldığı görsel paylaşılmıştır.

Dergide Dursun ile çocukluk yıllarına ait fotoğraflarını da paylaşan kullanıcı makalesinin son paragrafına “*Dursun, çok dikkatli kullanıldığı için her zaman sağlıklı bir vosvos oldu*” cümlesi ile başlamıştır. Vosvos otomobil ile kurduğu bağa da işaret eden bu ifade aynı zamanda otomobili bir canlı olarak görüp “hastalanmıyor” diye betimlediği bulgusunu da vermektedir. Bu durumun çocukluktan Dursun ile kurduğu bağ ile ilişki içerisinde.

Görseller 4.5. Vosvos Magazin dergisinin 5. sayısında yer alan "Kim Kaldı 60'lardan" makalesine ait Vosvos Dursun ve ailesinin eski fotoğraflarının da yer aldığı görsel

Görsel 4.5'in sol alt tarafında kullanıcının Dursun ile 1967, 1968, 1968 ve 1997 yıllarına ait fotoğrafları var. Çocukluğundan ve babasından yadigar kalan vosvos Dursunu hala 1997 yılında çıkan dergide kullandığını belirten kullanıcı 1997 yılına ait "Ordu Yaylalarında..." notu ile bir fotoğraf paylaşmıştır. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin bir retro boş zaman aracı olarak vosvos kullanmalarının çocukluktan kalan, vosvos sürücülerine ilgi duydukları, eskiye merak duymaları ve aileden gelen nedenler ile olduğu bulgusu ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu alt temalar ilişki içerisinde.

Araştırmanın ikinci sorusu kapsamında, vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin retro boş zaman aktivitelerine katılım nedenlerinin ortaya çıkartılmasına dönük

toplanan veriler ışığında kullanıcıları “bir arada tutan nedenler” temasına ulaşılmıştır. Vosvos kullanıcılarını bir arada tutan nedenler, araştırmanın diğer sorularının altında çıkan temalar ile ilişki içerisinde. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerini “Bir Arada Tutan Nedenler” tablo 4.9’da paylaşılmıştır.

Tablo 4.9. Vosvos Klasik Otomobil Özel İlgi Grubunu “Bir Arada Tutan Nedenler” teması, alt teması ve ilişkili olduğu diğer araştırma soruları

Tema	Alt Temalar	İlk Araştırma Sorusuna Ait Bulgular	Üçüncü Araştırma Sorusuna Ait Bulgular
Bir Arada Tutan Nedenler Nedir	Ciddi Retro Boş Zaman Aktivitesi Olması	✓	
	Vosvosa Kimlik Atfetmeleri	✓	
	Sürücülerinin Kendilerine Atfettikleri Özellikler	✓	
	İlgi Çekmesi	✓	
	Vosvosa Anlam Yüklemleri	✓	
	İyi Hissettirmesi	✓	
	Tutku		✓
	Sosyalleşme		✓
	Nojtaljik Duygular		✓
	Vosvosla Bağ Kurmaları		✓
	Edindikleri Tecrübe		✓
	Yardımlaşmaları		✓

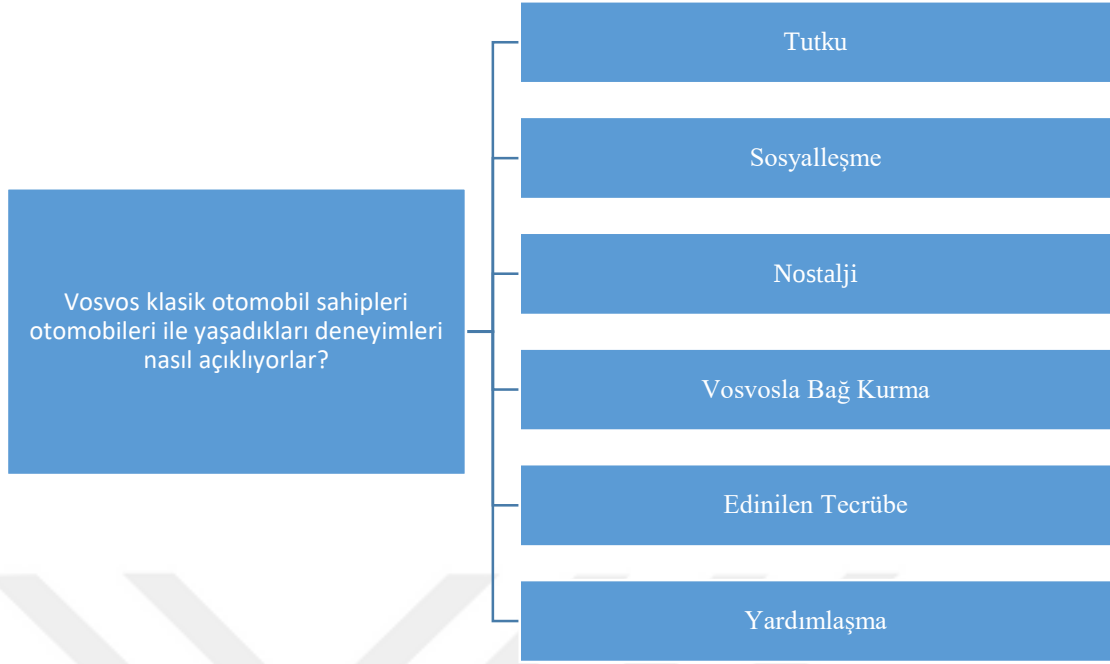
Tablo 4.9’da görüldüğü gibi araştırmanın ilk ve son sorusuna ait bulgular vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu kullanıcılarını bir arada tutan nedenlerdendir. İlk soruya ait “Masrafı Çok” teması katılımcı grubu bir arada tutan nedenlerden değildir. Bu temalara ait veri paylaşımı ve alt temaları ilgili sorulara ait bulgular bölümünde paylaşılmıştır. Vosvos özel ilgi grubunun “Ciddi Bir Retro Boş Zaman” aktivite katılımcısı olması grup içinde etkileşimlerini arttıran ve bir arada tutan nedenler arasında görülmektedir. Kullanıcıların kendilerine ve vosvos otomobillerine kişilik atfetmesi, bu retro boş zaman etkinliği ile kurguları bağı göstermenin yanı sıra neden bir arada olduklarını da açıklar niteliktedir. Nitekim başlama nedenleri arasında “Vosvos Sürücülerine İlgi Duymaları” alt boyutu çıkmıştır. Kullanıcılara atfettikleri kimlik özellikleri de bir arada tutan nedenler arasındadır. Vosvos otomobil anlam yüklemiş

olmaları vosvosun bir kültürünün, yaşanmışlığının, hikâyesinin olduğunu ifade etmeleri de otomobil ve kullanıcı grubu ile oluşturdukları bağı güçlendirerek grubu bir arada tutmuştur. Bu özelliklere ek olarak toplum ve yakın çevrenin vosvosa ilgi duyması hatta yakın çevrenin kullanıcıyı sorduktan sonra vosvos otomobillere isimleri ile hitap edip “o nasıl” diye sormaları grubu bir arada tutan etkenlerden biridir. Otomobilin veya otomobil aracılığı ile bir parçası oldukları sosyal ortamların kendilerini iyi hissettirmesi de grubu bir arada tutan nedenler arasında ön plana çıkmaktadır.

Son araştırma sorusuna ait bulgular bölümünde katılımcı görüşleri ile ele alınacak olan temalar da vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu bir arada tutan nedenler arasındadır. Grubun tutkulu olması ve kamplar, konvoylar, sosyal sorumluluk projeleri ve sosyal medya aracılığı ile sosyalleşmeleri de grubu bir arada tutmaktadır. Ayrıca vosvos otomobil kullanıcılarının nojtaljik duygular ile vosvos klasik otomobilin yaşanmışlığı ve eskiyi hatırlatmasının verdiği ruh hali ile grup içi dinamiğin etkilendiği ve bir arada kaldıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Vosvosla kurdukları bağ, edindikleri tecrübe ve yardımlaşmaları da grubu bir arada tutan nedenler arasındadır. “Bir arada tutan nedenler” alt temasında paylaşılan bulgulara yönelik detaylı veri paylaşımı ilk ve son soruya ait bulgular başlığı altında verilmiştir.

4.3. Vosvos Klasik Otomobil Özel İlgilenim Grubu Üyelerinin Yaşadıkları Deneyimlere İlişkin Bulgular

Araştırmada yanıtı aranan sorulardan üçüncüsü, vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin bir retro boş zaman katılımcısı olarak yaşadıkları deneyimlerin ortaya konulmasıdır. Elde edilen veriler, altı tema ve bu temalara ait alt temalar altında toplanmıştır. Bu bulgulara yapılandırılmamış grup ve bireysel görüşmelerin yanı sıra yarı yapılandırılmış görüşmeler, gözlemler ve belge incelemesi ile toplanan veriler aracılığıyla ulaşılmıştır. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin yaşadıkları deneyimlere ilişkin temalar şekil 4.2’de verilmiştir. Daha anlaşılır olması için alt temalar ayrı ayrı tabololaştırılıp bu bölümde sunulmuştur.

Şekil 4.2. Araştırmanın üçüncü sorusuna yönelik çıkan temalar

Şekil 4.2’de görüldüğü gibi yaşadıkları deneyimler; tutku ile bağlandıkları, sosyalleştikleri, nostalji duygusu yaşadıkları, otomobille bağ kurdukları, sebat ettikleri, tecrübe kazandıkları ve yardımlaştıkları bir retro boş zaman aktivitesi olarak ortaya çıkmıştır. Paylaşılan üçüncü araştırma soruna ait temalardan bazıları alt temalara da sahiptir.

Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin yaşadıkları deneyimlere ait temalardan ilki “Tutku” temasıdır. Katılımcılar vosvos klasik otomobillerine “tutku” ile bağlandıklarını belirtmiştir. Katılımcılarından Supi vosvos klasik otomobili ile tutkudan da öte bir bağlılığı olduğunu aşağıdaki ifadeleri ile belirtmiştir:

“Masrafı da çoktur bu meretin benzini içer zaten ona hiç girmiyorum ama sanayiden de çıkmıyor bizim zibidi. Ama yine de bırakamazsın onu inatla tutkuyla devam edersin onunla yaşamaya. Bizimkine tutku denmez aslında bence bu doğru değil. Bizim ciddi bir tedaviye ihtiyacımız var sorunluyuz. (gülüyor)” (Supi, 29.08.2020).

Kullanıcıların yaşadıkları tutku vosvosların benzin, bakım gibi zorluklarına rağmen vosvos otomobiller ile devam etmelerinin temel kaynağı olarak görülmektedir. Bu bulgu “Ciddi Boş Zaman” teması altında ele alınan yaşadıkları zorluklara rağmen gösterdikleri sebat alt temasını da destekler niteliktedir. Örneğin Hınzır masraflarına rağmen vosvosla olan deneyimini şu şekilde ifade etmektedir:

“Bizdeki sevgi mi dersin bağlılık mı dersin bence farklı bir şey bizdeki. Ayrı bir boyut neye hayran olursun mesela sen işte çok imrenirsin ondan kopamazsın öyle bir şey. Mesela sana

yardımcı olmak bile beni motive ediyor. Tamam, insanlık minsanlık ama söz konusu vosvos o nedenle sana yardımcı olmak 10 kat 20 kat fazla mutlu ediyor beni. Burdan hesaplamak lazım nasıl bir tutkuyla bağlı olduğumuza araca o nedenle sorunu tekrar düşünecek olursak cevabı tutku aramızda tutku var. Yani masrafı çok kahır çok derdi çok ama huzur veriyor mutlu ediyor eski günleri anımsatıyor bunlarda ona tutkuyla bağlıyor bence bizi. Tutku olmasa 30 sene bu kahır çekilir mi? Hanım bile zorluyor bazen ama buna olan aşk zorlamıyor (gülüyor). Haa bu arada sadece ben değil çevremde düşünüyorum mesela bizim ekip hep öyle tek ortak noktamız vosvostur ve yıllardır buluşuruz. Her seferinde de konular vosvosta birleşir.” (Hınzır, 05.01.2021).

Vosvos Hınzır’ın sahibinin ifadesi ile tutku olmadan yüksek masraflara rağmen vosvos otomobiller ile retro boş zaman aktivitesi katılımcısı olmanın imkansız olabileceğini düşündüğü anlaşılmaktadır. Hınzır’ın ifade ettiği “tutku olmasa 30 sene bu kahır çekilir mi?” sözü, bu bulguyu destekler niteliktedir. Vosvos otomobilleri ile kurdukları tutku boyutunda bağ ile uzun bir süre boyunca bu retro boş zaman aktivitesi içerisinde oldukları söylenebilir.

Araştırma kapsamında cevabı aranan üçüncü soruya ait alt temalardan biri “Sosyalleşme” alt boyutudur. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin bir retro boş zaman aktivite katılımcısı olarak yaşadıkları deneyimler arasında katıldıkları aktivite ile sosyal çevre kazandıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Tablo 4.10’da “Sosyalleşme” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri paylaşılmıştır.

Tablo 4.10. “Sosyalleşme” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri

Tema	Alt Temalar	Bulgunun Elde Edildiği Veri Toplama Yöntemi			
		Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler	Yapılandırılmamış Görüşmeler	Gözlemler	Belge İncelemesi
Sosyalleşme	Yeni Bir Sosyal Çevre Edinme	✓	✓	✓	✓
	Etkinlikler	✓	✓	✓	✓
	Aracılığı İle Sosyalleşme				
	Sosyal Medya Aracılığı İle Sosyalleşme	✓	✓		✓

Tablo 4.10’da görüldüğü gibi vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyeleri bir retro boş zaman aktivitesi katılımcısı olarak katıldıkları aktivite kapsamında “yeni bir sosyal çevre edinme”, “etkinlikler aracılığı ile sosyalleşme” ve “sosyal medya aracılığı ile sosyalleşme” olanaklarına sahip oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Yeni bir sosyal çevre kazanımını iki boyutu ile bulgulara yansıtmıştır. Bunlardan ilki, diğer vosvos otomobil kullanıcıları ile tanışma ve sosyalleşmedir. İkincisi ise, vosvos otomobilleri olmayan ve vosvoslara ilgi duyup kullanıcı ile etkileşim kurulmasıdır. Bir retro boş zaman aktivitesi olan vosvos otomobil kullanımı kişinin sosyalleşmesine de katkı sağlamaktadır. Tahsin, pek samimi olmadığı bir iş arkadaşının çocuğu vosvos Tahsine binmek isteyince bir kafede oturup sohbet ettiklerini aşağıdaki ifadeleri ile belirtmiştir:

“Şimdi ben bu arabaya bindiğimde bir de tweety sarısı. Bu “Transformers Bumble” filmindeki araca benziyor. Ben onu izlememiştim geçenlerde izleme fırsatım oldu. Beni gören küçük çocuklar “bumblebee bumblebee” diyorlardı her seferinde. Böyle hemen geliyor aileler tanışmak istiyor binebilirler mi çocuk diyorlar mesela foto çekiyorlar. Bizim fakülteden birkaç hocamızda çok rica etti. Çocuklarımızda kampüs içerisinde bir iki tur attırabilir misin diye attık. Normalde ayrı bölümlerdeyiz pek samimi değildik ama gittik oturduk kahve içtik mesela kare kafede? Görenlerden vosvoscuların arabası genelde kıymetlidir vermez hani. Ama ben veririm yani denemek isteyen varsa güvendiğim bildiğim bir insansa veririm denemesine müsaade ederim ve bir tane öğrencimiz sunu demişti; hocam bana hayatım boyunca unutmayacağım bir ııı deneyim yaşattınız dedi.” (Tahsin, 06.01.2021).

Vosvos kullanıcı grubunun otomobilleri aracılığı ile “sosyalleşme” temasının bir diğer alt teması da “Etkinlikler Aracılığı İle Sosyalleşme” dir. Etkinlikler kapsamında sosyalleşme vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin bir retro boş zaman etkinliği olarak katıldığı kamplar, konvoylar, buluşmalar, düğünler, seçimler ve sosyal sorumluluk etkinlikleridir. Katılımcıların görüşlerinden bu etkinlikler aracılığı ile sosyalleşmekte oldukları anlaşılmaktadır. Vosvos Magazin dergisinin 4. sayısında “Ülkem Aydınlik” başlıklı bir makalede etkinliğin içeriği paylaşılmıştır. Makalede, 8 yıllık temel eğitime katkı için vosvosseverlerin İstanbul Sultanahmet meydanında toplandığı ve eğitimin önemine dikkat çekmek için bir etkinlik düzenledikleri belirtilmiştir. Vosvos magazin derginin “Ülkem Aydınlik” başlıklı makalesinin yer aldığı görsel 4.6’da paylaşılmıştır.

Görseller 4.6. Vosvos Magazin dergisinin 4. sayısında yer alan “Ülkem Aydınlik” makalesine ait sosyal sorumluluk etkinliği

Araştırmanın ilk sorusuna ait temalardan olan “Vosvosa Anlam Yükleme” temasına ait “Toplumsal Otomobil” alt temasında da vurgulanan sosyal olaylara duyarsız kalmayan vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyeleri sosyal sorumluluk etkinlikleri de düzenlemektedirler. Bu etkinlikler aracılığı ile de sosyalleşmekte ve yeni insanlarla tanıştıklarını ifade etmektedirler. Geleneksel hale gelmiş yıllardır düzenledikleri kampları ve bazı konvoy etkinliklerine de sahipler. Ayrıca dez avantajlı gruplara yönelik etkinliklerde düzenlemektedirler. Lösemili çocuklar, down sendromlu çocuklar ya da faîş sigorta fiyatlarını protesto ettikleri çok çeşitlilik gösteren etkinlikleri mevcuttur. Bu etkinliklerde de sosyalleşme imkânına kavuşmaktadırlar. Ayrıca sosyal medyada bu etkinlikleri paylaşıp daha geniş bir kitleye hitap etmektedirler. Sosyal medya aracılığı ile de yeni insanlarla tanışmaktadırlar. Yarı yapılandırılmış görüşme katılımcısı Sünger

sosyal medya aracılığı ile birçok kişiyle tanıştığına yönelik görüşünü ve sosyal medyadan tanıştığı bir vosvos kullanıcısına bayram sabahı yolda kaldığı için yardım ettiğini aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

“Çünkü sosyal medyada da yazdığımız, paylaştığımız bir şeye anında tepki alabiliyoruz a işte şu beğendi bu like attı bu eee cevap verdi, bu kimmiş? Ee şunu dün de cevap vermiş daha bu güzel bir arkadaşımız falan gibi insanlarla hemen böyle sıkı sıkı, sıkı arkadaşlıklar, dostluklar kuruyorsunuz. Ama ee bir araya geldiğimizde bunun üzerine ee belki beş on kat daha hızlı ilerleyen bir dostluk kuruyorsunuz. Ee şimdi böyle bir şey sorduğunuzda benim aklıma ilk gelen ve ilk gelenlerden bir tanesi diyim Konya 'da tanıştığım yani daha önce tabii sosyal medyadan VosVos aracılığı ile tanıştığım. Konyaya gittiğimizde bizi karşılayan ee güzel insanlardan bir tanesi olan arkadaşımızla alakalı. Ee biz bir tatil için bayram tatili için şehir dışına gitmiştik ve ee tatilin ikinci günüydü galiba. Bayramın da yanlış hatırlamıyorsam ilk günü sabahleyin de benim telefonum çaldı. Yani bir bayram günü yedide telefon çok nadir çalar. Yani ailenizden birileri dışında ee önemli bir şey olduğunu düşünüp açtım. Ee arkadaşımız durum şu VosVosuyla İstanbul'a gidiyor. VosVosunda problem var yardım ettik ona bayram sabahı.” (Sünger, 22.12.2020).

Sosyal medya aracılığı ile vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyeleri daha hızlı iletişim kurup sürekli takip halinde kalabilmektedirler. Bu bulguyu Sünger'in yukarıdaki görüşü desteklemektedir. Yeni insanları sosyal medyadan tanıyıp kamp gibi etkinliklerinde ilişkilerini derinleştirebilmektedirler. Kullanıcılara ait veriler ışığında elde edilen bulgular vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin bir retro boş zaman aktivite katılımcısı olarak sosyal medya ve etkinlikler aracılığı ile sosyalleştiklerini ve yeni bir çevre edinerek bir retro boş zaman aktivite katılımcısı olduğunu göstermektedir.

Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyeleri bir retro boş zaman aktivitesi katılımcısı olarak nostaljik deneyimler yaşamaktadırlar. Katılım gösterdikleri retro boş zaman aktivitesi eski günleri hatırlatmakta ve olumlu duygular çağrıştırmaktadır. Katılımcılar kullandıkları vosvosların kendilerinden önceki sahipleri ile bir bağ kurmakta ve bu bağı sahiplenip yaşatmak ya da sürdürmek gibi bir görev yüklemektedirler. Süngerin Bagajı vosvos otomobillerin kokusuyla dahi eskiyi hatırlattığını belirttiği görüşünü aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

“Eski her zaman iyidir, insani ilişkileri iyiydi, ürünler daha kaliteliydi. Eskiye hatırlatıyor bana eskide oluyorum bu araçla. Eskinin arkadaşlık ilişkisi kalitesi, komşu ilişkisi kalitesi o güzel günler mahalle çocukluk anılarımız. Duygusuyla atmosferiyle içindeki kokusuyla her şeyiyle.” (Süngerin Bagajı, 30.08.2020).

Nostalji kavramı olumlu duygular ile ilişkilidir. Geçmişle alakalı herhangi bir çağrışım olumlu bir duygu bırakıyorsa nostalji teması orada vardır. Katılımcılar da eskiyi

ve eskinin hatırlattığı güzel anları vosvos otomobilleri sayesinde yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Vosvos otomobillerin kullanıcılara çocukluğunda yaşadığı aile içi sıcaklığı, eski insanlara duyduğu güveni ve eskinin dürüstlüğüne hatırlattığını belirten Tahsin'in görüşleri aşağıda belirtilmiştir:

“Bu aile içi sıcaklığın tam ucundan yakaladım yâda hafif böyle yanından geçtim diyebiliriz. Yani ben bir ilçede doğup büyüdüm hatta çocukluğumun bir kısmında köyde geçti. Yani herkes birbirini tanır bir evde toplanır. .... Çocukluğumda hatırlıyorum şimdi 5 amcam şey 4 amcam 1 halam var. 4 amcam kendi aralarında böyle sabaha kadar okey oynarlardı ben bunları hatırlıyorum hani bu sıcaklıkları görüyorum. .... Onun derdi onun tasası derken yani kimse ıı artık oturup ta bayramda bile bir araya gelemiyoruz yani o zamanlar gelebiliyorken bu zaman neden gelemiyoruz? İnsanlar bunu hani ucundan yakaladığım için o anları hatırladığım için bana böyle toplu yapılan eylemler işte o karşıdaki muhallebici. Sen anahtarı gidip ona emanet ediyorsun. Benim çocukluğumda ilçede alt komşuma anahtarı emanet edebiliyordum ama şu an kapı komşumu tanımıyorum hiç kimseye bir şey emanet edemiyorsun yani benim özellikle bu yönden ilgimi çekiyor vosvos. O sıcaklık, dürüstlük, güven yani bunları bu temelde ıı benim için ıı önemli mesela şey ıı vosvos için de bunu söyleyebilirim ben. Şimdi bir yerde bir vosvoscu göreyim iki dakika hani bende de vosvos varsa sanki böyle uzun zamandır sohbet ediyormuşuz da ara verilmiş tekrar görmüşüm gibi oluyor. Güveniyorum o adama ondan zarar gelmez diyorum. Polis bile ya vosvoscu görünce durdurmuyor güceniyor. Bunlar eskide kaldı vosvosa binen de eskinin adamıdır güvenilirdir. O ruhu, duyguyu ne bileyim yaşıyordur.” (Tahsin, 06.01.2021).

Tahsin, vosvos otomobillerin kendisine geçmişi ve geçmişteki olumlu duyguları ya da güzel günleri hatırlattığını vurgulamıştır. Bu olumlu duygular vosvos otomobillerin yaşıyla bağlantılı yaşanmışlığı ile de ilişki içerisindedir. Vosvos otomobil sahipleri aldıkları otomobillerin geçmişi ile de yakından ilgileniyor. Geçmişi ve yaşanmışlıkları onlar için çok anlamlı ve kıymetlidir. Bu bulguyu destekleyen Cerenimo, Köpük isimli diğer vosvosunun içinde bir defter buluyor. Bu defter onu vosvos Köpüğün geçmişine götürüyor. Cerenimo, köpüğe bindiğinde eski sahibi Makbule teyzenin onun dokunduğu direksiyona dokunduğunu ve evde yaptığı kekleri vosvosun içinde yediğini nasıl hayal ettiğini aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

“Vosvosun içerisinde şey çıktı abim, defter çıktı. Amcam bunu 1971 yılında askermiş 71 yılında bunu alıyor. .... Makbule hanım eşi parantez içinde hesabını da ona sor diye bir not açmış. Ben bunları okudum tekrar aradım makbule teyzeyi dedim ki makbule teyze, ıı işte amcanın adını unuttum Makbule’de şeyden çok aklımda kaldığı için bir diziden. Dedim ki makbule teyze böyle bir hadise olmuş o malzeme sizde mi? Ben de oğlum dedi. Ben de dedi abim sene kaç biliyor musun? 2014 yılında gerçekleşiyor. Ben teyzenin

yanına gittim o memeyi bana teslim etti. 1979 yılındaki değişmiş olan o memeyi ya da iğneyi. Onu bana teslim etti onu aldım. Onun yanı sıra biraz daha ortalığı karıştırmış şeyleri bulmuş arabanın kullanma kılavuzlarını kitapçıklarını. Yedek anahtarını bulmuş. Fabrikanın koymuş olduğu rötuş boyası var rötuş fırçası var onu bulmuş. Lastik tamir takım ekipmanı var böyle küçük bir poşetin içerisinde olur. Onu bulmuş Krikosunu bulmuş. Bunların hepsini bana teslim etti biliyor musun abim. Yani hayat böyle bir şey abim ruh. Şöyle düşünün ben böyle görüyorum şöyle direksiyona oturuyorsunuz ya elinizi o direksiyona koyduğunuz zaman makbule teyzenin de elini o direksiyona koyduğunu hatırlıyorsunuz. İşte eskiden yol üstünde lokantalar restoranlar bu kadar yokken evde pastalar börekler yapılır. 10 yola böyle çıkılır. Bunun adı da yolluk derler. İşte Makbule teyzenin yapmış olduğu o poğaçaanın eşine ikram edişi gözümde canlanıyor. Hani filmlerde oluyor ya bir suret şeklinde aynı şekilde aynı koltukta onlarla yolculuk yaptığını hissediyorsun ben de öyle hissediyorum.” (Cerenimo, 26.12.20201)

Yarı yapılandırılmış görüşme katılımcısı Cerenimonun bu görüşü, araştırmanın ilk sorusuna ait “Vosvosa Anlam Yükleme” temasının altında bulunan vosvosun yaşanmışlığı ve hikâyesi alt temasını da destekler niteliktedir. Vosvos klasik otomobilin yaşanmışlığı ve hikâyesi kullanıcı profilini geçmişe götürerek geçmişte yaşadıkları güzel günleri ve anları yaşamalarına olanak tanımaktadır.

Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin bir diğer deneyimi ise “Vosvosla Bağ Kurma” teması altında irdelenmiştir. Vosvos klasik otomobil kullanıcıları vosvoslarını canlı gibi tanımlayarak, vosvosla özdeşleşerek ve duygusal bağ kurarak vosvos otomobilleri ile bağ kurmuşlardır. Tablo 4.11’de araştırmanın üçüncü sorusuna ait “Vosvosla Bağ Kurma” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri paylaşılmıştır.

Tablo 4.11. “Vosvosla Bağ Kurma” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri

Tema	Alt Temalar	Bulgunun Elde Edildiği Veri Toplama Yöntemi			
		Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler	Yapılandırılmamış Görüşmeler	Gözlemler	Belge İncelemesi
Vosvosla Bağ Kurma	Canlı Gibi Tanımlama	✓	✓	✓	✓
	Kullanıcı İle Vosvosun Özdeşleşmesi	✓	✓		✓
	Duygusal Bağ	✓	✓		✓

Tablo 4.11’de görüldüğü gibi vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyeleri bir retro boş zaman aktivitesi katılımcısı olarak katıldıkları aktivite kapsamında otomobille bağ kurma deneyimine sahiptirler. Vosvos otomobillerini evlat, kardeş, dost, arkadaş vb. sıfatlarla tanımlayarak yakın bir ilişki ve bağları olduğunu ifade etmişlerdir. Kendileri ile özdeşleştirdikleri otomobiller ile duygusal bir bağ da kurmuşlardır. Vosvosları sevgi, aşk, satılmaz ve paylaşılmaz olarak tanımlamışlardır. Cerenimo, vosvos klasik otomobilini eşinin kuması olarak, yani bir canlı gibi tanımladığına ilişkin görüşü aşağıda belirtilmiştir:

“Karımın dediği gibi kuması eşimin kuması (gülüyor). Yani eşim hep öyle söyler. Derki Vosvos benim kumam. E doğru da söylüyor yani. Hayatın tam merkezi abim yani belki o zaman da söylemişimdir ama frene basınca 20 metrede durmuyor. Gaza basınca 200 kilometreyi görmüyorsunuz. Yakıtı fazla, amortisman giderleri fazla. Ama niyeyse. Vosvos benim için çok ayrı. Diğer bütün her şey araba. Ama Vosvos o başka bir şey.” (Cerenimo, 26.12.20201).

Cerenimo vosvos’u bir araba olarak görmediğini onun başka bir şey olduğunu vurgulamıştır. Bu durum, otomobiller ile kullanıcı arasında bir bağ olduğunu ve otomobilden öte bir yerde olduğunu göstermektedir. Eşinin de kuma olarak tanımlamış olması kullanıcının vosvosa verdiği önemin aile içine yansımaları göstermektedir. Bir başka yarı yapılandırılmış görüşme katılımcısı Nalan, evlatlarını dediği vosvos otomobillerine inatçı, mülayim gibi özellikler de yükleyerek “satarsam hasta olurum” ifadesini kullandığı görüşü aşağıda belirtilmiştir:

“Aslında Feride'nin hikâyesi de şöyle; Sene 97 ben ehliyet kursuna gidiyorum geliyorum. O zaman böyle bir içinde hanımlar geziyor Eskişehir’de ama çok bilinen bir araba. Ya dedim gün gelecek dedim bu araba dedim aynısından benim de olacak dedim ve arabanın

kendisine sahip oldum (gülüyor). O da çok el değiştiren bir arabaydı tesadüfen bir abimizden satın aldık. Ondan sonra da zaten 2016'da Azize katıldı. Tabii ki ilk göz ağrısı Nalan, kök söktürse de bana biraz inat. Şu an cezalı beş yıldır sanayide (gülüyor). Çok inat bir araba. Şimdi hani eğer ki şey olduğunu düşünürsek o da benim gibi Koç burcu 2 koç olmuyor. Badagül, kardeşimin VosVosu o araba bilmiyorum böyle çok mülayim bir araba. Hoş Feride de mülayim. Ben ikisi için söyleyeyim Badagül ve Feride diyeyim bakıldığı zaman çok mülayimler, efendiler. .... Ya şimdi, Nalanla ben inatlaşmayı çok severiz. Felaket inatçı. Hep o galip gelir. Hiçbir zaman ben galip gelemedim. Bir kere sözümü dinleyeceği tuttu onda da tamam dedim ya benzinliğe geldik dedim. Benzini yok. On metre kala benzinli benzini bitirdi dinleye dinleye o zaman sözümü dinledi. O da on metre. Gene de ittirdik ama (gülüyor). Minibüs de biraz kök söktüren bir araba. Ama ama yani evlat, onlar da işte hepsi aynı. O çok cefakâr bir araba. O da hani beni üzdüğünü bilmiyorum onun cefakâr, cefakâr üzmedi beni. Hasta olurum ya satsam (gülüyor) Allah oldurmasın da.” (Nalan, 25.12.2020).

Araştırma da yanıtı aranan üçüncü soruya ait temalardan biri “Edinilen Tecrübeler” olmuştur. Vosvos klasik otomobilözel ilgi grubu üyelerinin bir retro boş zaman katılımcısı olarak deneyimleri arasında otomobil ile ilgili edindikleri tecrübelerde vardır. Tablo 4.12’de araştırmanın üçüncü sorusuna ait “Edinilen Tecrübe” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri paylaşılmıştır.

Tablo 4.12. “Edinilen Tecrübe” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri

Tema	Alt Temalar	Bulgunun Elde Edildiği Veri Toplama Yöntemi			
		Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler	Yapılandırılmamış Görüşmeler	Gözlemler	Belge İncelemesi
Edinilen Tecrübeler	Bakım Tecrübesi	✓	✓	✓	✓
	Teknik Bilgi	✓		✓	✓
	Tecrübesi				
	Otomobil Kullanmada Tecrübe	✓	✓		

Tablo 4.12’de görüldüğü gibi vosvos klasik otomobilözel ilgi grubu üyeleri bir retro boş zaman katılımcısı olarak katıldıkları aktivite kapsamında otomobil iel ilgili “Bakım Tecrübesi”, “Teknik Bilgi” ve “Otomobil Kullanmada Tecrübe” alt temalarında tecrübe kazanmaktadırlar. Vosvosa eski model olması ve sorun ya da arıza çıkarma olasılığının yüksek olması kullanıcıya vosvosun bakımı konusunda tecrübe

kazandırmıştır. Bazı kullanıcılar belirli düzeyde tamirini kazandıkları tecrübelerle vosvos otomobillerinin tamirlerini yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu tamir becerisine paralel kullanıcıların teknik aksamla ilgili bilgi ve deneyimlerinin de arttığı söylenebilir. Vosvos klasik otomobillerin hidrolik direksiyonunun olmaması ve fren sisteminin çok verimli olmaması gibi konuların ön plana çıkması da kullanıcıya otomobil kullanımında tecrübe kattığı bulgusu elde edilmiştir. Bu zorluklarına rağmen vosvosu tercih ediyor olmaları ise, araştırmada ortaya çıkan tutku, ciddi bir boş zaman aktivitesi, iyi hissettiriyor olması ve otomobil ile bağ kurmaları gibi temaları da destekler niteliktedir. Otomobil kullanımı konusunda ve bakım konusunda kazandığı tecrübeyi vosvosun getirdiği zorluklara bağlayan İrmik'in "erkek şoförleri cebimden çıkartırım" ifadesi ile vurguladığı tecrübelerine dair görüşleri aşağıda belirtilmiştir:

"Müthiş zor. Kolay hiçbir yanı yok bir kere. .... Vosvos kullanmak kadın olarak gerçekten çok zor, birçok zorluğu var. Birincisi ben hani araba kullanmaya vosvosla başladım ve normalde hani şey yaparsınız sürücü kursunda işte 4 ders 5 ders hoca gösterir debriyajlı arabayla. Sonra sınava girersiniz geçersiniz zaten o çok kolay bir araba yani hiçbir sorun yok bir günde öğreniyorsunuz yani. Ben ehliyetimi aldım, sonra vosvosu öğrenmem 1 ay sürdü, 1 ay... Yani haftada 3-4 gün çarpışma olmayacak küçük bir mahallede döne döne sadece hani kaldırmayı stop ettirmeden yürütmeyi herhangi bir yere çarpmamayı öğrenmek bile 15 gün oluyor nerdeyse. O açıdan gerçekten kadın şoförlere çok tavsiye etmem yani. Ama öyle bir alıştım ki yani şu an tır bile kullanabilirim herhangi bir kamyonunda çıksam kullanırım yani çok kol gücü istiyor yani hidrolik direksiyon yok hidrolik fren yok. Bu yüzden gerçekten özellikle park ederken tekerlekler duruyorsa müthiş bir kol gücü istiyor. Kol kası yapıyorsunuz zaten Ondan sonra ısıtması yok. Bir kadın olarak ayaklarınız üşüye üşüye, dona dona geliyorsunuz kış günü. Arka cam sis yapıyor, buğu yapıyor, görmeden gidiyorsunuz. Yani ben çok deneyim kazandım trafikte vosvosla ve bütün erkek şoförleri de cebinden çıkarırım şu an yani tek kaynağın da şey vosvos yani başka bir şey değil. Sanayiye veya şey şeye tamirciye götürmek zor, onu genelde babam hallediyordu açıkça söyleyeyim size. Çünkü tamirciyle olan diyalog da zor oluyor, tamircilerin olduğu mahalleler de genelde biraz daha arka mahalleler oluyor. .... Ama bu zorluklar size hep tecrübe kazandırıyor ne oluyor iyi bir şoför oluyorsunuz ve araçla ilgili tamirle ilgili temel şeyleri öğreniyorsunuz çünkü birden yolun ortasında duruyor arkadaşınızı arıyorsunuz oda size soruyor şuna bak buna bak bunlarda hep kazanım oluyor." (İrmik, 10.01.2021).

Otomobil kullanmanın zorlukları, fren ve direksiyonun hidrolik olmayışının kontrol zorluğu ve buna paralel artan tecrübe kullanıcıların dikkat çektiği unsurlardan. Yapılandırılmamış grup görüşmesi katılımcısı Jülide, ailesinden biri olarak gördüğü ve

“arızalandı” yerine “hastalandı” tabirini kullandığı vosvoslarını kendisinin tamir ettiğini bu nedenle yarı usta olduğunu belirttiği görüşü aşağıda belirtilmiştir:

“Ailemizden biri onlar araba değil. Hastalanınca ben bakıyorum vosvoscuklarıma. Yarı usta oldum bizim vosvosların bakımını ben yapıyorum. Büyük sorun olmadıkça ustaya gitmiyorum tamir için ama sohbet için gidiyorum. Arkadaşlarda getiriyor vosvosları öyle bir ücret almadan yapıyorum yapabildiklerimi. Biraz da mecburi oldu hem çok arıza veriyor hem çok masraf oluyordu. Sık sık ustaya gitmek maliyetli oluyordu zorunlu öğrendim gibi ama zamanla zevkli de oldu.” (Jülide, 29.08.2020).

Jülidenin belirttiği ekonomik zorluklar ve sık arıza vermesi durumu otomobil konusunda bilgi edinmesine yardımcı olmuştur. Ayrıca bir sonraki “Yardımlaşma” temasını destekler bir veridir. Bir karşılık beklemeden kullanıcıların yardımlaşması birbirine destek olması araştırmanın bir başka bulgusudur.

Araştırmanın üçüncü sorusuna ait bulgulardan biri olan “Yardımlaşma” teması vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin bir retro boş zaman kullanıcısı olarak grup üyeleri içinde ve topluma karşı yardımlaşma duygusu taşıdıkları ve farklı deneyimler kazandıkları bulgusu elde edilmiştir. Tablo 4.13’de “Yardımlaşma” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri paylaşılmıştır.

Tablo 4.13. “Yardımlaşma” teması, alt temaları ve bulguların elde edildiği veri toplama yöntemleri

Tema	Alt Temalar	Bulgunun Elde Edildiği Veri Toplama Yöntemi			
		Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler	Yapılandırılmamış Görüşmeler	Gözlemler	Belge İncelemesi
Yardımlaşma	Yolda Kalma	✓	✓		
	Otomobil Tamiri	✓		✓	✓
	Teknik Bilgi Paylaşımı	✓		✓	✓
	Malzeme Desteği	✓			
	Kan Bulma	✓	✓		
	Toplumsal Konularda Destek	✓	✓		✓
	İş Bulma	✓			

Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin yardımlaşma deneyiminin altında yedi tema bulunmaktadır. Bu temalar grup üyeleri arasında yolda kalana, tamir

desteği ihtiyaı olana, teknik bilgi talep edene ve malzeme desteği ihtiyaı olana grup üyeleri arasında yardımlaşma durumunun olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca grup üyesi olmasa dahi iş bulma, kan bulma ve lösemili ya da down sendromlu çocuklara destek amaçlı organizasyonlar yardımlaşma durumunun olduğu bulgular arasında yer almıştır. Yapılandırılmamış grup görüşmesi katılımcısı Cırcır kimsesiz ve lösemili çocuklara yardım ettiklerini onları vosvoslara bindirip mutlu etmeye çalıştıklarını belirttiği görüşü aşağıda belirtilmiştir:

“Gönüllü derneğimiz var bizim kimsesiz çocuklara ya da lösemi hastası çocuklara etkinlik yapıyoruz. Onları vosvosa bindiriyoruz ya da sürpriz yapıyoruz onlara. Onları mutlu etmek beni de mutlu ediyor.” (Cırcır, 29.08.2020).

Çocukları vosvos klasik otomobili ile gezdirmenin kendini mutlu ettiğini belirten Cırcırın bu görüşü vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin yardımlaşma duygusunun büyüklüğünü de yansıtır nitelikte. Yardımlaşma bulgusunda Cerenimo ise birçok konuda grup içi ya da yakın çevresine yardımcı olduklarını belirtirken ancak grup içi yardımlaşmayı “saçını süpürge etmek” deyimini ile açıkladığı görüşü aşağıda belirtilmiştir:

“Yakın çevrenizden de mesela bir şeyler ihtiyaç oluyor. Arıyorlar ya işte bizim akıtıyor da. Urfa'dan bir şeye ihtiyacımız var. Halledebilir miyiz? e Hallederiz. Bu sefer mesela atıyorum. Belediyede bir işimiz var ya, tamamen örnek işte. Su faturası çok Fahiş gelmiş bir arızadan dolayı bunu düzelttirebilir miyiz? bir ahpap var mıdır e var kardeş var işte VosVos Sosyal anlamda, sağlık anlamında eğlence, keyif anlamında Her almamda sana bir mana yüklüyor abim Onun için ben şey diyorum bizim sloganımız şey dost değiliz, kardeşiz. Ancak insan kardeşe birbirine bu kadar candan sarılır, bu kadar iyi işler yapmaya çalışır. Sana emek vermek için saçını süpürge eder ancak kardeş'in yapar. O yüzden de bizim slogan bu. Dost değiliz, kardeşiz.” (Cerenimo, 26.12.2020).

Kardeşlerin birbiri için saçını süpürge yapacağını belirten Cerenimo vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin grup içi yardımlaşma için üstün çaba sergilediğine işaret etmiştir. Yardımlaşma duyguları, vosvos klasik otomobil özel ilgigrubu üyelerinin bir retro boş zaman aktivite katılımcısı olarak deneyimlerinin boyutunu da açıklar niteliktedir.

5. SONUÇ - TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu bölümde; öncelikle araştırmada yanıt aranan sorulara ilişkin bulgulardan ulaşılan sonuçlar açıklanmış olu bu sonuçlar kendi içinde ve alanyazındaki ilgili araştırmalar çerçevesinde tartışılmıştır. Son olarak araştırma sonuçlarına dayalı olarak önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Araştırmada retro temelli boş zaman etkinliklerine katılım gösteren vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin katılım davranışları incelenmiştir. Bu kapsamda üç araştırma sorusuna yanıt aranmış ve elde edilen sonuçlar yorumlanarak tartışılmıştır.

5.1.1. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin nasıl bir retro boş zaman aktivite katılımcısı olduğuna yönelik sonuçlar ve tartışma

Birinci araştırma sorusu kapsamında vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin nasıl bir retro boş zaman aktivitesi katılımcısı oldukları incelenmiştir. Vosvos klasik otomobil sürücüleri ciddi retro boş zaman aktivitesi katılımcısıdırlar. Alanyazın incelendiğinde “ciddi boş zaman” sebat isteyen, boş zaman kariyeri oluşturan, somut ve sürekli faydalar kazanan, kayda değer bir çabanın gösterildiği, sosyal bir topluluğun üyesi olunan ve aktivite ile katılımcı arasında bir bağın olduğu bir boş zaman çeşididir (Elkington ve Stebbins, 2014; Stebbins, 1982, 1992, 2007, 2008, 2017). Katılımcılar vosvosun konfor eksikliğine, yakıt, bakım ve sürekli yaşadıkları tamir masraflarına rağmen sebat göstererek vosvos klasik otomobilleri kullanmaktadırlar. Ulaşılan bir diğer sonuç, vosvos kullanıcılarının “boş zaman kariyeri” elde ettikleridir. Stebbins (1999), amatör, hobiciler ve gönüllülerin boş zaman kariyer arayışını altı nitelik ile tanımlayıp ayırt edici özellikler olarak belirtmiştir. Bu özellikler; azim, bilgi, dönüm noktaları ve başarı aşamaları ile kariyer bulma, kalıcı faydalar elde etme, etkinlikle özdeşleşme, benzersiz bir değer yargısıdır. Özellikler vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin katılım gösterdiği retro boş zaman aktivitesi kapsamında incelendiğinde, grubun azim göstererek karşılaştığı zorluklarla baş ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar zorluklarla baş ederken otomobil tamiri ve teknik donanım gibi bilgi ve tecrübeleri de kazanmaktadırlar. Karşılaştıkları zorluklara rağmen azimle ve içlerindeki eski model otomobilleri ayakta tutma çabası bunun bir göstergesi olarak nitelendirilebilir. Vosvos klasik otomobil sürücülerinin elde ettikleri kalıcı faydalar arasında ise edindikleri yeni

sosyal çevre, otomobil bakımı ve tamiri konusunda kazandıkları tecrübe ve donanımın yanı sıra yardımlaşmayla elde ettikleri faydalar bulunmaktadır. Grup üyelerinin vosvos klasik otomobilleri ile özdeşleşmesi ve kurdukları bağ, araştırmanın diğer sonuçları ile tutarlılık göstermektedir. Kullanıcıların vosvos otomobillerine anlamlar yüklemeleri ve aileden biri, evlat ya da dost gibi görmeleri otomobilleri ile özdeşleştiklerini ve bir bağ kurduklarını gösterir. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubunun nasıl bir retro boş zaman katılımcısı olduğuna ilişkin ulaşılan bir diğer sonuç; grup üyelerinin “boş zaman kariyeri” elde ettikleridir. Grup içinde var olan hiyerarşi ve dernek yöneticiliğinin yanı sıra yıllardır vosvos klasik otomobil kullanan kişilerin de topluluk içerisinde bir saygınlığı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum grup üyelerinin bir boş zaman kariyeri elde ettiklerini göstermektedir. Ulaşılan bir diğer sonuç ise vosvos klasik otomobil kullanıcılarının “somut ve sürekli faydalar” elde ettiğidir. Sahip oldukları otomobili tamir tecrübesi ve teknik bilginin yanı sıra grup içi yardımlaşma duygusu da sonucu bu desteklemektedir. Ayrıca kullanıcıların yolda kalma, iş bulma, kan bulma ve teknik bilgi konusunda yardımlaşmaları “somut ve sürekli faydalar” elde ettiklerini destekler niteliktedir. Ayrıca “kayda değer çaba” gösterdiklerine yönelik sonuca da ulaşılmıştır. Kullanıcıların otomobil için özel vakit ayırdıkları, emek ve zaman harcadıkları göz önüne alınarak kayda değer bir çabanın içerisinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Vosvos klasik otomobil kullanıcılarının “sosyal bir topluluğun üyesi olma” durumu tespit edilmiştir. Araştırma sürecinde iletişim kurulan resmi derneğin yanı sıra sosyal bir yapı oldukları ve bu gruplarla bağları oldukları tespit edilmiştir. Kullanıcıların bir retro boş zaman katılımcısı olarak “aktivite ve katılımcı arasında bir bağ oluşması” durumuna yönelik bir izlenime ulaşılmıştır. Kullanıcıların otomobillerine kimlik atfetmesi, aileden biri olarak görmeleri ya da dost ve kardeş olarak görmeleri bu bağlarını destekler nitelikte tespitlerdir. Ayrıca vosvos otomobillerin bir ruhunun olduğunu düşünmeleri vosvosa olan bağlarını göz önüne koyarken sevimli, şirin ve hümanist ya da inatçı gibi kimlik özellikleri atfederek retro boş zaman aktivitesi ile aralarında var olan bağın güçlü olduğu izlenimi uyandırmıştır. Bu sonuçlar kullanıcıların “ciddi bir retro boş zaman” katılımcısı olduklarını destekler niteliktedir.

İlk araştırma sorusu kapsamında ulaşılan bir diğer sonuç; kullanıcıların vosvosa kimlik atfetmeleridir. Vosvos klasik otomobillerine bir takım kimlik özellikleri atfettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bunlar, vosvos otomobillerine ad verme, ruhu olduğunu düşünme, sevimli, şirin, hümanist ve inatçı gibi özellikler yükleyerek vosvosa bir kimlik

kazandırmalarıdır. Özellik ve nitelik belirtisi olan kimlikler farklılıkları ortaya koyar ve kimlik bireyin sahip olduğu özellikleri kapsamanın yanı sıra kendi bakış açısı ve toplumun bakış açısıyla nasıl görüldüğü ile de ilişkilidir (Aşkın, 2007). Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin otomobillerine Hırçın, Hınzır, Közüm, Cimecime, Jülide, İrmik ve Tahsin gibi adlar verip vosvosun bir kimliği olduğuna yönelik yaklaşımları gözlemlenmiştir. Ayrıca bu otomobilleri hümanist, şirin ve inatçı gibi birtakım sıfatlarla tanımlamaktadırlar. Bu tanımlamaları yapan katılımcının vosvosa bir kimlik verdiği ve vosvos klasik otomobilini görmek istediği gibi görüp yorumladığı ifade edilebilir. Kırmızı vosvosuna “Közüm” adını veren bir katılımcının vosvosunu satması durumunda alan kişinin o vosvosu boyayarak ya da süsleyerek “Cimecime’ye” dönüştürmesine engel değildir. Yükledikleri bu kimlikler ve anlamlar otomobilleri ile kurdukları bağ göstermektedir. Ayrıca vosvoslarına zihinlerinde canlandırdıkları şekle uygun isim verdikleri ve tanıttıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bazı kullanıcılar ‘vosvosun adı değişilmez’ olarak yorumlasa da otomobille aralarında bir bağ oluşmadığı durumlarda adını veya rengini değiştirdiklerini ifade etmiştir. Bu aidiyet duygusu kendi kimlikleri yani vosvos otomobil kullanıcısının kimliği ve otomobille kurdukları bağ ile şekillenmektedir. Yener (2013), bir ürüne verilen betimleyici özellikleri iki başlık altında tanımlamıştır. Bunlar; ürünle ilgili nitelikler ve ürünle ilgili olmayan özelliklerdir. Marka kişiliği üzerinde yaptığı çalışmada ürünle ilgili niteliklerde fiziksel özelliklerin ön plana çıktığını belirtmiştir. Bu duruma vosvos klasik otomobil kullanıcılarının otomobillerine yükledikleri kimliklerde de ulaşılmıştır. Vosvosa yükledikleri özelliklerde otomobillerin fiziksel özelliklerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Vosvos klasik otomobil kullanıcıları kırmızı renkli bir vosvosa “Közüm” adını verirken çiçek stickerları ile süslediği bir vosvosa “Cimecime” adını vermektedir. Kendi yüklediği ve kendini yansıttığını düşündüğü bu özellikler vosvos klasik otomobile de yansımaktadır. Baudrillard (2005), otomobillerin ilk ortaya çıkışından bu yana kişiye rahatlık, saygınlık ve bilinçaltı savunma mekanizması gibi işlevler yüklediğini ifade etmiştir. Vosvos otomobillerin teknolojik konforlardan uzak olma durumu Baudrillard’ın otomobiller hakkında yaptığı genel yorumla çelişmektedir. Vosvos otomobillerin eski model olması ve modern otomobillerden daha az konfora sahip olma durumu bu çelişkiyi ortaya koymaktadır. Katılımcıların bir kısmı son model otomobillere sahip olmalarına rağmen vosvos otomobilleri ile kurdukları bağ modern otomobiller ile kuramadıklarını da belirtmiştir. Sünger bu katılımcılardan biridir. Baudrillard’ın belirttiği otomobiller ile

kazanılan “saygınlık” ise ilgi çekici teması ve sürücülerin kendilerine atf ettikleri özellikle ilişkilendirilebilir. Bu yanı ile vosvosu atfettikleri kimliğin kendi bilinçaltında oluşturdukları ve kendilerine yükledikleri kimliklerle örtüştüğü görüşü ortaya çıkmaktadır. Baudrillard’ın vurgu yaptığı saygınlık ve bilinçaltı savunma mekanizmasının modern otomobiller ve kullanıcı arasında oluşturduğu ilişki vosvos klasik otomobiller ile kullanıcı arasında oluşan ilişkiyi de destekler niteliktedir. Bu durum vosvos klasik otomobillerin ilgi çekiciliği ve sürücülerin kendilerine atfettikleri özellikler ve tanımlamalar ile de ilişkidir.

İlk araştırma sorusuna ait bir diğer sonuç, vosvosun “ilgi çekiyor” olmasıdır. Vosvos klasik otomobiller toplumun ve katılımcının yakın çevresinin ilgisini çektiği sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar vosvosun trafikte ya da konvoylarda ilgi odağı olduğunu ve yakın çevresinin de vosvos klasik otomobillere ilgi duyduğunu ifade etmişlerdir. Araştırmacı da yaptığı gözlemlerde toplumun vosvos klasik otomobillere olan ilgisini gözlemlemiştir. Türk edebiyatında arabalarla ilgili yazılan eserleri inceleyen Uğurlu (2009), otomobillerin neredeyse hepinin dikkat çekici ve ilgi uyandırıcı olduğunu belirtmiştir. Kırmızı, siyah, sarı, altın sarısı gibi birçok renkte anlatılan otomobillerin sahiplenme durumunu tahrik edici olarak yorumlamıştır. Vosvos klasik otomobiller için bu ilgi çekicilik durumu çocuklarda daha belirgin bir boyuttadır. Özellikle otomobillerin rengârenk ve yapısının ikonik bir yapıya sahip olması bu ilgi çekiciliği arttıran bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Araştırmaya katılım sağlayan kullanıcıların büyük çoğunluğunun vosvos otomobiller ile ilgisinin çocukluk döneminden geldiğini belirtmesi de bu sonucu güçlendirmektedir. Çocuklar dışında özellikle etkinliklere toplu katılımlarda yolda vosvosu görenlerin ilgi gösterdikleri sonucuna varılmıştır. Seyir halindeki vosvos otomobillere bakanların tekrar dönüp baktığı, fotoğraf ve video çektikleri ve tebessümle izledikleri bir otomobil söz konusudur. Kullanıcının yakın çevresinin kullanıcıyla sohbet esnasında vosvosun adını vererek “Hırçın nasıl?” gibi sorular sorduğu kullanıcılar tarafından ifade edilmiştir. Bu durum kullanıcının yakın çevresinin de vosvosu kullanıcının ailesinden biri olarak gördüğü ve kimliğini kabullendiği sonucunu güçlendirmektedir. Ayrıca Uğurlu (2009)’un vurgu yaptığı “rengârenk otomobillere olan ilgi” durumu vosvos klasik otomobillere duyulan ilgiyi açıklayacak boyutlarından biridir. Otomobillerin renklerinin çeşitliliği özellikle konvoy ve kamp gibi etkinliklerde ilgi çekiciliğini arttırmaktadır.

Araştırmanın ilk sorusuna ait bir diğer sonuç ise sürücülerin kendilerine atfettikleri özelliklerdir. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyeleri kendilerine bir takım olumlu özellikler atfeden bir retro boş zaman katılımcı grubudur. Bu özellikler, toplumsal duyarlılığı olan ve ahlaki sorumluluk barındıran özelliklerdir. Özellikle engelli, downsendromlu ya da lösemili çocuklar için sosyal sorumluluk projelerine katkı sunmaktadırlar. Ayrıca kadın cinayetleri ve toplumda infial etkisi yaratan olaylarda ya da sigorta ve araç fenni muayene ücretlerinin yüksek olmasına karşın protestolar organize etmektedirler. Bu organizasyonları ve etkinlikleri yapan vosvos klasik otomobil sürücülerinin toplumsal olaylara karşı duyarlı oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca çevreyi kirletmeme hususundaki hassasiyetlerini kullanıcılar belirtirken araştırmacı da yaptığı gözlemlerde çevreye karşı duyarlı ve doğasever oldukları gözlemlenmiştir. Kullanıcılar ayrıca otomobil sürerken yere çöp atmadıklarını, sigara izmaritlerini yola atmadıklarını ve kamplarında doğayı koruduklarını belirterek doğasever ve çevreci olduklarını da belirtmişlerdir. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyeleri güvenilir oldukları, uyumlu oldukları ve her görüşten insanın vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyesi olduğunu da ifade etmişlerdir. Tüm bu hassasiyetleri ve kendilerine atfettikleri özellikleri ile topluma örnek insanlar olduklarını düşünmektedirler. Araştırma sürecinde özellikle gözlemlerde çevre hassasiyetleri farklı görüşlerden insanların olduğu ve duyarlı oldukları araştırmacı tarafından da gözlemlenmiştir. Çobanlı (2004), vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin düzenlediği sosyal sorumluluk etkinliklerinden bazılarını belirtmiştir. Bunlar; atık toplama, ağaç dikme ve bazı siyasi ya da sosyal eylemleri desteklemek ya da protesto etmek amacı ile toplantılar düzenlemek şeklinde sayılabilir. Bu etkinlikler vosvos klasik otomobillerine ve kendilerine yükledikleri anlamları açıklamaktadır. Otomobillerine ve kendilerine atfettikleri özellikler doğrultusunda etkinlikler düzenlemektedirler.

Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyeleri vosvos otomobillerine anlam yükleyen bir retro boş zaman aktivite katılımcısıdır. Grup üyeleri vosvosa yükledikleri anlamlar ile kendilerini de tanımlamaktadırlar. Yükledikleri anlamlar arasında vosvosun bir kültürü olduğunu, halk otomobili olduğunu, kaliteli bir otomobil olduğunu, bir hikâyesinin ve yaşanmışlığının olduğunu, paranın satın alabileceği en iyi şey olduğunu, vosvosun bir öğretmen gibi kullanıcıyı eğittiğini, orijinalliği yansıttığını ve barışın elçisi olduğunu ifade etmişlerdir. Klasik otomobil kullanıcıları, özellikle kullanılmış giysiler ya da mobilyalar gibi sembolik olarak da olsa kirlenmiş ikinci el ürünler olarak klasik

otomobillerine bakmazlar (Setiffi ve Scotto, 2018). Kendilerinden önceki kullanıcıların vosvosla yaşadıkları anılar ve hatıralar onlar için kutsaldır. Vosvos klasik otomobillerinin yaşanmışlıkları ve biriktirdiği hikayeler kullanıcıların saygı duydukları, duygulandıkları, geçmişi hatırladıkları ve andıkları nostaljik birer temadır onlar için. Katılımcılar ayrıca bu anlamları yükledikleri vosvos klasik otomobillere bir otomobilden fazlası manasında “araç değil vosvos” vurgusunu da sık yapmaktadırlar. Konuşma esnasında kendileri de “araç” olarak telaffuz etmelerine rağmen bu vurguyu (araç değil vosvos) sıkça yapmaktadırlar. Gülcan ve Ergin (2020), vosvos klasik otomobil kullanıcıları ile yaptıkları çalışmada “Paylaşılan Ortak Bir Bilinç” ve “Ahlaki Sorumluluk” temalarına ulaşmıştır. Bu araştırmaya konu olan vosvos klasik otomobil özel ilgi grup üyeleri için de ortak değerlerden, ahlaki sorumluluklardan ve bunu bir görev olarak üstlendiklerine yönelik eğilimleri paylaşımlarından anlaşılmaktadır. Vosvos klasik otomobillerin grup üyelerini bir öğretmen gibi eğittiğine olan inançları, sahip oldukları ortak ahlaki sorumluluk ve paylaşılan ortak bilincin bir yansıması niteliğindedir. Üyeler arasındaki bu etkileşimi vosvosa yükleyen yani vosvosun onları eğittiğini belirten yine katılımcıların kendileridir. Grup üyelerinin sahip oldukları değerler, yeni üyelere aktarılırken vosvosa yükledikleri anlamlar olarak da ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle paranın satın alabileceği en iyi şey olarak vosvosu görmektedirler. Çünkü vosvosa bir anlam ve değer atfetmişlerdir. Klasik otomobilleri sürerken hislerinin tarifsiz olduğunu belirten genç kullanıcılar dijitalleşen dünyada sürüş zarafetini ve eski maddi şeylere olan tutkuya klasik otomobillerin sahip olduğunu belirtip yeni otomobillerde bir zamanlar var olan bedensel bağlantının olmadığını ifade etmişlerdir (Setiffi ve Scotto, 2018). Sürüş zarafetinin ve otomobil ile kurdukları bağı anlamak, vosvos klasik otomobil sürücülerinin paranın satın alabileceği en iyi şey olarak vosvos otomobilleri görmesini anlamaya yardımcı olacaktır. Vosvos klasik otomobillerine olan tutkulu bağları otomobillerine anlamlar yüklemelerine neden olduğu düşünülmektedir.

Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyeleri “masrafı çok” olan bir retro boş zaman aktivite katılımcı grubudur. Vosvos klasik otomobillerinin eski model olmasından kaynaklanan bakım ve arıza masraflarının yanı sıra yakıt masrafı da kullanıcıların bu vosvos klasik otomobili masraflı bir otomobil olarak görmelerinde etkilidir. Bu masraflardan şikâyetçi olmalarına rağmen otomobille olan bağları kuvvetlidir. Masraflı bir retro boş zaman aktivitesi olarak tanımlamalarına rağmen vazgeçememelerini diğer sonuçlar ile ilişkilendirmek mümkündür. Bunlardan biri vosvos klasik otomobil özel ilgi

grubunun otomobilleri ile kendilerini “iyi hissediyor” olmalarıdır. Streslerini azaltması, eski özlenen günleri hatırlatması, otomobille kurdukları güçlü bağ ya da ilgi çekmesi yüksek gördükleri masrafa rağmen vosvos klasik otomobillerinden vazgeçememe nedenleri arasındadır. Motorun sesi, vosvosun yaşanmışlığı ve eskiyi hatırlatması, benzin kokusu hatta içinden gelen eski döşeme kokusunun kendisini mutlu ettiğini ifade eden katılımcılar olmuştur. Masrafı çok bir retro boş zaman aktivitesi olmasına rağmen tercih nedenlerinin anlaşılması için paylaşılan nedenlerin önemli olduğu söylenebilir.

5.1.2. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin retro boş zaman etkinliklerine katılım nedenlerine yönelik sonuçlar ve tartışma

İkinci araştırma sorusu kapsamında vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin katılım nedenlerinin ne olduğuna yönelik sonuçlar elde edilmiştir. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin retro boş zaman etkinliklerine katılım nedenlerini ortaya koymak için; nasıl başladıkları ve onları bir arada tutan nedenlerin neler olduğuna yönelik sonuçlar elde edilmiştir. Grup üyelerinin vosvos klasik otomobiller ile tanışma ya da başlangıç hikâyelerine yönelik sonuçlara ulaşılmıştır. Bunlar; çocukluktan gelme, vosvos sürücülerine ilgi duyma, eskiye olan merakları ve aileden gelmedir. Bu dört sonuç da birbiri ile ilişki içerisindedir. Klasik otomobil sahipleri geçmişteki aile tutkularını tekrar yaşamak ve çocukluklarındaki duyguları canlandırmak için çocukluklarının otomobilini satın alırlar (Setiffi ve Scotto, 2018). Çocukluk döneminde bir şekilde vosvos otomobiller ile tanışan katılımcılar ilerleyen yaşlarda bu deneyimlerini unutamadıklarını ve imkânları olunca da vosvos otomobillere sahip olduklarını belirtmişlerdir. Bu kişiler çocukluk döneminde aileden ya da yaşadıkları çevrede vosvos sahibi olan birinden etkilenmişlerdir. Yaşadıkları mahallede özendikleri birinde ya da bir komşuda vosvosun olması bazı kullanıcıların özlemle anlattıkları anılar arasındadır. Ailesi aracılığı ile vosvos klasik otomobillerle tanışma ise çocukluk dönemi ile ilişkili olmasına rağmen güçlü bir sonuç olduğu için ayrıca belirtilmiştir. Klasik otomobil algısında nesiller arası aktarımın yaygın olduğunu belirten Setiffi ve Scotto (2018), kullanıcının yaşadığı nostaljik duygusallığın vosvosun nesilden nesile geçişini sağlayan duygusal hafıza aracılığı ile olduğunu belirtmiştir. Ayrıca klasik otomobillerin nostaljik duygusal boyutunu hafızada korurken de nesiller arası bağdan kopabileceğini vurgulamıştır. Genelde katılımcıların ailesinde vosvos otomobil sahibi olan ve otomobil ile özdeşleşmelerine vosvosu olan baba, dede, amca, annanne gibi bir figür vardır.

Katılımcılar çocukluk döneminde vosvos ile aile gezilerini, mahallenin çocuklarının vosvosa olan ilgisini ve ailece tamir ettiklerine yönelik anılarını paylaşmışlardır. Eski de yaşadıkları bu duygular onlara eski anıları canlandırmış ve eskiye bir merak uyandırmıştır. Bir diğer sonuç olan “eskiye merak” ise sadece çocukluk dönemlerinde yaşadıkları anıları değil, vosvos klasik otomobillerin eski bir otomobil olması ile ilişkili olarak katılımcılara eskiyi hatırlatması katılım nedenleri arasında yer alır. Katılımcılar vosvosun içindeki eski kokusundan, yıllanmış bir otomobil oluşundan ve eski bir model olmasından dolayı kendilerine eskiyi ve eskinin güzel anılarını hatırlattığını belirtmişlerdir. Vosvosun eski komşuluk ilişkilerini, eski dönem aktivitelerini ve eski anıları katılımcılara hatırlatması katılım nedenlerini etkilemiştir. Bir diğer sonuç olan vosvos sürücülerine ilgi duyma ise kullanıcının vosvos klasik otomobil kullanıcılarına özenmesi ya da ilgi boyutunda etkilenmesi sonucunda otomobil sahibi olmasıdır. Sadece bir katılımcı bu nedenle vosvos otomobillere ilgi duyup başladığını belirtse de sürücülerin tutum ve davranışlarına duyulan ilginin etkisi açısından önemli görülmüş ve sonuç bölümünde yer verilmiştir. Kullanıcı profiline duyulan bu ilgi ile vosvos klasik otomobil kullanıcısı olunması ilk araştırma sorusu altında ele alınan sürücülerin kendilerine atfettikleri özellikler sonucu ile ilişki içerisinde. Sürücülerin kendilerine atfettikleri duyarlı, doğasever, topluma örnek biri olmak, güvenilirlik ve uyumluluk gibi özelliklerinin ilgi duyma boyutuna geçtiği görülmektedir. Bu özelliklerden etkilenen kişilerin vosvos klasik otomobil sahibi olma yönündeki eğiliminin önemli bir sonuç olduğu düşünülmektedir.

İkinci araştırma sorusu kapsamında ulaşılan bir diğer sonuç ise vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerini bir arada tutan nedenlerdir. Araştırmanın diğer sorularına ait ulaşılan sonuçlar vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerini bir arada tutan nedenlerdir. Bu nedenler, ciddi retro boş zaman aktivitesi olması, vosvosa kişilik atfetmeleri, sürücülerinin kendilerine atfettikleri özellikler, ilgi çekmesi, vosvosa anlam yüklemeleri, iyi hissettirmesi, tutku, sosyalleşme, nojtaljik duygular, vosvosla bağ kurmaları, edindikleri tecrübe ve yardımlaşmalarıdır. Bu sonuçlar vosvos klasik otomobil özel ilgi grubunu bir arada tutan nedenler arasındadır.

Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin katılım gösterdikleri retro boş zaman aktivitesinin bir “ciddi retro boş zaman” aktivitesi olması katılımcı grubunu bir arada tutan nedenlerdir. Katılımcı grubu ciddi bir retro boş zaman katılımcısı yapan ciddi boş zamanın belirtisi olan altı madde bir arada tutan nedenleri destekler. Bunlar, sebat

göstermesi, boş zaman kariyerinin oluşması, somut ve sürekli faydalar elde etmesi, kayda değer bir çaba harcaması, sosyal bir topluluğun üyesi olması ve aktivite ile katılımcı arasında bir bağ oluşmasıdır. Bir retro boş zaman katılımcısı olan vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin vosvos klasik otomobillerine kimlik atfetmeleri de grup içi dinamizmi ve etkileşimi arttırmakta otomobil ile olan bağlarını güçlendirmektedir. Bu durum da grubu bir arada tutan nedenlerdendir. Ayrıca grubun kendilerine atfettiği özellikler grubu bir arada tutan nedenlerdendir. Doğasever, duyarlı, topluma örnek olma, güvenilirlik, uyumlu ve her görüşten insanın vosvos klasik otomobil sürücüsü olduğunu düşünmektedirler. Bu bakış açıları ve grup üyelerine atfettikleri özellikler grubu bir arada tutan nedenleri güçlendirmektedir. Bir diğer ilişkili sonuç ise vosvos klasik otomobillerin ilgi çekici olmasıdır. Hem toplumun hem de kullanıcının yakın çevresinin ilgisini çekmesi kullanıcının otomobil ile kurduğu bağı kuvvetlendirmektedir. Bu durum da grup ile etkileşimini arttıran ve grubu bir arada tutan nedenlerdendir. Ayrıca grubun vosvos otomobillerine yüklediği anlamlar da bu çerçevede ele alınabilir. Bu anlamlar; vosvosun bir kültürünün olduğu (kullanıcılarının kültürü ifade edilmektedir), halk arabası olduğu, kaliteli bir otomobil olması, hikâyesinin yani bir yaşanmışlığının olması, vosvos otomobillerin bir öğretmen gibi kişiyi eğittiği (gruba giren kişilerin birbirinden etkilenecek olumlu özellikler kazanması durumu) ve barış elçisi olmasıdır. Grup, vosvosa yüklediği bu anlamlar etrafında bütünleşip ve bir aidiyet duygusu hissetmektedir. Bu durum da grubu bir arada tutan nedenler arasındadır. Bir diğer ilişkili sonuç ise vosvosun kullanıcıyı iyi hissettirme durumudur. Kullanıcıların streslerini azalttığını, rahatlattığını ve terapi görevi gördüğünü belirtmişlerdir. Bu iyi hissettirme durumu katılımcıyı motive etmekte ve katılımcı grubunun bir arada olması nedenleri arasında yer almaktadır. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerini bir retro boş zaman katılımcısı olarak bir arada tutan bir diğer sonuç grubun sosyalleşmesidir. Yeni bir sosyal çevre edinmeleri, etkinlikler ve sosyal medya aracılığı ile sosyalleşmeleri grup içi etkileşimi ve bağı arttırarak bir arada kalma nedenlerini destekler. Vosvos klasik otomobillerin eski model olması ve hikayelerine bağlı bir özel ilgi grubu olmaları grupta nostalji temasının da ön plana çıkmasına neden olmuştur. Grup üyelerinin eski objelere olan ortak merakları ve duydukları bu ilgi vosvos klasik otomobilleri etrafında birleşmelerini desteklemiştir. Bu durumda grup üyelerini bir arada tutan nedenler arasında yer alır. Yolda kalmaları durumunda ya da ihtiyaç halinde kan ve iş bulma gibi grup içi yardımlaşma durumları da söz konusudur. Desteğe ihtiyacı olanın yanında olma durumu vosvos klasik otomobil özel

ilgi grubunu bir arada tutan nedenler arasında yer almıştır. Tüm bu grup içi dinamiği sağlayan nedenler katılımcının vosvos klasik otomobiller ile bağ kurmasına da neden olmaktadır. Katılımcının kurduğu bu bağ özel ilgi grubunu bir arada tutan nedenlerin temeli konumundadır. Araştırma kapsamında elde edilen birçok sonucun birbiri ile ilişki içerisinde olması araştırmanın kuvvetli yönü olarak görülmektedir. Katılım nedenlerini etkileyen vosvosla bağ kurmaları teması da bu ilişki bağına örnek bir temadır.

5.1.3. “Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin otomobilleri ile yaşadıkları deneyimlerini nasıl açıklıyorlar?” araştırma sorusuna yönelik sonuçlar ve yorumlar

Üçüncü araştırma sorusu kapsamında vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin vosvos otomobilleri ile yaşadıkları deneyimlerin nedenlerinin ne olduğuna yönelik sonuçlar elde edilmiştir. Bu araştırma sorusu kapsamında vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin tutkulu, sosyalleşme deneyimi kazanan, nostalji duygusunu yaşayan, vosvosla bağ kuran, tecrübe edinen ve grup içi yardımlaşma duygusunun yüksek olduğu bir retro boş zaman katılımcısıdır.

Elde edilen bu sonuçlara bakıldığında, vosvos klasik otomobil sürücüleri otomobillerine tutku ile bağlanan bir retro boş zaman katılımcısıdır. Alagöz, Ekici ve İşlek (2011), vosvos klasik otomobil kullanıcılarının, sadece kullanıcı ya da müşteri değil marka tutkunu olduklarını da ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Setiffi ve Scotto (2018), klasik otomobil sahiplerinde tutkunun lüks ve bakım gibi farklı boyutlarının olduğunu ifade etmiştir. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerindeki tutku boyutunun da kişiden kişiye değiştiği söylenebilir. Katılımcılardan biri tutkusunu ifade ederken ironi yaparak tedaviye ihtiyacı olduğunu vurgulaması ya da vosvoslarını evlatları gibi gören diğer kullanıcıların tutku boyutlarının farklı olduğu düşünülebilir. Grassi (2006), klasik otomobil sahiplerinin tutkusunu geçmişe duydukları bir tutku olarak açıklamıştır. Vosvos klasik otomobil kullanıcıları için geçmişe duydukları özlemler, bu tutkunun temel unsuru olsa da bir özel ilgi grubu olmalarından kaynaklanan sosyalleşme ve yardımlaşma gibi özellikler de sahip oldukları bu tutkuyu pekiştirmektedir. Dolayısı ile bu çalışmada özel ilgi grubu olarak vosvos kullanıcılarının yaşadıkları tutku boyutunun kullanıcıya ve beklentilerine göre değişmektedir. Ayrıca eskiye olan ilginin yanı sıra yaşadıkları sosyalleşme, yardımlaşma, sebat, vosvosun ilgi çekmesi gibi güncel deneyimleri tutkuya dönüşebilmektedir.

Bir diğ er sonuç ise grubun bu retro boş zaman aktivite deneyimi ile sosyalle tiğidir. Vosvos klasik otomobilleri sayesinde yeni bir sosyal  evre edinme deneyimi kazanan grup katılım sağladığı etkinlikler ve sosyal medya aracılığı ile sosyalle mektedirler. Yeni bir sosyal  evre kazanımı ise iki boyutta sosyalle melerine katkı sunmaktadır. Bunlardan ilki, vosvos otomobil sahibi olan diğ er kullanıcılarla tanışıp yardımla malarının da sebep olduğu sosyalleşme, ikincisi ise vosvos otomobillere ilgi duyan ve vosvos klasik otomobil sahibi olmayan kullanıcıların otomobil sahipleri ile kurdukları iletişim aracılığı ile sosyalle meleridir. Nitekim kullanıcılar vosvosun samimi ve sampatik bir kimliği olduğunu ve bu nedenle benzin istasyonunda ya da vosvosu park ederken dahi farklı insanlarla tanıştıklarını, insanların rahatlıkla selam verip iletişime geçtiklerine yönelik paylaşımda bulunmuştur. Bu durum kullanıcıların yeni insanlarla tanışmasına ve iletişim kurmasına aracı olmaktadır.

    nc  araştırma sorusuna ait bir diğ er sonuç ise, vosvos klasik otomobillerin nostaljik duygular barındırdığıdır. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu  yeleri nostaljik deneyimler yaşayan bir retro boş zaman katılımcısıdır. Bu kullanıcıların eskiye duydukları ilgi ya da  zlem vosvos klasik otomobil hobilerini de etkilemektedir. Otomobilleri ile aralarında oluşan nostaljik bağ, vosvosun ya anmışlığının, kendisinden önce biriktirdiği anıların ya da vosvosun gezdiği farklı coğrafyaların kullanıcıda nostaljik bir duygu yaratmasıdır. Setiffi ve Scotto (2018), in yaptığı araştırmada 22 ya ında erkek bir katılımcı vosvos min b sler için “bu bizi efsanevi 60’lar ve 70’lere ve  nl  Woodstock konserine zamanda geri götüren bir Volkswagen minib st ” demiştir. Kullanıcılar vosvos klasik otomobillerini sadece kendi ge mi indeki ya anmışlığa değil kendilerinden önceki ya anmışlığına ve bıraktığı izlere de önem vermektedirler. Bu durum da nostaljik duyguları yani geçmişe duydukları özlemi ve olumlu duyguları canlandırmaktadır. Ayrıca vosvosun ya anmışlığının da ötesinde kullanıcılar vosvos klasik otomobillerin kendilerine geçmişin insan ilişkilerini ve sıcaklığını hatırlattığını belirtmiştir. Bu durum vosvosun ya anmışlığı ile ilişki içerisinde olsa da vosvosun barındırdığı nostaljik etkinin kullanıcıda yarattığı yan etkiler olarak değerlendirilebilir. Genel olarak klasik otomobiller çok fazla hik ye biriktirdikleri için duygusal belleğin ön plana çıkmasına aracı olurlar (Migliorati, 2016). Vosvos klasik otomobil kullanıcılarının da nostaljik duygularını tetikleyen unsurlar arasında vosvosun ya anmışlığı vardır. Bu ya anmışlığın bıraktığı nostalji, boş zaman motivasyonunu da olumlu yönde etkiler

(Demirel vd., 2022). Boş zaman deneyiminde yaşadığı nostaljik deneyimler kullanıcının bir “retro boş zaman” aktivitesi içerisinde olduğunu da işaret eder.

Araştırma kapsamında üçüncü araştırma sorusu ile ulaşılan bir diğer sonuç ise vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin vosvosla bağ kuran bir retro boş zaman katılımcısı olduğudur. Grup üyeleri vosvos otomobillerini canlı gibi tanımlarken otomobille özdeşleşmiş ve duygusal bir bağ kurmuştur. Otomobille kurdukları bu bağ çevrelerine de yansımıştır. Rieger (2009), vosvos otomobillerin 1956 yılında çıkan bir afişinde Volkswagen Beetle otomobilin yarısının bir insan yüzünün yarısı ile birleştirildiğini hatırlatarak bunun; vosvos otomobillerin arkadaş canlısı ve sadık bir otomobil olduğunu tüketiciye yansıtmak için kullanıldığını ifade etmiştir. Kullanıcıların vosvosla kurdukları bu kuvvetli bağ ve bir dost ya da arkadaş olarak görmeleri kendi geçmişlerinde ya da kendilerinden önceki geçmişte vosvosun toplumla kurduğu bağ ile ilgili de olabilir. Yürütülen iyi bir pazarlama stratejisinin toplumun vosvosu benimsemesine ve nesilden nesile kurulan bağın devam etmesine aracı olmuştur. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyeleri, topluluğun kimliğini büyük ölçüde içselleştirir ve hayatlarında yadsınamaz bir yer edinir (Alagöz, Ekici ve İşlek 2011). Toplulukla kurdukları bu bağ otomobille kurdukları bağdan gelmektedir. Kullanıcıların yakın arkadaşları ile buluşmalarında vosvos yanlarında yoksa “Hıncır nasıl?” ya da “Cimcimenin keyfi yerinde mi?” gibi sorularla karşılaşmaları bu bağı göstermektedir. Hatta bazen arkadaşları vosvos otomobillerini özledikleri için kullanıcıları arayıp “Nalan’a atlayıp bir tur atalım” gibi taleplerle kullanıcılara gelmektedir. Kullanıcı çevresinin bu ilgisi vosvos klasik otomobil sürücülerinin otomobille kurduğu bağı anlatmaktadır. Kullanıcının vosvosa olan bağlılığı grup içi etkileşimin yanı sıra yakın çevresine de etki etmiştir.

Araştırma kapsamında ulaşılan bir diğer sonuç ise, kullanıcıların tecrübe sahibi olduğudur. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin hobileri sayesinde tecrübe edindikleri sonucuna ulaşılmıştır. Vosvosun eski model olması nedeni ile sıkça arıza verdiği kullanıcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bu durum da kullanıcıların otomobil bakım ve tamir tecrübesi kazanmasına neden olmuştur. Ayrıca bu süreç teknik anlamda da kullanıcının bir tecrübe edinmesine neden olmuştur. Vosvosun hidrolik direksiyonlu ve hidrolik frenli olmaması, konforunun güncel modellere göre daha eksik olması da kullanıcının otomobil sürme ve becerisi konusunda tecrübe edinmesine neden olmuştur.

Araştırmada ulaşılan son sonuç ise, vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin grup içi yardımlaşmaya önem veren bir retro boş zaman katılımcısı olduğudur. Grup üyeleri yolda kalan vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerine yardım etmekte ve hızlıca yardım için organize olabilmektedir. Otomobil tamiri, teknik bilgi paylaşımı ve malzeme desteği gibi otomobil konusunda ihtiyaç duydukları yardımlarda grup içi duyarlılık yüksektir. Ayrıca ihtiyaç halinde kan ve iş bulma gibi yardımları da grup içinde gerçekleştirmektedirler. (Gülcan ve Ergin, 2020), vosvos kullanıcıları ile yaptığı araştırma da grup içi dayanışma duygusu olduğunu belirtmiştir. Bu dayanışma duygusu araştırmada elde edilen yardımlaşma sonucu ile de örtüşür. Grup üyelerinin birbirine destek halinde olduğunu gösterir. Vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyeleri toplumsal sorunlara karşı da duyarlı bir profil çizmektedir. Özellikle kadın cinayetlerine tepki göstererek eylemler yapan grup üyeleri hasta çocukları da ziyaret ederek toplumla yardımlaşmaktadırlar. Bir retro boş zaman katılımcısı olarak tanımlanan grup sosyal sorumluluk bilinci yüksek bir topluluk olarak gözlemlenmiştir.

Araştırmaya, vosvos klasik otomobil kullanıcıları bir retro boş zaman katılımcı grubu kabul edilerek başlanmıştır. Sahada birçok retro boş zaman aktivitesi olmasına rağmen literatürde retro boş zamanın tanımının yapılmadığı görülmüştür. Bazı aktiviteler retro boş zaman olarak literatürde yer almış fakat tanımı yapılmamıştır. Bu araştırmada retro boş zamanın tanımı da yapılarak çerçevesi çizilmiştir. Retro boş zaman, geçmiş zamandaki bir boş zaman aktivitesinin tekrar canlanması ya da retro bir ürün veya hizmet aracılığı ile katılım sağlanan güncel boş zaman aktiviteleridir. Geçmiş zamandaki boş zaman aktivitelerine örnek olarak atari oynamak, eski sokak oyunları, cadılar bayramı, geleneksel sportif oyunlar ya da sanatsal aktiviteler verilebilir. Bu aktivitelerin güncel ve modern alternatifleri olmasına rağmen katılımcılar nostaljik ya da eskiyi hatırlamak gibi temalarla bu aktiviteye katılım sağlıyorsa bu retro boş zaman aktivitesi tanımına uymaktadır. Bir aktivitenin geçmişte boş zaman aktivitesi olmasına bakılmaksızın nostalji ya da eskiyi hatırlamak veya yaşamak için günümüzde tekrar katılım sağlanıyorsa bu durum da retro boş zaman tanımına uymaktadır. Vosvos klasik araçlar geçmişte savaş ya da ulaşım için kullanılmış araçlardır. Bu gün bu araçların modern alternatifleri olmasına rağmen bir boş zaman etkinliği için tercih edilmesi retro boş zaman tanımına uymaktadır. Boş zaman katılımcılarının katılım davranışlarını anlamak için güncel ve retro boş zaman sınıflamasında incelemek farklı tercihlerini de ortaya koymaya yardımcı olacaktır.

5.2. Öneriler

Araştırma sonuçları dikkate alınarak gelecekteki araştırmalara yönelik öneriler bu bölümde sunulmuştur. İlgili öneriler aşağıda maddeler halinde paylaşılmıştır.

- Bu araştırmada vosvos klasik otomobil özel ilgi grubu üyelerinin retro boş zaman katılım nedenlerinin anlaşılması ve açıklanması amaçlanmıştır. Farklı retro boş zaman özel ilgi grupları (atari, sokak oyunları, cadılar bayramı, ramazan gecesi etkinlikleri, geleneksel spor dalları, eski kültürel ve sanatsal aktiviteler, yeniden canlanan eski boş zaman aktiviteleri vb.) ile de benzer bir çalışma yürütülebilir. Farklılıklar ve benzerlikler ortaya konularak literatüre katılımcıların retro boş zaman eğilimlerini anlamaya yönelik kaktılar sunulabilir.
- Özel ilgi grubu üzerinden giden bu araştırmada vosvos klasik otomobil sahibi olup bir grubun üyesi olmayan katılımcılar araştırmaya dâhil edilmemiştir. Özel ilgi grubu üyeliği kıstası konulmadan yürütülecek benzer bir araştırma farklı yaklaşımları ortaya koyabilir.
- Dijital retro boş zaman temelli araştırmalar yürütülebilir. Remastered oyunlar veya dijital platformlardaki mario, tetris vb. retro boş zaman aktiviteleri üzerinde çalışmalar yürütülebilir. Ayrıca metaverse ile değişecek olan boş zaman alışkanlıklarımızın retro metaleisure kavramı kapsamında incelenmesi ve bu platformda yapılacak retro metaleisure aktivitelerinin araştırılması gelecek açısından bir vizyon oluşturabilecek niteliktedir.

KAYNAKÇA

- Adorno, T. W. (2007). *Philosophy of modern music*: Bloomsbury Publishing.
- Agha, N., & Taks, M. (2015). A theoretical comparison of the economic impact of large and small events. *International Journal of Sport Finance*, 10(3), 199-216.
- Alagöz, S. B., Ekici, N., & İşlek, M. S. (2011). Brand Communities in the Axis of Socializing Customers: Sample of Volkswagen Beetle Owners, Turkey/Sosyallesen Müsteriler Ekseninde Marka Topluluklari: Volkswagen Beetle Sahipleri Türkiye Örneği. *Ege Akademik Bakis*, 11(3), 465.
- Alptekin, Z. M. n. (2020). Dijitalleşme ve Dijital Sosyal Sorumluluk İletişimi. *Uluslararası Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli Dergisi*, 3(2), 136-155.
- Armstead, C. S., & McKinney, E. (2019). The role of nostalgia in retro sewing. *Journal of Consumer Culture*, 1469540519893102.
- Aşkın, M. (2007). Kimlik ve giydirilmiş kimlikler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 213-220.
- Autio, M. (2015). 'Nostalgia'. In D. T. Cook & J. M. Ryan (Eds.), *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Consumption and Consumer Studies*. : John Wiley & Sons.
- Bamberger, R. (1966). *Boş zamanları değerlendirmede kitabın rolü*. Paper presented at the Boş Zamanları Değerlendirme Semineri (7-14 Nisan 1966), İstanbul, İstanbul.
- Bassin, D. (1993). Nostalgic objects of our affection: Mourning, memory, and maternal subjectivity. *Psychoanalytic Psychology*, 10(3), 425.
- Baudrillard, J. (2005). *The system of objects* (Vol. 3): Verso.
- Bayram, A. (2022). Metaleisure: Leisure Time Habits to be Changed with Metaverse. *Journal of Metaverse*, 2(1), 1-7.
- Bayram, A., Argan, M., & Şimşek, K. Y. (2019). *Geçmişin Damak Tadı: Retro ve Boş Zaman İlişkisine Kuramsal Bir Bakış* Paper presented at the 2. Uluslararası Rekreasyon ve Spor Yönetimi Kongresi, Muğla - Türkiye.
- Bendle, L. J., & Patterson, I. (2009). Mixed serious leisure and grassroots organizational capacity: A study of amateur artist groups in a regional Australian city. *Leisure Sciences*, 31(3), 272-286.
- Braudel, F. (2014). *Kapitalizmin Kısa Tarihi*, (Çev. İsmail Yergüz).

- Brewster, M., Connell, J., & Page, S. J. (2009). The Scottish Highland Games: evolution, development and role as a community event. *Current Issues in Tourism*, 12(3), 271-293.
- Brown, S. (1999). Retro-marketing: yesterday's tomorrows, today! *Marketing Intelligence & Planning*, 17(7), 363-376. doi:10.1108/02634509910301098
- Brown, S. (2001). *Marketing-The retro revolution*: Sage.
- Brown, S. (2018). Retro Galore! Is there no end to nostalgia? *Journal of Customer Behaviour*, 17(1-2), 9-29.
- Brown, S., Kozinets, R. V., & Sherry Jr, J. F. (2003). Teaching old brands new tricks: Retro branding and the revival of brand meaning. *Journal of marketing*, 67(3), 19-33.
- Campbell, L. K., Svendsen, E. S., Sonti, N. F., & Johnson, M. L. (2016). A social assessment of urban parkland: Analyzing park use and meaning to inform management and resilience planning. *Environmental Science & Policy*, 62, 34-44.
- Campbell, R. (2018). A REVIEW OF CONTEMPORARY MEDIA. Erişim Tarihi: https://pure.roehampton.ac.uk/ws/portalfiles/portal/1020196/Campbell_Non_Cinema_of_Mike_Ott.pdf.
- Castellano, S., Olga, I., Maâlaoui, A., Imen, S., & Francesco, S. (2013). Back to the future: adoption and diffusion of innovation in retro-industries. *European Journal of Innovation Management*, 16(4), 385-404. doi:10.1108/ejim-03-2013-0025
- Cavanaugh, J. C. (1989). I have this feeling about everyday memory aging. *Educational Gerontology: An International Quarterly*, 15(6), 597-605.
- Celep, E. (2019). Postmodern Pazarlama Anlayışı Çerçevesinde Deneyimsel Pazarlamanın Müşteri Memnuniyeti ve Sadakati İle İlişkisinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(41), 293-301.
- Choi, H. S., Ko, M. S., Medlin, D., & Chen, C. (2018). The effect of intrinsic and extrinsic quality cues of digital video games on sales: An empirical investigation. *Decision Support Systems*, 106, 86-96.
- Cohen, E. (2010). Tourism, leisure and authenticity. *Tourism Recreation Research*, 35(1), 67-73.
- Connor, S. (2001). *Postmodernist Kültür*. Çev. Doğan, ř. İstanbul: YKY.

- Cooper, K., & Macfarland, C. (2012). *Clubbing Together*. Erişim Tarihi: 02.01.2020
http://www.respublica.org.uk/wp-content/uploads/2012/06/yeo_ClubbingTogether.pdf. Retrieved from
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. (3rd edition). Thousand Oaks: SAGE.
- Creswell, J. W. (2016). Nitel araştırma yöntemleri: beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni (3. Baskı). Çev. Ed., M. Bütün ve SB Demir. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çağlak, U. (2018). Boş zaman alışkanlıklarında nostaljik bir trend: Yeni nargile kùltürü ve nargile mekânları. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(13), 67-83.
- Çağlar, O. N. (2008). POSTMODERN ANLAYIřTA SİYASET VE KİMLİK. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakùltesi Dergisi*, 13(3), 369-386.
- Çam, A. (2018). Düğün Fotoğrafları İçin Tercih Edilen Mekanların Otantisite ve Nostalji Üzerinden Dönüşümünün İncelenmesi. *Sosyoloji Notları*, 1(2), 157-174.
- Çeber, B. (2018). *Retro pazarlama ve markaların retro pazarlama uygulamalarına ilişkin bir araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Çobanlı, C. (2004). *VosVos: bir kaplumbağaya yolculuğuy, 1931 2003*: NeKitaplar.
- Davis, F. (1979). *Yearning for yesterday: A sociology of nostalgia*: Free Press.
- Davis, F. (2011). *Yearning for yesterday: a sociology of nostalgiaThe collective memory reader* (Vol. 5, pp. 446-451). Retrieved from
https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=Fq8R3G-0t9gC&oi=fnd&pg=PA446&dq=Yearning+for+yesterday:+A+sociology+of+nostalgia.+The+collective+memory+reader,&ots=UfWOyFMY1V&sig=mUJWtJF-z3jIZ-jhHfqE_gLz4U&redir_esc=y#v=onepage&q=Yearning%20for%20yesterday%3A%20A%20sociology%20of%20nostalgia.%20The%20collective%20memory%20reader%2C&f=false
- Demir, F. O. (2008). Pazarlamanın Nostaljik Oyunu: Retro Markalama. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakùltesi Dergisi| Istanbul University Faculty of Communication Journal*(33).
- Demirel, M. A., Vapur, M., Yavuz, E., & Aydın, İ. (2022). Serbest Zaman Nostaljisinin Serbest Zaman Motivasyonuna Etkisi. *Turizm Akademik Dergisi*, 9(2), 219-231.

- Drewett, M. (2008). Developing a retro brand community: Re-releasing and marketing anti-apartheid protest music in post-apartheid South Africa. *Consumption, Markets and Culture*, 11(4), 287-305.
- Duan, H., Li, J., Fan, S., Lin, Z., Wu, X., & Cai, W. (2021). *Metaverse for social good: A university campus prototype*. Paper presented at the Proceedings of the 29th ACM International Conference on Multimedia.
- Dumazedier, J. (1960). Current problems of the sociology of leisure. *International Social Science Journal*, 12(4), 522-531.
- Dumazedier, J. (1974). Leisure and the social system. In J. F. Murphy. (Ed.), *Concepts of leisure* (Vol. 133). NJ: Enfield Cliffs.
- Elkington, S., & Stebbins, R. A. (2014). *The serious leisure perspective: An introduction*: Routledge.
- Facebook, M. (2021). The Metaverse and How We'll Build It Together -- Connect 2021. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=Uvufun6xer8>
- Farrell-Beck, J., & Parsons, J. (2007). *20th century dress in the United States*: Fairchild Books.
- Glesne, C. (2012). Nitel Araştırmaya Giriş, (A. Ersoy & P. Yalçınoglu, Çev. Ed.). *Ankara: Anı*.
- Goulding, C. (2014). Corsets, Silk Stockings, and Evening Suits: Retro Shops and Retro Junkies. In *Time, Space, and the Market* (pp. 65-85): Routledge.
- Government, S. M. (2021). Seoul Digital Foundation Launched Metaverse Office. Retrieved from <https://english.seoul.go.kr/seoul-digital-foundation-launched-metaverse-office/>
- Grainge, P. (2000). Nostalgia and style in retro America: Moods, modes and media recycling. *Journal of American Culture*, 23(1), 27-34.
- Grassi, V. (2006). Introduzione alla sociologia dell'immaginario: per una comprensione della vita quotidiana. *Introduzione alla sociologia dell'immaginario*, 0-0.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1982). Epistemological and methodological bases of naturalistic inquiry. *Ectj*, 30(4), 233-252.
- Guffey, E. E. (2006). *Retro: The culture of revival*: Reaktion Books.
- Gül, T. (2014). *Rekreasyon Olgusuna Genel Yaklaşım*.

- Gülcan, C., & Ergin, T. Ç. (2020). Tüketim kültürü bağlamında bireyin sosyal kimlik inşası üzerine bir araştırma: marka toplulukları. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 30-48.
- Gülenç, K. (2011). Küreselleşme, Postmodernizm ve Siyasal İslam. *Kaygı Dergisi*, 11.
- Günçan, Ö. (2021). Elektronik Boş Zaman Uygulamaları “Sanal Rekreasyon” mudur yoksa “Dijital Rekreasyon” mu? *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(2), 163-181.
- Gvion, L. (2009). Organised leisure as promoting nostalgia: Israeli senior citizens singing in Yiddish. *Leisure Studies*, 28(1), 51-65.
- Hahl, O. (2016). Turning back the clock in baseball: The increased prominence of extrinsic rewards and demand for authenticity. *Organization Science*, 27(4), 929-953.
- Hartmann, B. J., & Brunk, K. H. (2019). Nostalgia marketing and (re-) enchantment. *International Journal of Research in Marketing*, 36(4), 669-686.
- Havlena, W. J., & Holak, S. L. (1991). “The Good Old Days”: Observations on Nostalgia and Its Role in Consumer Behavior. *ACR North American Advances*.
- Hazar, A. (2014). *Rekreasyon ve animasyon*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hillman, P., Lamont, M., Scherrer, P., & Kennelly, M. (2021). Reframing mass participation events as active leisure: Implications for tourism and leisure research. *Tourism Management Perspectives*, 39, 100865.
- Hirsch, A. R. (1992). Nostalgia: a neuropsychiatric understanding. *ACR North American Advances*.
- Holbrook, M. B. (1993). Nostalgia and consumption preferences: Some emerging patterns of consumer tastes. *Journal of Consumer research*, 20(2), 245-256.
- Holbrook, M. B., & Schindler, R. M. (1991). Echoes of the dear departed past: Some work in progress on nostalgia. *ACR North American Advances*.
- Holland, S. (2018). *Modern Vintage Homes & Leisure Lives: Ghosts & Glamour*. Retrieved from Erişim Tarihi: 29.12.2019 https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=TvM-DwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR7&dq=Modern+Vintage+Homes+%26+Leisure+Lives.+&ots=i095_Jaso3&sig=XPk7UaKru-vDlPIdtEd0kIXLGW0&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

- http-1. Hepsi Burada - Retro Ürünler Sayfası. Erişim Tarihi: 23.12.2019
<https://www.hepsiburada.com/retro?kategori=2147483638>. Retrieved from
<https://www.hepsiburada.com/retro?kategori=2147483638>
- http-2. n11.com Retro Ürünler Sayfası. Erişim Tarihi: 23.12.2019
<https://www.n11.com/arama?q=retro>. Retrieved from
<https://www.n11.com/arama?q=retro>
- http-3. SUBU Spor Bilimleri Retro Spor Fest. Erişim Tarihi: 23.12.2019
<http://sakarya.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/1/162154/universitede-retro-spor-senligi.aspx>. Retrieved from
<http://sakarya.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/1/162154/universitede-retro-spor-senligi.aspx>
- http-4. İzmir Retro Fest. Erişim Tarihi: 23.12.2019 <https://izmirretrofestivali.com/>.
Retrieved from <https://izmirretrofestivali.com/>
- http-5. TDK - "BOŞ". Erişim Tarihi: 24.12.2019 <https://sozluk.gov.tr/>. Retrieved from
<https://sozluk.gov.tr/>
- http-6. Burdur Valisi "Okuma Boş Zaman Aktivitesi Değildir". Erişim Tarihi: 24.12.2019
<https://www.burduryenigun.com/burdurda-ornek-proje-okudukca-degerleniyoruz-vali-kurklu-okumak-bir-bos-zaman-aktivitesi-degil/>. Retrieved from
<https://www.burduryenigun.com/burdurda-ornek-proje-okudukca-degerleniyoruz-vali-kurklu-okumak-bir-bos-zaman-aktivitesi-degil/>
- http-7. Köşe Yazısı "Okumak Boş Zaman Eylemi Değil". Erişim Tarihi: 24.12.2019
https://www.sabah.com.tr/yazarlar/cumartesi/bsemerci/2006/03/25/kitap_okumak_bos_zaman_eylemi_degil_ki. Retrieved from
https://www.sabah.com.tr/yazarlar/cumartesi/bsemerci/2006/03/25/kitap_okumak_bos_zaman_eylemi_degil_ki
- http-8. Volkswagen Beetle Otomobiller. Erişim Tarihi: 10.05.2022
<https://media.vw.com/en-us/models/beetle>.
- http-9. Modern Gramafonlar. Erişim Tarihi: 10.05.2022
<https://www.ciceksepeti.com/telefon-sesini-yukselten-akustik-gramafon-dikdortgen-ceviz-kc7939729>
- http-10. Pandemi Sürecinde Online 80'ler ve 90'lar Gecesi Etkinliği. (Erişim Tarihi: 05.07.2022). <https://www.biletix.com/etkinlik/0JJ06/ISTANBUL/tr>

- http-11. Volkswagen Kaplumbağa Otomobil Derneği. Erişim Tarihi: 30.12.2019 <http://vkod.org.tr/hakkimizda-2/>. Retrieved from <http://vkod.org.tr/hakkimizda-2/>
- http-12. İzmir Retro Festivali Erişim Tarihi: 07.05.2022 <https://izmirmag.net/etkinlik/retro-festivali-28-mayis-2022-alsancak-gar/>.
- http-13. Etnospor Federasyonun Yaşatmak İçin Bünyesine aldığı Spor Branşları. Erişim Tarihi: 11.05.2022 <https://worldethnosport.org/etnosporlar>
- http-14. “Makepung Lampit” oyunlarından bir kare. Erişim Tarihi: 11.05.2022 <https://www.duniart.com/makepung-lampit/>.
- http-15. Üstü Gömlek Altı Pijama. Pandemi Döneminde Online Toplantılar. Erişim Tarihi: 04.06.2022 <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/ustu-gomlek-alti-pijama-6188006>
- http-16. Halk Arabası Dergisi. Erişim Tarihi: 18.05.2022 <https://halkarabasi.com/>
- Huberman, A. M., Miles, M., & Saldaña, J. (2014). Qualitative data analysis: A methods sourcebook. *The united states of America: SAGE publications*.
- Iglesias, M., Monteagudo, M. J., & Brito, M. P. d. (2021). Blended learning for an educational event in a leisure context: impact on the participants’ experience. *World Leisure Journal*, 63(4), 374-389.
- Johnson, A., & Backman, K. F. (2010). Leisure and community type as indicators of overall quality of life. *World Leisure Journal*, 52(2), 104-115.
- Julien-David, D., & Marcic, C. (2020). Food, nutrition and health in France. In *Nutritional and Health Aspects of Food in Western Europe* (pp. 109-131): Elsevier.
- Kaplan, L. J. (1984). *Adolescence, the farewell to childhood*: Simon and Schuster.
- Karaduman, S. (2010). MODERNİZMDEN POSTMODERNİZME KİMLİĞİN YAPISAL DÖNÜŞÜMÜ. *Journal of Yaşar University*, 5(17), 2886-2899.
- Karaküçük, S. (1997). *Rekreasyon (Boş Zamanları Değerlendirme) Kavram, Kapsam ve Bir Araştırma, 2. Baskı, Ankara: Seren Ofset*.
- Karaküçük, S. (2014). *Rekreasyon: boş zamanları değerlendirme* (Geliştirilmiş 7. Baskı ed.). İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- Katz, R. (2017). Social and economic impact of digital transformation on the economy. *International Telecommunications Union*, 41.

- Keskin, U., & Bayram, A. (2018). Rekreatif Aktivitelerin Tüketim Ürünleri Sınıflandırması Bağlamında Değerlendirilmesi. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1-13.
- Keskin, U., & Bayram, A. (2019). Aylak Birey Davranışlarının Çağdaş Biçimi: Elektronik Aylaklık
Contemporary Form of Idle Individual Behaviors': Electronic Idle. *Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi (İŞFAD)*, 1(1), 1-24.
- Kılbaş, Ş. (2010). *Rekreasyon-Boş Zamanı Değerlendirme*. (Genişletilmiş 5. Baskı. ed.). Ankara:: Gazi Kitabevi.
- Krefting, L. (1991). Rigor in qualitative research: The assessment of trustworthiness. *The American journal of occupational therapy*, 45(3), 214-222.
- Kwan, T. (2017). " What Are We Doing Here? This Is Not Us": A Critical Discourse Analysis of *The Last Of Us Remastered*: University of South Florida.
- Leigh, P. (2018). *The Nostalgia Nerd's Retro Tech: Computer, Consoles and Games*. New York:: Hachette.
- Leitner, M. J., & Leitner, S. F. (2004). *Leisure enhancement*: Haworth Press.
- Lenskyj, H. J. (2015). Sport mega-events and leisure studies. *Leisure Studies*, 34(4), 501-507.
- Lyotard, J.-F. (1984). *The postmodern condition: A report on knowledge* (Vol. 10): U of Minnesota Press.
- Lyotard, J.-F. (1994). *Postmodern Durum*. Çev: Ahmet Ç. (A. Çiğdem, Trans.). Ankara: Vadi Yayınları.
- Magoun, F. P. (1942). Il Gioco del Calcio Fiorentino. *Italica*, 19(1), 1-21.
- McLean, D., & Hurd, A. (2011). *Kraus' recreation and leisure in modern society*: Jones & Bartlett Publishers.
- Merriam, S. B. (1988). *Case study research in education: A qualitative approach*: Jossey-Bass.
- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative research: A guide to design and implementation*: John Wiley & Sons.
- Microsoft. (2021, 01.01.2022). What is Microsoft's Metaverse? . Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=Qw6UCwCt4bE>
- Migliorati, L. (2016). Passato di mano. Storia e memoria nelle cose usate.

- Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldaña, J. (2018). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook*: Sage publications.
- Mobley, T. A. (2006). *Yerel Yönetimlerin Halkın Rekreasyon ve Park İhtiyaç ve Hizmetlerini Karşılamadaki Rolü*. Paper presented at the Yerel Yönetimler ve Sağlıklı Kentler Sempozyumu., Eskişehir.
- Monks, A. (2017). Virtuosity: Dance, Entrepreneurialism, and Nostalgia in Stage Irish Performance. In *Performance, Feminism and Affect in Neoliberal Times* (pp. 147-159): Springer.
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. California: Sage.
- Möngü, B. (2013). Postmodernizm ve Postmodern Kimlik Anlayışı. *Journal of Graduate School of Social Sciences*, 17(2).
- Nimrod, G., & Adoni, H. (2012). Conceptualizing e-leisure. *Loisir et Société/Society and Leisure*, 35(1), 31-56.
- Nintendo. (2018). *Super Mario Encyclopedia: The Official Guide to the First 30 Years* (F. William & D. Zack, Trans.): Mike Richardson.
- O'Brien, J. (2018). Establishing a retro-marketing rental company: VW Kamper case study. *The International Journal of Entrepreneurship and Innovation*, 19(2), 125-133.
- Okumuş, E. (2013). Odunpazarı Evleri'nde Ramazan Gecelerinde Boş Zaman Mekânları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(Özel Sayı), 103-140.
- Osmanlı, U., & Kaya, S. (2014). Püritanizm'den Hedonizme Değişen Boş Zaman Kavramı.
- Önder, S. (2003). SELÇUK ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN REKREASYONEL EGİLİM VE TALEPLERİNİN BELİRLENMESİ ÜZERİNDE BİR ARASTIRMA¹. *Selcuk Journal of Agriculture and Food Sciences*, 17(32), 31-38.
- Özdemir, Ş. (2007). Modernizmden Postmodernizme Değişen Tüketici. *Yeni Müşteri*, Editörler: Torlak, Ömer, Altunışık, Remzi ve Özdemir, Şuayip, Ankara, Hayat Yayınları, Pazarlama Dizisi, 8.
- Page, S. J., & Connell, J. (2010). *Leisure: an introduction*: Pearson.
- Parr, M. G., & Lashua, B. D. (2004). What is leisure? The perceptions of recreation practitioners and others. *Leisure Sciences*, 26(1), 1-17.

- Patterson, I., Getz, D., & Gubb, K. (2016). The social world and event travel career of the serious yoga devotee. *Leisure Studies*, 35(3), 296-313.
- Patton, M. (2014). Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri (Çev. M. Bütün ve SB Demir, Ed.). *Ankara: Pegem Akademi. (Eserin orijinali 2002'de yayımlandı).*
- Podgorelec, S., Klempić Bogadi, S., & Šabijan, M. (2017). Leisure time as an aspect of quality of life in the population of the Municipality of Gornja Rijeka. *Geoadria*, 22(2), 193-221.
- Rieger, B. (2009). *The 'Good German' Goes Global: the Volkswagen Beetle as an Icon in the Federal Republic*. Paper presented at the History Workshop Journal.
- Sarıççek, R., Çopuroğlu, F. Ç., & Korkmaz, İ. H. (2017). Brand Identity and Brand Image of Consumers in Retro Marketing Context: A Research on GAUN Academicians. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 16(2), 345-358.
- Scola, Z., & Gordon, B. S. (2019). Exploring retro marketing with sport marketing professionals. *Sport, Business and Management: An International Journal*, 9(3), 284-300.
- Seggie, F. N., & Bayyurt, Y. (2017). *Nitel araştırma: Yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları*: Anı Yayıncılık.
- Setiffi, F., & Scotto, V. (2018). Driven by Nostalgia: A Study of Classic Cars' Social Representations Among Italian Youth. *Italian Sociological Review*, 8(2).
- Sherer, P. (2006). "The benefits of parks: why America needs more city parks and open space", The Trust for Public Land. *White Paper*.
- Silverman, D. (2020). Introducing Qualitative Research. In D. Silverman (Ed.), *Qualitative Research*. UK London: SAGE.
- Snape, R. (2009). Continuity, change and performativity in leisure: English folk dance and modernity 1900–1939. *Leisure Studies*, 28(3), 297-311.
- Sparkes, M. (2021). What is a metaverse? *New Scientist*, 245(3348), 18-18. Retrieved from <Go to ISI>://WOS:000691336900012
- Stake, R. E. (1995). *The art of case study research*: sage.
- Stebbins, R. A. (1982). Serious leisure: A conceptual statement. *Pacific sociological review*, 25(2), 251-272.
- Stebbins, R. A. (1992). *Amateurs, professionals, and serious leisure*: McGill-Queen's Press-MQUP.

- Stebbins, R. A. (1997). Casual leisure: A conceptual statement. *Leisure Studies*, 16(1), 17-25.
- Stebbins, R. A. (1999). Serious leisure, in leisure studies: prospects for the twenty-first century. In: Venture Publishing, State College, PA.
- Stebbins, R. A. (2005). Project-based leisure: theoretical neglect of a common use of free time. *Leisure Studies*, 24(1), 1-11.
- Stebbins, R. A. (2007). *Serious leisure: A perspective for our time* (Vol. 95): Transaction Publishers.
- Stebbins, R. A. (2008). Right leisure: Serious, casual, or project-based? *NeuroRehabilitation*, 23(4), 335-341.
- Stebbins, R. A. (2017). *Serious leisure*: Routledge.
- Sung, H. H. (2004). Classification of adventure travelers: behavior, decision making, and target markets. *Journal of travel research*, 42(4), 343-356.
- Swarbrooke, J., & Horner, S. (1999). Customer behaviour in tourism. *Oxford: Butterworth-Heinemann Tourism*, 7(2), 159-174.
- Tanrısevdi, A. (2009). TÜRK ÖZEL İLGİ GEZGİNLERİ SANSASYON ARAMA ÖZELLİĞİ SERGİLEMEKTE MİDİR? *Ege Academic Review*, 9(4).
- Taylor, C. (2011). *Modernliğin Sıkıntıları*. (2. Baskı).
- Tel, M. (2007). Bir Boş Zaman Aktivitesi Olarak Okuma Etkinliğinin Değerlendirilmesi (Öğretim Üyeleri Örneği). *Education Sciences*, 3(1), 1-15.
- Terlouw, K. (2013). Performing Identities on a Dutch River Dike: National Identity and Diverging Lifestyles. *Studies in Ethnicity and Nationalism*, 13(2), 236-255.
- Thomason, J. (2021). MetaHealth - How will the Metaverse Change Health Care? *Journal of Metaverse*(1), 13-16.
- Torkildsen, G. (2012). *Leisure and recreation management*: Routledge.
- Trauer, B. (2006). Conceptualizing special interest tourism—frameworks for analysis. *Tourism management*, 27(2), 183-200.
- Uğurlu, S. B. (2009). OTOMOBİL VE BENLİK: TÜRK EDEBİYATINDA ARABA OLGUSU. *Electronic Turkish Studies*, 4.
- Veenstra, A., & Kuipers, G. (2013). It is not old-fashioned, it is vintage, vintage fashion and the complexities of 21st century consumption practices. *Sociology Compass*, 7(5), 355-365.

- Weiss, B. (2014). *Retro Pop Culture A to Z: From Atari 2600 to Zombie Films*: CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Williams, S. (2003). *Tourism and recreation*: Pearson Education.
- Yavaş, M. (2022). Ankara Metavers'te yer alan 4. şehir oldu! (Erişim Tarihi: 15.05.2022) https://twitter.com/mansuryavas06/status/1478773285680672768?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1478773285680672768%7Ctwgr%5E%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Ftr.sputniknews.com%2F20220106%2Fmansur-yavastan-metaverse-duyurusu-ankara-4-test-sehri-oldu-1052454324.html
- Retrieved from https://twitter.com/mansuryavas06/status/1478773285680672768?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1478773285680672768%7Ctwgr%5E%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Ftr.sputniknews.com%2F20220106%2Fmansur-yavastan-metaverse-duyurusu-ankara-4-test-sehri-oldu-1052454324.html
- Yener, D. (2013). Marka çağrışım unsurlarının marka kişiliği üzerine etkisi. *Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges)*, 3(1), 89-103.
- Yetim, G., Hastürk, G., & Argan, M. (2018). Boş Zaman Etkinliği Olarak Ramazan Eğlencelerine Retro Temelli Bir Yaklaşım. In *16. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi* (pp. 894). Antalya.
- Yetim, G., Hastürk, G., & Argan, M. (2020). Retro Temelli Ramazan Etkinlikleri: Nostalji Eğilimi, Akış Deneyimi, Etkinlik Tatmini, Boş Zaman Tatmini, Yaşam Tatmini ve Mutluluk Arasındaki İlişki. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(3), 781-791.
- Yeygel, S. (2006). Postmodern Toplumsal Yapının Pazarlamaya Getirdiği Yeni Boyut: Topluluk Pazarlaması (Tribal Marketing). *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(38), 197-228.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (9. Baskı). Ankara:: Seçkin Yayıncılık.
- Yin, R. K. (2009). *Case study research: Design and method* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Young, C. J. (2016). The Bibliographical Variants Between The Last of Us and The Last of Us Remastered. *The Papers of the Bibliographical Society of America*, 110(4), 459-484.

Yurdakavuşan, S. (2019). *Yaratıcı Bir Strateji Olarak Reklamlarda Retro Yaklaşım Kullanımına Yönelik Bir İnceleme*. Marmara Üniversitesi (Turkey),

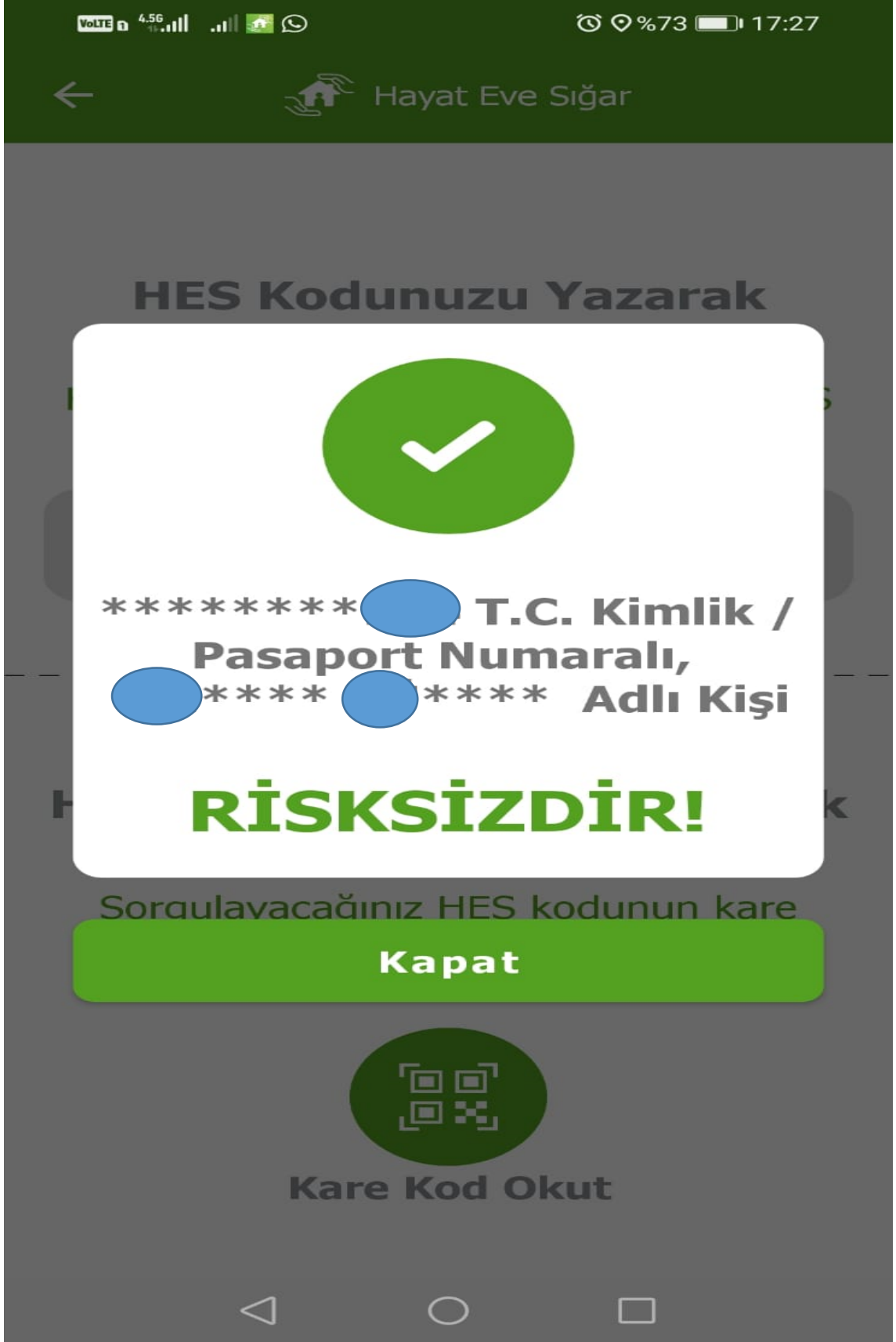
EKLER

EK-1 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Gün, tarih, saat: Katılımcı ve yer: Tekrar merhaba, “retro boş zaman” kavramı ile ilgili bir doktora tez çalışması yapmaktayım. Araştırmamın amacı retro ve boş zaman arasında sahada var olduğu gözlemlenen durumu ortaya koymaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için retro bir ürün ile boş zamanını değerlendiren Vosvos kullanıcıları ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştiriyorum. Bu doğrultuda sizin de tecrübelerinizin araştırma sürecine katkı sunacağını düşünüyorum. Size daha önce de gönderdiğim “Gönüllü Katılım Formunda” belirttiğim gibi araştırma bulguları izninizle bilimsel araştırma sürecinin bir parçası olarak kullanılacaktır. Bu doğrultuda görüşmemiz kayıt altındayken tekrar sormak istiyorum, kayıt altına almamızda ve doktora tez çalışmam kapsamında sizden alacağımız verileri kullanmak için onayınız var mı?	
Görüşme Soruları	
Soru Tema ve Alt Temaları	Notlarım
1- Isınma ve tanıma	
- Sizi tanımak istiyorum, bana biraz kendinizden bahis eder misiniz? (adı, mesleği, yaşı). ----- - Boş zamanlarınızda neler yapmaktan hoşlanırsınız? ----- - Nostaljik (Geçmiş hatırlatan) ürünler ilginizi çeker mi? Hangileri? (Müzik, film, eski ürünler - oyunlar). Bu ürünler neden ilginizi çeker?	
2- Araçla Katılımcınınvo Bağı	
VosVos sizin için ne ifade ediyor? Aranızda nasıl bir bağ var?	
VosVosunuzun adı ne? (Kaç yıldır berabersiniz? İlk VosVos mu? Diğerlerinin adı? Neden o ismi verdi?)	
XX’i tarif et desem nasıl tarif edersiniz? (Araca verdiği isimi sorularda “XX” olarak göreceksiniz).	
XX ile ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?	
Kişiliğiniz/kimliğiniz ile VosVos’u özdeşleştirebiliyor musunuz? Bu konuda neler söylemek istersiniz?	
Araç için özel bir vakit ayırıyor musunuz? (Bakımı, sohbet vb.)	
Ne kadar? Neler yapıyor?	

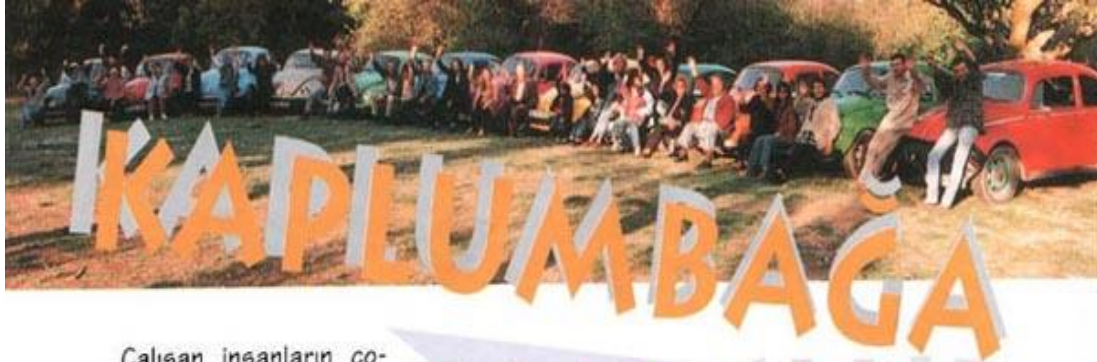
Yakın çevreniz ile araç arasında nasıl bir bağ var? Sonda (Seviyor, sevmiyor, kıskanıyor)	
3- Vosvos ve Boş Zaman Aktiviteleri	
XX ile ne tür etkinliklere katılıyorsunuz?	
Etkinliği anlatır mısınız? Sonda (Ne etkinliği, ne zaman, nerede, ne sıklıkta katılıyor).	
4- Deneyimleri	
VosVos sayesinde tanıştığınız yeni insanlar oldu mu? Olduysa bu insanlardan biriyle yaşadığınız bir anıyı bizimle paylaşır mısınız?	
XX ile geçirdiğiniz zamanda kendinizi nasıl hissediyorsunuz? (Terapi, rahatlama, işten sıyrılma).	
- XX ile gezerken ya da etkinliklerde toplumun tepkisini nasıl oluyor? (El sallama, bakma, gülme, ...). - Bu tepkileri size ne hissettiriyor?	
XX in en sevdiğiniz özelliği nedir? (Bu özellik sizde nasıl bir duygu bırakıyor?).	
XX dışında başka aracınız oldu mu? (Markası, modeli).	
XX dışında eski model araçlara ilginiz var mı?	
Neden yeni bir araç değil de eski model ya da VosVos?	
VosVos sizde hiç olumsuz duygu bıraktı mı? Hatırladığınız söyleyebileceğiniz olumsuz bir duygu var mı?	
XX'in ilk sahibi değilseniz eski sahibini ya da sahiplerini biliyor musunuz?	
Aracın geçmişi, eski sahipleri sizde nasıl bir duygu bırakıyor? (Aracın yaşanmışlığı, nostaljisi).	
XX'in hayatınıza bir şeyler kattığını düşünüyorsanız benimle paylaşır mısınız? (Sosyalleşme, yardımlaşma, motor bilgisi, mutluluk).	
Ekleme istediğiniz başka bir şey var mı? Araştırmaya verdiğiniz katkı için teşekkür ederim.	

EK-2 Taranan HES kodu örneği

EK-3 Yapılandırılmış Gözlem Formu Örneği

Gözlem Formu	
Gözlem Tarihi: ---/---/----	
<u>Amaç</u>	
Gözlemin amacı araştırma amacı doğrultusunda şekillenmiştir. Araştırma amacı ise, retro temelli boş zaman etkinliklerine katılım gösteren vosvos klasik araç sahiplerinin katılım davranışlarını anlamak ve açıklamaktır. Bu amaç çerçevesinde, retro temelli boş zaman aktivitelerinin tespiti, tanımının yapılması, katılım nedenlerinin anlaşılabilir olarak ortaya konulması ve deneyimlerinin anlaşılması amaçlanmıştır.	
<u>Araştırma Soruları</u>	
Belirtilen araştırma amacını gerçekleştirebilmek adına aşağıda yer verilen sorulara yanıt aranacaktır. Bu sorular;	
1. Vosvos klasik araç kullanıcıları nasıl bir Retro boş zaman aktivitesi katılımcısıdır? 2. Vosvos klasik araç sahiplerinin retro boş zaman etkinliklerine katılım nedenleri nelerdir? 3. Vosvos araç sahipleri klasik araçlarıyla yaşadıkları deneyimlerini nasıl açıklıyorlar?	
<u>Veri Toplama</u>	
Vosvos araç kullanıcılarının retro bir ürün olan araçları aracılığı ile geçirdikleri boş zaman ortamı gözlemlenecektir. Toplumun gruba bir ilgisi varsa bu da gözlem konusu olarak ele alınacaktır. Aşağıda yer alan iki boyut ekseninde veriler toplanacaktır.	
1. Aktivite ortamı: Aktivitenin gerçekleştiği ortama ilişkin düzen, aktivite alanında ilgi çekici objeler veya aktiviteyi kısıtlayıcı olası diğer fiziksel özellikler. 2. Sosyal ortam: Sosyal ortama ilişkin katılımcıların birbiri ile olan ilişkileri, sohbet konuları, vosvos araçları ile grup arasındaki bağlarına yönelik veriler toplanacaktır.	
Gözlem yoluyla elde edilen notlar:	
Tarih: Saat: Araştırmacı: Ortam: Gözlem konusu: Ortamın tanımı: (Burada kaç katılımcı özellikleri ve ortamın düzenine ilişkin bilgilere yer verilecek. Dikkat edilmesi gereken önemli nokta ortamın iyi bir şekilde tasvir edilmelidir.) Gözlem Notları:	

Çalışan insanların çoğunluğu Pazar günlerinden nefret eder. Dağ gibi hafta sonu tatili yitip bitmek üzere, ertesi gün bildik problemler: trafik iş stresi, vesaire, vesaire...

Peki bu korkunç durumdan kurtulmanın yolları yok mu? Var tabii ki. Mesela bu dayanılmaz pazar boşluğunu aşmak için gününüzü sevdiğiniz insanlarla güzel bir yere giderek, sevdiğiniz şeylerden bahsederek (Ülkeyi kurtarmak yok ama), yaşadığınız şehrin yakınlarındaki güzel yerleri gezerek veya insanların son derece duyarsızlaştığı bugünlerde, başka insanlar için güzel birşeyler yaparak geçirebilirsiniz. İşte bizler KAPLUMBAĞA FAN CLUB İSTANBUL'da bunları yapıyoruz.

KAPLUMBAĞA FAN CLUB İSTANBUL, üyelerini

ihtiyacı olan insanları unutmayıp onlar için de birşeyler yaparak, insanlararası bağları kuvvetlendirmeye uğraşır.

din, ırk ve aklınıza gelebilecek hiçbir etiket ayrımı yapmadan eşit kabul eder. Bir arada güzel vakit geçirmeyi, dost çevresini genişletmeyi hedefler. Tüm bunlar gerçekleşirken de yardıma

KAPLUMBAĞA FAN CLUB İSTANBUL'a üye olan her vosvosseverin (Yönetim Kurulu dahil) eşit söz hakkı bulunmaktadır. Yapılması düşünülen aktivitelerin planlanmasından tutunuz da, aktivitelere devamlılık yapan üyelerin kaç dakika tek ayak üzerinde bekletileceğine kadar (!) her konuda fikir alış veriş yapılır ve öyle harekete geçilir.

Bugüne kadar gerçekleştirdiğimiz aktiviteler arasında her ayın ilk pazarı yapılan üye toplantıları, Bosna'dan gelen çocukların gezdirilmesi, Sokak Çocukları Derneği Başkanı Yusuf Ahmet Kulca'nın verdiği konferans, her yıl Eylül ayında yapılan Çatalca

Bir nefes huzur için, şehirden kaçmak, temiz havaya, doğaya...

EK- 6 Katılımcı Onam Formu

GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Bu çalışma, “Yerel Yönetimlerde Retro Perspektif Rekreatyon” başlıklı bir araştırma çalışması olup Retro ve boş zaman (geçmiş duygularının canlandığı boş zaman) ilişkisini açığa çıkarmak ve bu aktivitelere katılan bireylerin katılım nedenlerini incelemektir. Çalışma, Araş. Gör. Alican BAYRAM tarafından yürütülmekte ve sonuçları ile bir doktora tezi ortaya konulacaktır.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılarak sizden veriler toplanacaktır.
- İsmınızı yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve araştırmacı ve tez izleme jürisi dışında gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Sizden toplanan veriler (ses ve görüntü kaydı) bir harici diskte kaydetme yöntemi ile korunacak, sonix ve scrintal benzeri online kaydı yazıya dökme programları aracılığı ile yazıya dökülebilecek ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nden Araş. Gör. Alican Bayram’a yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı: Alican BAYRAM

Adres: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Tepebaşı / Eskişehir

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabileceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.

(Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih:

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı : Alican Bayram

Eğitim Durumu:

Lisans : Sakarya Üniversitesi / Rekreasyon Bölümü
University of Rzeszów / Department of Tourism and Recreation
Yüksek Lisans : Anadolu Üniversitesi / Spor Yönetimi ve Rekreasyon Programı
Doktora : Anadolu Üniversitesi / Spor Yönetimi ve Rekreasyon Programı

Mesleki Geçmişi:

Yabancı Diller : İngilizce

Yayınlar

Yüksek Lisans Tezi

Bayram, A. (2017). *Rekreasyonel yerel parkların sahip olması gereken özelliklerin uzman görüşlerine göre belirlenmesi: Eskişehir ili örneği* (Doctoral dissertation, Anadolu University (Turkey)).

Uluslararası Hakemli Dergilerde Yayımlanan Makaleler

1. **Bayram, A.** (2022) Metaleisure: Leisure Time Habits to be Changed with Metaverse. *Journal of Metaverse*, 2(1), 1-7.
2. Keskin, U., & **Bayram, A.** (2019). Aylak Birey Davranışlarının Çağdaş Biçimi: Elektronik Aylaklık. *Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-24.
3. Çevik, H., Şimşek, K. Y., Mercanoğlu, A. O., & **Bayram, A.** (2019). Spor Etkinliklerine Yönelim Ölçeğinin Türkçe Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 149-163.

4. Keskin, U., & **Bayram, A.** (2018). Rekreatif aktivitelerin tüketim ürünleri sınıflandırması bağlamında değerlendirilmesi. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5, 1-13.
5. Çevik, H., Şimşek, K. Y., Mercanoğlu, A. O., & **Bayram, A.** (2018). Spor etkinlik kişiliği ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(2), 245-258.

Uluslararası Bilimsel Toplantılarda Sunulan ve Bildiri Kitaplarında Basılan

1. Yerel Yönetim Adaylarının Boş Zaman Perspektifleri: Bir İçerik Analizi Çalışması

Yazar(lar): **BAYRAM ALİCAN**, ŞİMŞEK KEREM YILDIRIM, ARGAN METİN

Etkinlik Adı: 17th International Sport Sciences

Congress **Etkinlik Tarihi:** 13.11.2019 - 16.11.2019

Yayınlanmış Tam Metin Bildiri

2. The Taste of Nostalgia: A Conceptual Study on Link Between Retro and Leisure

Yazar(lar): **BAYRAM ALİCAN**, ARGAN METİN, ŞİMŞEK KEREM YILDIRIM

Etkinlik Adı: 2. Uluslararası Rekreasyon ve Spor Yönetimi

Kongresi **Etkinlik Tarihi:** 11.04.2019 - 14.04.2019

Yayınlanmış Tam Metin Bildiri

3. Üniversitesi Öğrencilerinin Farklı Değişkenler Açısından Sürekli Kaygı ve Şiddet Eğilim Düzeyleri

Yazar(lar): EKİNCİ NURULLAH EMİR, YALÇIN İLİMDAR, BAYRAM ALİCAN

Etkinlik Adı: 2. Uluslararası Rekreasyon ve Spor Yönetimi

Kongresi **Etkinlik Tarihi:** 11.04.2019 - 14.04.2019

Yayınlanmış Tam Metin Bildiri

Bildiriler

1. Büyük Ölçekli Spor Etkinliklerinde Kişilik: Gymnasiade 2016 Okul Sporları Olimpiyat'ının Değerlendirilmesi

Yazar(lar): ÇEVİK HÜSEYİN, ŞİMŞEK KEREM YILDIRIM, MERCANOĞLU ANIL ONUR, **BAYRAM ALİCAN**

Etkinlik Adı: Uluslararası Beden Eğitimi, Spor, Rekreasyon ve Dans Kongresi **Etkinlik Tarihi:** 25.04.2018 - 28.04.2018

2. Dünya Okullararası Olimpiyatları Gymnasiade 2016 Seyircilerinin Etkinliğe Yönelimlerinin İncelenmesi

Yazar(lar): ŞİMŞEK KEREM YILDIRIM, ÇEVİK HÜSEYİN, **BAYRAM ALİCAN**, MERCANOĞLU ANIL ONUR

Etkinlik Adı: Uluslararası Beden Eğitimi, Spor, Rekreasyon ve Dans Kongresi **Etkinlik Tarihi:** 25.04.2018 - 28.04.2018

3. Rekreasyonel Yerel Parkların Fayda ve Amaçlarının Belirlenmesi

Yazar(lar): **BAYRAM ALİCAN**, ŞİMŞEK KEREM YILDIRIM

Etkinlik Adı: Dünya Spor Bilimleri Kongresi **Etkinlik**

Tarihi: 23.11.2017 - 26.11.2017

4. Spor Etkinliklerine Yönelim Ölçeğinin Psikometrik Özelliklerinin Değerlendirilmesi

Yazar(lar): ÇEVİK HÜSEYİN, ŞİMŞEK KEREM YILDIRIM, MERCANOĞLU ANIL ONUR, **BAYRAM ALİCAN**

Etkinlik Adı: 4. Uluslararası Balkan Spor Bilimleri Kongresi **Etkinlik Tarihi:** 21.05.2017 - 23.05.2017

5. A Theoretic Approach to Contribution of Recreational Local Parks to Development Process

Yazar(lar): **BAYRAM ALİCAN**, ÇEVİK HÜSEYİN, ŞİMŞEK KEREM YILDIRIM

Etkinlik Adı: The 10th International Conference in Physical

Education, Sports, and Physical Therapy **Etkinlik**

Tarihi: 18.11.2016 - 20.11.2016

Projeler

1. **Retro Boş Zaman Katılımcısı Olarak Klasik Otomobil Kullanıcılarının Deneyimleri: Vosvos Özel İlgi Grubu**

Proje Türü: Yükseköğretim Kurumları tarafından destekli bilimsel araştırma projesi

Başlangıç - Bitiş Tarihi: 05.01.2020 / Ağustos - 2022 - Araştırmacı

2. **Çevre Dostu Ekorekreasyon Tutum ve Davranış Modellemesi**

Proje Türü: Yükseköğretim Kurumları tarafından destekli bilimsel araştırma projesi

Başlangıç - Bitiş Tarihi: 27.11.2018 / 21.04.2021 - Araştırmacı

3. **Rekreasyonel Yerel Parkların Sahip Olması Gereken Özelliklerin Uzman Görüşlerine Göre Belirlenmesi: Eskişehir İli Örneği**

Proje Türü: Yükseköğretim Kurumları tarafından destekli bilimsel araştırma projesi

Başlangıç - Bitiş Tarihi: 01.02.2017 / 01.12.2017 - Araştırmacı

4. **Spor Etkinliklerine Yönelim Ölçeğinin Rekreasyonel Etkinliklere Uyarlanması**

Proje Türü: Yükseköğretim Kurumları tarafından destekli bilimsel araştırma projesi

Başlangıç - Bitiş Tarihi: 03.06.2016 / 27.10.2017 - Araştırmacı